Cihat Burak

Cardonlar

ÖYKÜ

YKY

CARDONLAR

Cihat Burak *(İstanbul, 8 Ağustos 1915 - 4 Mart 1994)* Öykücü, mimar, ressam. Galatasaray Lisesi'ni ve İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümü'nü bitirdi (1943). Tekel Genel Müdürlüğü ve Bayındırlık Bakanlığı'nda mimar olarak görev yaptı. 1952'de Birleşmiş Milletler bursuyla Paris'e gitti. 1955'te Türkiye'ye döndü ve yine Bayındırlık Bakanlığı'nda çalıştı. Gaziantep Hükümet Konağı, İzmit Adliyesi, Ankara Banknot Matbaası, Rize Adliyesi, Beşiktaş Şair Nedim İlkokulu gibi yapıların projelerini çizdi. 1961'de yeniden Paris'e gitti, bu sırada bakanlıktaki görevinden ayrılarak resim çalışmalarına ağırlık verdi. 1965'te Türkiye'ye döndükten sonra yurt içinde ve dışında çeşitli sergiler açtı, karma sergilere katıldı.

Yozlaşan değerlere eleştiri ve mizah duygusuyla yaklaştığı yapıtlarında günlük yaşam sahnelerini anılara bağlayarak gerçekleri fantastik bir bağlam içinde ele aldı ve bilinen, tanıdık nesneleri bir düş dünyasının yaratıklarına dönüştürdü. 1970'lerden sonraki resimlerinde ölüm düşüncesini yoğun olarak işledi. Yaşamöykü yanı ağır basan öykülerine de plastik bir tat aktarmıştır, özellikle *Cardonlar*'da (1981) gerçekçi bir yaklaşımla fantastiğin sınırında gezen öğeleri başarıyla iç içe geçirdiği gözlemlenmektedir.

Yapıtları: *Cardonlar* (1981), *Yakutiler* (1992, Yunus Nadi Öykü Ödülü).

Cihat Burak'ın
YKY'deki kitapları:

Yakutiler *(2001)*
Cardonlar *(2001)*
Zenci Kalınız! *(2005)*

CİHAT BURAK

Cardonlar

Öykü

YKY
İSTANBUL

Yapı Kredi Yayınları - 1549
Edebiyat - 417

Cardonlar / Cihat Burak

Kitap editörü: Ömer Faruk Şerifoğlu

Kapak tasarımı: Nahide Dikel

Baskı: Mas Matbaacılık A.Ş.
Hamidiye Mah. Soğuksu Cad. No: 3 Kağıthane-İstanbul
Telefon: (0 212) 294 10 00 e-posta: info@masmat.com.tr
Sertifika No: 12055

1. baskı: Ada Yayınları, İstanbul, Aralık 1981
YKY'de 1. baskı: İstanbul, Ekim 2001
2. baskı: İstanbul, Ocak 2009
ISBN 978-975-08-0332-9

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. 2001
Sertifika No: 12334
Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Yapı Kredi Kültür Merkezi
İstiklal Caddesi No. 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.yapikrediyayinlari.com
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: http://alisveris.yapikredi.com.tr
http://www.yapikredi.com.tr

İÇİNDEKİLER

Ressam Cihat Burak'ın Yazarlığı *(F. Edgü)* • 7

Acımak • 13
Alivülvulâ • 19
Bulantı • 25
Cardonlar • 31
Çorap Çizgisi • 51
Denizin Sevgilisi • 57
Gemi Aslanı • 66
Kin • 73
Konsül Romanüs • 72
Kurbağa • 89
Mihar • 101
Üç Kesik Baş • 108
Cuma ve Oğulları • 113
İmroz • 121
Kerten Kafaları Darılttık • 129
Midye Yiyen Zebra • 133
Fil • 137
Göz • 147

Ressam Cihat Burak'ın Yazarlığı

FERİT EDGÜ

Şairler, yazarlar arasında resim sanatına ilgi duyanların sayısı bir hali fazladır. 19. yüzyılın büyük romantiği Victor Hugo'nun o şaşırtıcı, 20. yüzyılın lekeci ressamlarını kıskandıracak *lavis*'lerini, benim gibi, şiirlerine yeğleyenler bile vardır. İngiliz şair William Blake'in, İsveçli oyun yazarı Strindberg'in yağlıboyaları, Antonin Artaud'nun öz-portreleri, sözcükler biter gibi olduğunda görsel imlere, imgelere sığınan Henri Michaux... İşte, yazarlar, şairler arasında ressam niteliğiyle de ortaya çıkan sanatçılardan ilk aklıma gelenler. Tabii, Baudelaire'in desenleri var, çağdaşlardan Günther Grass'ın illüstrasyonları; bizden Metin Eloğlu'nun, Oktay Rifat'ın, İlhan Berk'in resimleri.

Peki, ressamlar arasından çıkan yazarlar, şairler?

Doğrusu, Rönesans'ın büyük ustaları dışında, dişe dokunur pek birilerini bulamıyorum. Picasso'nun oyununu ve şiirlerini, Dali'nin sayıklamalarını, Hans Arp'ın dadacı şiirlerini, Picabia'nın özdeyişlerini unutuyor değilim. Van Gogh'un gerçek bir yazarın kaleminden çıkmış mektuplarını, Delacroix'nın bir sıfat bulamadığım günlüklerini de. Hattâ, bizden bir Fikret Muallâ'nın sözcük oyunlarıyla dolu mektuplarını ve çizgiler kadar sözcüklerden de oluşan Albastı Karnelerini de. Ama bunlar ressamca, resimle ilgili yazılar.

Abidin Dino'nun yazıları, öyküleri, oyunları bir ressamın değil, gerçek bir yazarın yapıtları. Bedri Rahmi ise, bir şair, ressam ya da ressam-şair.

Birkaçını saydığım bu şair-yazar-ressamlardan biri olan Cihat Burak da, niçin, nasıl bir dürtüyle, çizmek için değil de, yazmak için kalemi eline almış olabilir?

Onun resimlerini bilenler, öyküden korkmadığını, resimlerinde fantastik ya da gerçek (çoğu kez, ikisi bir arada, iç içe) kişileri, olayları resmettiğini bilirler. Açıkçası o, Paris'te soyut sanatın egemen olduğu yıllarda bile, konusu resimden başka bir şey olmayan soyut tablolara imza atan bir ressam değildi. Tüm resimlerinde bir öykü *anlatıyordu.* Bu, kimi kez fantastik bir öyküydü, kimi kez tarihsel bir öykü. Kimi kez, resmettiği kişilere (Brigitte Bardot, "Başkumandan" Süleyman Demirel, Nâzım Hikmet, Eren Eyüboğlu, Aliye Berger, Banu Alkan ya da Fıstıkçı İbrahim...) yakıştırdığı bir öykü. Resminin "naif" sıfatıyla nitelemesine pek karşı çıkmazdı. Oysa, bilindiği gibi naif resim, bir akım, bir okul değil, bir mizaç resmidir. Bir ruh halinin, "saf" dediğimiz bir kişiliğin, yalansız dolansız, sanat alanında, kendi dünyasını ortaya koymasıdır. En büyük özelliği de, ele aldığı konu ne olursa olsun, kara ya da ak bir mizah duygusuna sahip olmasıdır.

Cihat Burak'ın kendisi naif olmadığı için resmi de naif değildi. Öyküleri, yazıları da.

Bunun için onun "profesyonel yaşamına" bir göz atmak yeter.

Galatasaray Lisesi'nin ardından, gittiği Güzel Sanatlar Akademisi'nde mimarlık öğrenimi. Diploma. Tekel Genel Müdürlüğü, Bayındırlık Bakanlığı gibi kuruluşlarda uzun yıllar bürokratik görevler. Paris. Sonra bir bursla ya da görevle Hindistan ya da Pakistan yolculuğu. Sonra gene bir bursla gittiği Paris'te resim çalışmaları. Sergiler. Yurda dönüş. Bakanlıklarda görevler. Sergiler. Bu arada dergilerde yazı ve öyküler.

Doğrusu, gerçek bir naif için oldukça uyumsuz bir özgeçmiş.

Bugün, kendisi sağ olsaydı ne derdi, bilmiyorum; ama bence, onun resmi, kimi naif öğeler taşısa da, hiçbir zaman, gerçek bir naif resim olmadı. Yazdıklarına gelince... Okuduğunuzda göreceksiniz, bunlarda naif yazının gölgesi bile yoktur. Yazmaya mı geç başladı, yoksa yayımlamaya mı, bilmiyorum. Yanılmıyorsam, ilk kez, 1960'ların sonlarında görmeye başlamıştım dergilerde imzasını.

Bu öykümsü yazıları okurken, yakından tanıdığım ressam Cihat Burak'ın sesini duyuyordum. Bundan doğal ne olabilir, dene-

cek. Pek o kadar doğal değil, çünkü resimlerine hiç benzemeyen yazılar öyküler olsaydı, bu, bana daha doğal gelirdi. Nedeni açık: Ben, onun kişiliğini resimde bulduğuna ve kendini resimde başarıyla "ifade" ettiğine inanan biriydim. Oysa, okuduklarım, nasıl söyleyeyim, sanki resimlerine bir eklemeydi. Bunu, günün birinde, önüme koyduğu, kimi dergi sayfalarından koparılmış sayfalar, kimi daktilo, hattâ el yazısıyla yazılmış metinlerden oluşan tomarı okumaya başladığımda ayrımsamıştım. Bu yazıları, yayımlamam için bana vermişti, tabii, ancak, bir dostluğun hoş göreceği, başı sonu olmayan bir dağınıklık içinde. Tüm bu "kâğıtlar" arasından, Ada Yayınları için bir seçme yaptım: On sekiz öykü. *Cardonlar.*

Bunu, kendisine söylediğimde, üzüldü mü, sevindi mi, pek çıkaramamıştım.

Teşekkür ederkenki kırık sesinden anladım ki, o, böylesi bir çalışma yapmamı değil, getirip masama bıraktığı o kocaman tomarda yer alan tüm yazılarını yayımlamamı istemiş. Belki de hiç dokunmadan, olduğu gibi, tüm noktalama ve yazım yanlışlarıyla. Böylesi bir kitap, benim için söz konusu olamazdı. Ama dilerse, seçtiğim öykülerden oluşan bir kitabı yayımlayabilirdim.

1981 yılının Aralık ayında dizilip basılan, Cahit Burak'ın ilk kitabı *Cardonlar*'ın kısa öyküsüdür bu. Cardonlar'dan yer alan on sekiz öyküde, ressam-yazarın düş gücü günlük gerçeklikten yola çıkarak bir dünya oluşturur. Tıpkı resimlerindeki Cihat Burak'ın gençlik yıllarında tanıdığı, kişiliğini de, yazdıklarını da çok sevdiği Sait Faik'le tür yakınlığı var bu öykülerde. İdeolojik bir başkaldırıdan çok, bir sinirlenme başkaldırısı, kalabalıklar içindeki yalnızlık, İstanbul kentinin küçük insanları; bencil, yalancı, üçkâğıtçı, yoksul, gönlü zengin, sevecen, yardımsever..

Kuşkusu, yazar olarak bir Sait Faik değil Cihat Burak. Onun gerçek yaratıcılığı, sözcüklerde değil, renklerde, biçimlerdedir. İnsanları bu yolla daha iyi, daha derinden çizdiği ve kendine özgü dünyayı, o karşısındaki iki boyutlu tuvalde yarattığı kesin.

Yazmak ise, ressam Cihat Burak'ın *"violon d'Ingres"*iydi desem, sanırım gerçeği dile getirmiş olurum. Kendisi de, hiç kuşkum yok, yazdıklarının böyle, olduğu gibi, alçakgönüllüce okunmasını dilerdi.

Eylül 2001

CARDONLAR*

* *Cardonlar*'ın bu edisyonunda, bazı yazım ve bilgi yanlışlıkları dışında ilk baskıdaki metine sadık kalınmıştır. Sadece görsel katkı olarak, yazarın el yazısı, desen ve ilk daktilo örnekleri eklenmiştir (Ed.n.).

Acımak

Bizim arkadaş kuş yetiştirme merakına tutuldu. Odasının birisini kuşhane yapmış. Zaten en sevimli taraflarından biri de kuş merakı bu şehrin, pazar günleri çarşıda kuş mezadı var, gittik birkaç kere, ben bayıldım. Kendisi, buranın yerlisi olmuş gibi; tanımadığı yok, on sene kadar olmuş buraya yerleşeli. Bense bir sene oldu belki buraya geleli, duvara çakılı bir mıh gibi yapayalnızım, tanıdığım kimse yok... Bazen çıkıp dolaşıyoruz; her tarafı tarih, şiir kokan bu şehirde. Nâdan eller çirkinleştirememişler daha gönüllerince ama uğraşıyorlar, ellerinden geleni arkalarına koymuyorlar doğrusu... Geçenlerde kuştan anlıyan biriyle konuşmağa başladılar, eski kuşbazlardan, bir otobüs acentesinde çalışıyor. Benim egzotikleri verdim birisine dedi arkadaş, bakamamışlar ikisi ölmüş. Bana verseydin ya, dedi öteki, ben bakardım. Ne yapacaksın yahu, dedi bizimki, kartlaşmış hayvanlar! Öyle söyleme bey, dedi adam, benim bir saka vardı on iki yaşında, ölsün derim ölmez, satsam kıyamam, bıraksan serçeler paralar, iki üç defa döl de aldım zaten... Bir gün Tatar Recep derler yaşlı bir kuşbaz var, geldi kuşu gördü, ver bana bunu, dedi. Canıma minnet, verdim kurtuldum. Bir öterdi, şak şak şak, zaten saka kuşu öttümü öter, bülbül nağmesi yapar... Şimdi benim bir saka var kanarya ile çiftleştireceğim, yaban kuşlardan dinlemiş, görsen arada sırada kahkaha atar gibi yapar; hu, hu, hu, hu, zaten en çok o halini seviyorum... Benim de bir Irlanda var, dedi arkadaş, kanarya ile çiftleştireyim diyorum... Acaba hangisi ile çiftleştirsem? Kamışî kanarya; ka-

mışî kanarya alacaksın, yani sarının beyaza yakını, onunla çiftleştir, sap sarı yavru alırsın... Kızışmış mı? Bilmem ki, iki tane dişi koydum yanına, birisi saka; arkasını dönüp oturuyor... Yem de veriyorum, şekerle bademi ezdim verdim ama bir haber yok daha... Kızışınca tüylerini kabartır, dedi adam, gagası işte böyle –ağzıyla gaga taklidi yaptı– cık cık cık cık öter. O zaman işte...

Sonra laf döndü dolaştı yabanî kuşlara geldi. Eskiden benim çocukluğumda, doğan beslerdi avcılar diye anlattı adam, böyle kollarına meşinden kolluk, üstüne de kösele yaptırırlardı, herkes kuşunu koluna kor, ayağından bağlı, bağını çözüp te şöyle kolunu kaldırdı mı o havalanır, ok gibi süzülür, o kadar adamın içinde gelir sahibini bulur... Hiç şaşırmaz. Öyle ya, biz şimdi şuradayız, kuş nerden bilir hangimizin hangimiz olduğunu? Sahi nasıl bilir, dedim, neresinden tanır? Bilir işte, gelir sahibinin koluna konar, yüzünü maskeyle örtsen gene bilir, eskiden vardı, benim çocukluğumda, ama şimdi yok artık... Sonra o zaman saksağan beslerlerdi... Dilini keserlermiş konuşurmuş, dedi bizim arkadaş... Yok, dedi adam, dilini değil dilinin altını, nah böyle –dilini çıkarıp tarif etti– ağabeyim yapardı o işi, Allah rahmet etsin, nâ böyle cellat gibi saksağanın dilinin altını keserdi. Ama saksağan konuşmaz, öyle Ayşe Fatma demez, bir ses çıkarır o kadar, yoksa papağan gibi konuşmaz...

Yine öteden beriden konuşuldu, söz döndü dolaştı yine kuşa geldi... Sığırcık da öter, dedi bizim arkadaş, bizim Acemler'deki bahçeye gelirlerdi, öyle bir öter ki... Eti de güzel olur, çifteyi şöyle bir doğrultursun patır patır dökülür... Evet dedi adam, öter o mubarek, eti de güzeldir, geçenlerde bir köylü getirmiş on beş yirmi kadar bizim Bey'e, bana da getirmiş, Bey burda değildi, İstanbul'a gitmiş; aldım hepsini eve götürdüm, başladım kesmeye... Bizim karı gördü: — Nesine tenezzül edersin bu hayvanın, dedi, şuna bak, bir damla bile eti yok, ben de acıdım doğrusu. Çünküm sığırcık öyle bir bağırır, kesmek var; kolay... Koyarsın kafayı kütüğe, vurursun bıçağı, olur... Ama Müslüman işi olmalı, kanı akacak, kanı akmazsa olmaz... Şeriat üzere olacak. Yoksa bana fil ver, ben fili de keserim... Kasaptır benim mesleğim, babadan kasap! Ne babası, dededen kasabım ben, fili ver keseyim... Ama acıdım işte, iki tanesini kesmedim

bıraktım bahçeye başladılar ötüp yemlemeye, çağırdım bizimkini, bak dedim işte gör, bak ikisi de canlı... sonra bizimki: – İstemem ben bunları dedi, yemem ben, al nereye götürürsen götür... Dükkâna geldim, baktım Bey gelmiş, temizledim Bey, diye kuşları getirdim, bir baktı o da istemedi, gözü tutmadı, yoksa yer ha, bıldırcını ver kemiğini bile yer, öyle sever av hayvanatını, biyenmedi işte, istemem ben bunları, dedi. Kaldı mı hayvanlar başımıza, karı pişirmez, Bey istemez; kahveci var ileride ona verdim o da almadı. Sonra karşıda Arap var ya hani, boyacı; ona verdim kurtuldum. Kuş ama acıyor insan, can ne de olsa. Yoksa ben keserim, deve de kestim ben, eskiden deve kasapları vardı. Mevsiminde çıkarlar oba oba dolaşırlar... Yörük sevmez düşen deveyi, deve sakatlandı mı hemen satar... Kasaplar da köy köy dolaşırlar satın alırlar. Onbeş yirmi lira bir deve; en iyisi yirmi beş liradan, bilemedin. Bir deveden çıkar üç yüz, üç yüz elli kilo et, kârlı iş, sığır etinin kilosu seksen kuruş o zaman? Deve keserdik arkadaşla, ortağımla... Ama Yörükler de deve kasabını sevmezler, zaten bizim ortak Arap'tı kendisi, hakiki Arap. Yörük sevmez deve kasabını, kademsiz sayar, köye gidip de deve sordun mu kızarlar, Arap mısın? diye sorarlar. Biz de çıkar deve toplardık... Sucuk, pastırma yapalım dedi, arkadaş bir gün, olmaz yahu, dedim. –Deve etinden sucuk olmaz! Neden olmazmış, dedi ortak. –Et değil mi pek âlâ olur... Baktım olmıyacak, – Peki dedim, keseriz iki deve, seninkinden sen pastırma yap, benimki sucukluk, ama tuzuna biberine karışmam, sen ayarlarsın, kârını alırım peşin, sen bilirsin dedim. Aldık develeri kestik... Hassas hayvandır deve, hisli olur, his eder adetâ, iki gözü iki çeşme ağlar; nah böyle nohut gibi dökülür gözünden... Böğürür ki burada durulmaz sesinden... Aldık develeri, bir de pastırmacı ustası var o da geldi, bizim ortak sordu ona da, neden olmasın dedi, et değil mi? Ben gülerim için için, dedim nah size, bunu belleyin benden, bunun da etinden pastırma sucuk olursa ben de buradayım, ne yapacaksınız bakalım leşini... Neyse aldık kestik develeri... Benim ustam vardı köse, bir tüy yok suratında, Köse Musa derler deve keserdi o, bir vuruşta keserdi, deve iki kerede kesilir çünkü... Nasıl? dedim bir kere keserler sonra bir daha mı keserler? Yok yani dedi,

eliyle göstererek, nah şöyle: –Bir gırtlağına çalarlar bıçağı, sonra bir de boynunun altına...

Kesdik develeri; ben yaptım sucuk, ortak yaptı pastırma... Ama tuzuna baharına karışmam hiç... Korum tuzu, tamam mı derim, tamam. Baharı tamam mı tamam! Pastırmacı ustası da geldi, âlâ kuşgömü tarafından ayırdı bir parça kendine, bunu da bana yapın dedi... Yaptık sucukları pastırmaları astık... Hava sıcak... Derken efendim başladı mı sucuklar bağırsakları patır patır patlatmıya, pastırmalar şişti, oldu birer yastık. Koskoca deve eti bu! Çocuk kundağı gibi er bir parça... Aldı imalathaneyi bir koku, girilmez kapıdan içeri! Nasıl dedim bizim ortağa, geldiniz mi sözüme? Ne yapacağız dedi şimdi... Ne yapacağız dedim, çağırırız çift atlı bir araba, beş lira mı ister, veririz on lira, ama tenbih ederiz kimseye süleme diye, çünkü meslek sırrı, duyulursa Allah göstermesin irezil olmak var, veririz eline istediği paranın iki mislini, götür at deriz bunu, ortadan yok et, ne yaparsan yap ama kimseye süleme... Bulduk bir tatar arabası, yükledik bir gece, doldurduk arabayı... Ama at eşek etinden pastırma sucuk oluyormuş, öyle söylüyorlar! dedim. Her etten olur dedi, her hayvanın etinden olur; deve etinden olmaz.

– Neden olmaz?

Asit vardır, sudur etinin içi, ekşi ekşi kokar... Cenab-ı Allah öyle yaratmış hayvanı, bir hafta su içmeden yaşar, nasıl yaşar? Elbet bir sebebi var ki yaşar, eti hep sudur. İnsanın bile bilmem kaçta kaçı suymuş derler... Deve öyledir işte, sudur, asit vardır içinde... Araplar yer etini ama onlarda başka bir şey yok ki yesin herif... Temiz et, helal ettir, ama sudur! Ekşi asit kokar. Biraz sonra tekrar devenin kesilmesine geldi laf yine. Köse Musa, dedi deveyi keser; bıçağı vurur, çekilir kenara... Ben de keserim deveyi, hem öyle keserim ki on dakikada keser, derisini çıkarır, bütün etlerini ayırırım, iskeleti oynar nâ böle... Fakat Köse Musa bi kerede bıçağı vurur, çekilir bir kenara. Deve kesmek kolay değildir, böğürür fena halde, usulü vardır... Evet ayaklarını köstekleyip çökertirsin deveyi, o his eder, başlar böğürmeye, ağzını sıkı sıkı bağla, kaparsa bir tarafını, maazallah kulağını kaparsa kulağını, kolunu kaparsa kolunu, başını kaparsa başını olduğu gibi koparır, tükürür bir kenara... Köse Musa bana der-

di: – Acımayacaksın bu hayvana, ağzını adamakıllı bağlayıp bıçağı vurdun mu çekil kenara... Bir bıçakta: – İki bıçak yok, sen bakma sülenenlere, bıçağı at kurtar canını! İsteyen bir kere de boynunun altından vursun bıçağı canı tatlı değilse... Hakikat bir gün deveyi çökerttim, vurdum bıçağı, art ayağıyla bir depme savurdu bana. Tabii ön ayakları köztekli, ama art serbes... Bir çaldı tabanını... Rüzgârı dokundu elbiseme, yoksa tabanı yeseydim çivi gibi çakacaktı beni yere mubarek hayvan... Acımayacaksın, derdi Köse Musa bana. Hakikaten bildim ki, doğru sülermiş... Ben fil bile keserim, kasabım ben, hem meslekten kasap, şimdi yapmıyorum başka... Ama acıdım o gün kuşlara, ne bileyim ben, bizimki de üle süleyince acıdım.

1966 Bursa

Alivülvulâ

Vakit öğleyi geçmiş, hafif bir yağmur çiselemiye de başladı, güzel olur bazen böyle havalarda girip bir yerlere bir şeyler içmek. Aynalıçeşme yolundan aşağı caddede köşe başında küçük bir meyhane var, meyhane bile olduğu belli değil dışardan, hem yağmurdan korunur hem de biraz içerim dedim, girdim. İkinci gelişim bu, birincisinde Fikret'le gitmiştik. Sınıfı filan belli değil, beşinci sınıftan olur olsa olsa... Hem yeri, hem içi, hem de tenha oluşunu sevdim buranın, gazetelerimi alıp daldım kapıdan içeri, yağmur da ahmak ıslatan olmaktan çıkıp ahmak olmıyanı da ıslatan bir hal aldı, iyi ki attım kapağı diye düşündüm? İlerdeki masalardan birinde boş bir iskemleye iliştim. Yanımda duvara yakın iskemlede yaşlı birisi önünde yarı yarıya boşalmış meze tabakları, başını duvara dayamış horul horul uyuyor, karşısında otuz beş kırk yaşlarında kızarmış gözleri, içkiden mahmurlaşmış birisi oturuyor. Çeneli garsona bir duble rakıyla biraz meze getirmesini söyledim, garsonun kafasının altında ikinci bir baş gibi bir tuhaf bir çenesi var, çenesiz demek daha da doğru belki de, çünkü konuşurken bu çene pelikan kuşunun gagasının altındaki torba gibi şişip şekil değiştiriyor, bazen kaybolur gibi oluyor, bazen daha beter sarkıyor, bir garip çene işte, tebdil gezer gibi adeta... Geldi bana bir şeyler söyledi hiç anlamadım ne dediğini, oranın adamları anlıyorlar, kulüp mü olsun, yeni mi? demiş, karşıdaki adam tercüme etti. Kasketi, önlüğüyle garsondan çok bakkala filan benziyor... Gazetemi açıp okumıya başladım, karşımda oturan gürültülü bir merha-

ba çekti, biraz protesto, sitem edası da yok değil bu merhabada, demek ki oturur oturmaz yeni gelen ben olduğum için benim merhaba demem lazımmış ilkin anlaşılan...

İlerde merdiven bölmesinin dibindeki masadaki sarhoş, çeneli garsonla tartışmaya başladı, içki istiyor, garson vermiyor getirmiyor, adam anlaşılan adam akıllı sarhoş, halinden de belli oluyor zaten; uzunca boylu, gözlerinin altı şişmiş, burnu kıpkırmızı, bakıyor ama bir şey görmüyor pek. Tartışma artınca bu sefer patron olacak her halde, esmer, kırpık bıyıklı birisi geldi, önüne bir tabak mezeyle bir küçük şişe şarap koydu... Adam bir yudum içti evvela, garsona bir hayli atıp tuttu, garson hiç aldırmıyor, o aldırmayınca bu sefer ortaya laflar atmıya başladı... Ben, diyor, yakarım adamı; yerim, toz ederim adamı ben. Lafları kimseye karşı değil, ama adamın yüzü benim karşımda oturana olduğundan bu tehditler onun ensesinde şamar gibi patlıyor adeta!

Kafasını o yana çevirmeden içinden konuşur gibi: – Bok yakarsın! dedi, bok toz edersin! Adam yermiş baksana! Öteki sanki cevap verirmiş gibi: – Yerim adamı ben, dedi, korsanım ben korsan, korsan... Hem gazetemi okuyor, hem de bunları izliyorum... Bizimki: – Korsanmış, dedi. Ulan sen denizi görsen donuna sıçarsın korkundan... Korsan! Korsanın tırnağı olamazsın sen!

Artık ortaya atılan laflar tartışma halini almıştı... Yerim ben insanı, dedi bu sefer yine öteki. Benim karşımda oturan işi biraya dökmüştü, bardağını başına dikip iskemlesini ondan yana çevirdi, eliyle baştan aşağı kendisini şöyle bir gösterdi: – Ben insanım işte dedi, yesene beni!

– Toz ederim ben adamı, korsanım ben, korsan korsan.

– Bok korsansın, senin gibi korsanları çok gördük, yesene beni bakalım.

– Yerim ben adamı, toz ederim.

– Ye de görelim, düdük.

Öteki yerinden de kalkmıştı artık, ayakta sallanıyor, yerim, toz ederim, diye bas bas bağırıyordu. Çeneli garson geldi, evvela önündeki tabakla içki şişesini götürdü. Ondan sonra "Korsan"ı kolundan tuttuğu gibi kapıya doğru sürüdü, orda masa-

da oturanlar da el birliği edip herifi dışarı attılar. O dışarda hala bağırıyor: – Gelirsem bir daha bir olsun, orospu çocuğudur gelen. Ben bilirim yapacağımı, puştum eğer gelirsem bir daha... Canın cehenneme dedi karşımda oturan, cehenneme kadar yolun var, adamın "istiklal-i maneviyatına" taarruz ediyor yahu! Bana dönerek: – Değil mi ama beyim, dedi. Evet, dedim, bağırıp çağırıp herkesi rahatsız etmiye kimsenin hakkı yok.

Bu arada solumdaki iskemlede uyuyan yaşlı adam da ya gürültüden, ya da uykusunu almış olacak mahmur mahmur uyandı, uyanır uyanmaz da bir bana, bir karşıda oturana bakıp katıla katıla gülmiye başladı, ama tuhaf bir gülüştü bu, tatar galiba adam, çekik gözleri bütün bütün yüzünün kırışıkları içinde kayboluyor, ağarmış bıyıkları sanki ağzının içine dökülüyordu... Hardal rengindeydi saçı sakalı, şakaklara doğru kirli bir beyazdı... Epice güldükten sonra: – Rakı getir bana, dedi garsona. Çeneli garson hiç aldırmadı bile... Adamın önünde bir hesap pusulası var tabakların yanında, on dört liradan fazla bir hesap, burası için epice yüklü... Karşıda duran: – Yine yövmiyeyi yatırdın Salih Baba, dedi, erken düşmüşsün bugün... On liralık rakı içerim ben dedi, Salih Baba, on liramı verir rakı içerim... Hesabımı öderim ben! Çeneli garsona: – Benim hesap ödendi mi? Garson bir şeyler homurdandı,: – Ödedin, dedi öteki, ama istersen bir daha öde! Salih Baba gene bir katılma krizi geçirdi: – Ödedim ben hesabımı, artık ödemem, verdim parayı. Bi daha verirsem adama enayi derler, ama gine öderim, o da başka! Karşıdaki de hesabı görmüştü. – Salih baba dedi, sen de Kasımpaşa'ya iniyorsun değil mi? İki buçuk sen ver, iki buçuk da ben koyayım, binelim bir arabaya paşa gibi gidelim. Ben "bedenen" gideceğim, dedi Salih Baba, yürüyerek gideceğim... Hem ben seni arabama almam. Öteki adamakıllı kızdı bu lafa:

– Sen beni araban olursa alma, ama ben de seni arabama almam, sen de onu bilmiş ol anladın mı?

– Alma! Ben bedenen "alivülvulâ" giderim, giderim ben, hem de bedenen "alivülvulâ"...

Galiba dili dolaşıyor, aliyülâlâ, demek istiyor ama çıkaramıyor.. İşin içinde bir şeyler olduğunu karşıdaki de anladı, alivülvulâ denmez ona, dedi, senin ağzından çıkan laftan haberin

yok. –Alül-ulâ'dır o. Salih Baba katılmaktan iki büklüm oldu adeta, gözleri yaşarmıştı gülmekten, çıt çıkarmadan katıla katıla gülüyor, karşıdaki: – Ne! dedi, beğenemedin mi? Alül-ulâ yaa, ne zannettin, alül-ulâ, ağzından çıkanı kulağın duysun bir defa, alül-alül!

Alül demek hasta demektir, dedi Salih Baba, sen alül demek ne demektir? Bilir misin?

– Alül demek ilim adamı demek, âlim demek.

– Peki, ulâ ne demek?

– ulâ da ilim demek, "alül-ulâ" ilim âlimi demek.

Sen ne bilirsin dedi Salih Baba. Senin neye aklın erer ki? Ben bilirim, dedi karşıdaki, benim aklım erer, ben *herşeyi* bilirim... Katılacaktı Salih Baba az kaldı gülmekten, oturduğu yerde kakule kadar ufaldı, ağzı ağlamaktan tıkanan kundak çocuklarının ağzı gibi açık, gözlerinden şıpır şıpır yaşlar akarak bir süre ses çıkarmadan katıla katıla güldükten sonra kendine gelebildi, biraz nefes aldı sonra bana dönerek: – Herşeyi bilirmiş, dedi bilir mi? Herhalde bilir, dedim, arkadaş kendine güveniyor, bilir herhalde... Hasta hasta dedi, Salih Baba, "alül" demek hasta demektir, onun doğrusu *alivülvülâ*'dır... Hadi oradan be sen de! dedi öteki, saçmalayıp durma, madem ki bilmezsin sus bâri, ağzını kapa otur oturduğun yerde.. *Vülaymış*, *vülvalaymış* ne anlarsın sen! Bana bakarak: – Değil mi ağabey? Alüyül-âlâ demek istiyor herhalde dedim, ama söyliyemedi.

Bu arada kolundan tutulup sokağa atılan korsanın masasından uğultuya benzer boğuk sesler homurtular yükseldi... Başında fötr şapkası, simsiyah bıyıklı, mürekkep balığı salçasına batmış gibi esmer iri kemikli uzun boylu bir adamdı bu seferki... Geldiği zaman içmişmiş anlaşılan birde burada içince adamakıllı sarhoş olmuş, halinden belli.

– Kendine gel kendine! dedi Salih Baba'ya, insan söylediğini bilmeli, *alüfül* olmaz, Türkçe'yi piçtirleştirmeyin, piçleştirmeyi Türkçe'yi ulan ayıptır...

Tabii ulan moruk, dedi karşıdaki, hem bilmez hem söylenir, alül-ulâ'dır o, alül-ulâ... Hasta demektir alül, dedi Salih Baba, "alivülvülâ"dır, alivülvülâ denir, ne bilirsiniz siz, lisandan ne anlarsınız! – Peki, alivülvülâ ne demek? diye sordu ötekisi,

şaşaladı biraz Salih Baba, sonra toparlandı: – Alivülvülâ işte, ne demekse demek, yüksek demek iyi demek. Alül olur mu? Alül diye hastaya denir. Hadi be sende, alül demek hasta demekmiş! Sen kendin hastasın, kendin... Salih Baba gine katılmaya başlamıştı, mağaraların derinliklerinden arasıra gelen korkunç seslere benziyen bir ulama geldi arkadan. Türkçe'yi piçtirilmeyin ulan diye kükrüyordu korsanın masasında oturan, ayağa kalkmıştı, dili dolaşıyor, boğuk hırıltılar çıkıyordu boğazından... Türkçe'yi piçtirlettirme ulan diye bağırdı Salih Baba'ya: – Vururum, fena yaparım, adamın başını belaya sokma durup dururken, şuraya geldik bilmünasebetle terbiyemizi muhafaza edelim, adam gibi otur oturduğun yerde! Birkaç kişi kalkmış Salih Baba'nın üstüne yürümeye hazırlanan adamı zaptetmiye çalışıyor, o bir taraftan haykırıyor: – Alivül, *ali*'den gelir ulan, Ali alevî demektir, Türkçe'yi piçtirlettirmeyin, okurum canına senin, ben kimim ben biliyor musun? Ben adamın anasını bellerim be...

Salih Baba'da hiç ses yok, gülmesi de durmuş. Karşıdaki de konuşmuyor artık... Korsanın masasındaki adam zaptedilmez bir hal aldı, Türkçe'yi piçtirlettirmeyin –her seferinde piçleştirmeyini sarhoşluktan başka türlü söylüyor– ulan diye bas bas bağırıyor, etrafını saranların ellerinden kurtulup Salih Baba'nın ne yapıp yapıp icabına bakmak için çırpınıyor. Gruptan gençten iki kişi gelip Salih Baba'ya çattılar, genci yaşlısı herkes ona çatıyor, meyhanede en yaşlı o halbuki. – Sus ulan be, dedi birisi. Hep bozarsın havayı, kaşıntı tozu musun nesin? Sus işte, herkesin başını belâya sokma... Birşey söylemedi ki adam kardeşim, dedim. Aliyülâlâ lafını yanlış söyledi, kötü bir laf etmedi ki.

– Bu böyledir abi, dediler ikisi birden. Sonra ona döndüler, sus işte, madem bilmezsin konuşup ta adamın başını belaya ne sokarsın... Adam hala ter ter tepiniyor, zaptedilir gibi de değil, korsana da benzemiyor, onu bir tutuşta garson sokağa atıverdiydi, bunuysa hep, yatıştırmaya çalışıyorlar, piçliştirletme Türkçe'yi, konuşma sus, Ali'den gelir o, Ali, Ali, piçtirlettirmeyin işte, ben adamı...

Bilimsel tartışma artık epice tatsızlaşmıştı. Gazeteleri katladım, hesabı gördüm, elimle masaya bir allahaısmarladık işareti

çakıp kapıya yöneldim, adam hala bas bas bağırıyor, piçtirlettirme ulan diye... Dışarda yağmur da dinmiş, güneş parıl parıl, ozon kokuları geliyor kapıdan, şöyle Tozkoparan'ın üstünden Haliç'e bakarım diye düşünüyorum içimden. Kapıdan çıkarken Salih Baba'ya çatan gençler de masalarına oturmuşlardı. Yeni bir müşterinin müesseseyi bu halde görmesinden üzülmüşler gibi: – Yine buyrun abi, dedi birisi, her zaman böyle olmaz burası, ama kaşıntı tozları var işte ne yaparsın?

1969 Çiçek Pasajı

Bulantı

Ulan diyorum kendi kendime, sen oyuncu musun, gol kralı mısın be! Kafandan başka sermayen var mı senin? Kafan değil bütün gövdenin değeri ağırlığı kadar altın olsa sen bir transfer mevsiminde bacaklarını satan bir futbolcunun ayakkabısının teki olamazsın.

Götürdüğüm yazıları derginin sahibi terbiyeli terbiyeli bana geri verirken: "Bize salon hikâyeleri lazım, dedi, salon hikâyesi yazabilseydiniz bir şeyler düşünürdük!" Salon hikâyesi de nedir acaba? Yürüye yürüye köprüyü, Yüksekkaldırım'ı geçip Beyoğlu'na çıktım. Şehir cereyanı kesilmiş, caddede içkili yerlerde masaların üstüne dikili mumların etrafında insanlar var. Çok küçükken *Nibelungen* filminde gördüğüm, yahut öyle hatırımda kalmış yaratıkları andırıyorlar. Yer altında ızdırap çeken bir takım yaratıklar; her an şekilleri değişen, cüceyken devleşen, güzelken kanbur eğri büğrü haller alan bir takım yaratıklar; sırtlarında yer üstü insanlarının günahlarının fokur fokur kaynadığı alabildiğine büyük bir kazan taşıyorlar. Yakamı kaldırıp yürüyorum, tramvaylar çanlarını çala çala cenaze arabaları gibi ağır ağır ilerliyorlar, elektrikler kesikken bunlar nasıl işliyor diye düşünüyorum kendi kendime; bir türlü anlayamıyorum, toparlıyamıyorum zihnimi... Vatmanlar uykuda gezen insanlar gibi gözleri bir noktaya takılı, çanlarını çalıyorlar.

Balıkpazarı'na saptım; boğazım kupkuru; cebimde bir yerlerde param olacaktı, arıyorum bulamıyorum; zihnim dağınık diye düşünüyorum, bulurum elbet! Bir meyhaneden içeri gir-

dim, param olduğu zamanlar hep üst kata çıkarım, etrafa bakıyorum, kapının yanında masanın üstüne mumlar dikilmiş; ağızları oynayan insanların yüzlerinde gölgeler dolaşıyor. Dipteki tezgâha yaklaşıp, bir bardak şarap, diyorum; ellerimde titreme var, bütün vücudum titriyor, tezgâhta yer yok garsonun işitip işitmediğini bilmiyorum; daracık geçitte sırtımı duvara dayayıp bekliyorum... İki kişi karşılıklı içiyorlar tezgâhta, birisi: – Boşver, diyor ötekine, açık resim var mı? Ondan haber ver! Sonra, benim onları dinlediğimi görüyor, sende var mı? diyor bana. – Bende ne var mı? Ulan bende olan nedir? Açık resim mi yani! Ben şey miyim? Sırıtıyor, önündeki şişeden bir bardağa şarap boşaltıyor: – Boşver yahu, diyor, boşver. Bana bardağı uzatıyor; acaba başkasına mı diye etrafıma bakıyorum: –Bırak işte! diyor, çek! Bardağı alıyorum, çatalı önündeki uskumru ızgarasına batırıp bir parçayı bana uzatıyor, istemem demiye bile takatim yok. Herif karşısındaki ile yılık yılık gülüşüyor; benim hakkımda mı konuşuyorlar acaba? Beni şey mi zannetti. Açık resim var mı diye bana mı sorduydu? Kaldırıp suratının ortasına bir yumruk oturtsam... Ulan senin yazdığın hikâyeye kim on para verir, sen kendini ne zannettin yani! diyorum içimden.

Bütün şehirde elektrikler sönük mü sahiden acaba? Yoksa bana mı öyle geliyor? Kafamın içinde sanki karınca yuvası var, karıncalar koskoca bir çekirge ölüsünü kafama sokmıya çalışıyorlar, kanatları takılıyor, koparın kanatlarını, diye haykırıyorum... Tezgahtaki herif yılık yılık gülüyor: – Boşver! diyor. Neye boş vereyim? Sende var mı diye bana neyi sorduydu acaba? Yoksa bana sormadı mı? Ulan sen nesin? Senin anan kötü kadın mı, seni başkasından mı peydahladı? Kürk mantolar giyen karılardan mı? Senin bütün kafanı terazinin kefesine koysalar bir futbolcunun ayakkabısı daha ağır gelir! Çamurlu bir alan görüyorum, bir yeşil oyun alanı; eğri bacaklı çirkin bir takım yaratıklar ordan oraya koşuyor. – Uzat ulan! diye haykırıyor biri, pas ver. Yerde beyinleri dağılmış, dilleri bir karış uzamış, ağızlarından burunlarından kanlar boşanan kelleler var; top oynuyorlar bunlarla; kellelerden biri peşinden koşan donu düşmüş birisinin önünden kaçmıya çalışıyor, adam bir taraftan donunu tutuyor, bir taraftan sağa sola sıçrayan kelleyle kaleye şut çek-

miye uğraşıyor... Kelle gitti kalenin ağlarına sıçradı, adam: – Hakem! diye haykırıyor, hakem kör müsün! Bir düdük sesi; oyuncular, kelleler toplanmışlar hakeme "Yuha" çekiyorlar... Birisi geçerken çarptı, elimdeki şarabın yarısı üzerine döküldü. Dönüp ters ters baktı. Hiçbir şey söyliyemedim, korktu sandı beni herhalde... Korksam böyle mi yapardım it diyorum içimden; ben korkar mıyım? Korksam vapurda ayakkabılarını çıkarıp çantasını sıranın üstüne bırakan kızın arkasından, kaldırıp kendimi denize atar mıydım? Korkan insanın yiyeceği bok mu bu! Kız kendini kaldırıp denize atmıştı; ben biraz ileride ayaklarımı korkuluğa dayamış sigaramı içiyordum; birden eğildi iskarpinlerini çıkardı yere koydu, çantasını sıranın üstüne fırlattı kaldırıp kendini denize attı; boşalan makaradan kurtulan ipe bağlı bir ağırlık gibi kendi kendimi eteğimden tutmaya bile vakit bulamadım. Buz gibi masmavî denizin dibine doğru indim. Uskurun korkunç homurtusunu hatırladıkça tüylerim diken diken olur hâlâ! Geminin kazan dairesinde kendime gelinceye kadar neler oldu, ne kadar zaman geçti hatırlamıyorum; ateşin karşısında zangır zangır titrerken herkes üşüdüğümü zannetti, halbuki ben korkudan titriyordum. Gazeteler resmimi filân basmışlardı; hatta bir tanesi "kendini sevgilisinin arkasından denize attı" diye yazdı... Hangi sevgili be, ne sevgilisi! Kızın yüzünü bile gazetede gördüm ben... İt! Korku dediğin böyle mi olur? Senden mi korkacağım ben! Tezgâhtaki herif: – Boş ver! diyor, yılık yılık gülüyor.. Bana mı söylüyor acaba?

Dışarı çıkıyorum; insanlar ağır ağır kaderlerine razı olmuş gibi yürüyorlar... Birisine çarpıyorum; bir kadın; geçerken yumuşacık etinin sıcaklığını hissettim! Bir şeyler söyledi, Rumca galiba... Bir sokağa giriyorum... Kadınlar var, pencerelerden sarkmışlar; gel diyor birisi: – Hişt baksana bana! Gel, birşey söyliyeceğim gel, diyor. İki taşın arasını hizalıyarak tükürüyorum. İlerde iki erkek bir kadını zorla götürmiye çalışıyorlar; kadın müthiş bir bakışla bakıyor; hem de gözlerini benim gözlerime dikmiş bakıyor.

Bacaklarının arasından beyaz; karanfile benzer bir şey, tenasül âleti olacak herhalde, kaldırıma yapışmış; adamlar ağır bir yükü kaldırmak istermiş gibi kadını götürmiye çalışıyorlar.

Karanfile benziyen o şey kopmuyor, kadın müthiş bir bakışla bakıyor bana... Caddeye çıkıyorum tekrar; kalabalık yine öyle isteksiz sessiz, caddede ışıklar yanmış galiba, ama meyhanelerde yine masaların üstünde mumlar dikili. Bir sinemaya giriyorum; film başlamış. Kapının dibinde oturan matmazel yerinden kımıldamıyor bile yer göstermek için; bir koltuğa ilişiyorum... Perdeye dikey konmuş bir sıra koltuk var zaten bütün salonda, başka oturacak yer yok, bomboş koca sinema; yalnız bir sıra koltuk var, işte o kadar... Yanımda şapkasından Notre-Dame de Sion'a gittiğini sandığım 12-13 yaşlarında bir kız var; onun yanında yüzü siyah bir tülle örtülü beyaz saçlı genç bir kadın; karanlıkta bana gülümsüyor gibi geliyor bana... Eğilip bakıyorum bir kadın daha var; iyice seçemiyorum. Onun yanındaki şişman göbekli adam arasıra eğilip eğilip bana bakıyor, bakışları hiddetli; bir şeyler söylenerek dudaklarının kıpırdadığını hissediyorum; yanımdaki küçük kıza sataştığımdan şüpheleniyor olmalı her halde! Ak saçlı genç kadın tülünün altından bana gülümsüyor, seviyorum galiba bu kadını ben...

Bana adeta yalvarıyor, göbekli şişman adamın benden şüphelenmesine kızmamam için yalvarıyor sanki. Onun için her şeye razıyım. Her şeyi yaparım onun için. Öteki kadın perdeyi seyrediyor. Birden adam yerinden fırladı; bileti yok bunun, diye haykırıyor; bilet de almadı bu... Sahi! Bilet aldım mı ben? Aldım herhalde, biletim olmasa bırakırlar mıydı beni içeri... Ak saçlı genç kadın vualinin arkasından gülümsüyor; karanlıkta parıldayan beyaz dişlerini görüyorum...

Sinemanın adamlarından birkaç kişi üstüme doğru geliyor. İlerideki kolona doğru koşuyorum; dibini kazmaya çalışıyorum; bileti oraya sakladımdı galiba! Adama doğru dönüyorum; hakaret edeceğim, ağzımdan kötü sözler çıkacak... Yumruğumu kaldırıyorum; vuracağım... Kadını görüyorum; vualinin altından bana yalvaran gözlerle bakıyor... Birden kanımı donduran bir şey oldu, yanımda oturan küçük kız beni kaldırıp kucağına alıverdi, bütün kuvvetimle koltuğun kenarlarına yapışıyorum... Kız beni önüne durulmaz bir kuvvetle yerimden koparıp hepsinin yanında duran sandalyeye oturtuyor... Kaçayım burdan, kaçmam lâzım, belki de o adamı öldürdüm, diyorum kendi

kendime; acaba yanımda bıçak filan var mıydı? Bir bıçak gördüğümü hatırlar gibi oluyorum elimde... Öldürdüm mü acaba? Ama adam sapa sağlamdı... Acaba o adamın ölüsünün etrafına toplandıkları için mi kimse benim çıktığımın farkına varmadı? Kaçayım diyorum, ne olur ne olmaz kaçayım... Cadde tenhalaşmış; bir arkadaşıma rast geliyorum, yanında tanımadığım biri var; polis filan olmasın, diyorum içimden. Uzun senelerden beri görmediğim bir arkadaşım bu! Nasılsın, diyor, iyi misin, ne yapıyorsun? Nerden geliyorsun şimdi? Sesinde alaycı bir hal var. Küçük kızın beni kucağına alıp iskemleye oturttuğunu biliyor mu acaba; yoksa o adamı öldürdüğümü öğrendi de beni yakalamaya mı geldi? Hırıltıya benzer bir sesle – İyiyim, diyorum, sen nasılsın? Yanlarından ayrılıyorum, onun arkamdan baktığını hissediyorum... Soğuk bir şey olsa, serin bir şey, olsa da başımı dayayıp rahatlıyabilsem. Sen-Antuan Kilisesi geliyor aklıma; orası serindir şimdi... O tarafa doğru yürüyorum; cadde bomboş; acaba saat kaç, çok mu geç? Arasıra bir tramvay uykuda gezen bir insan gibi sessizce geçiyor, vatmana işaret ediyorum beni alsın diye; görmüyor. Sen-Antuan Kilisesi'nin büyük demir kapısına başımı dayadım, demirin serinliği iyi geliyor, kapının kanatlarından birini ardına kadar açsam, sonra hızla itsem, tam kapanacağı sırada başımı iki kanadın arasına koysam... Kafatasımın kıpkırmızı bir nar gibi kapı kanatlarının arasında ikiye bölündüğünü görür gibi oluyorum, beynim kulaklarımdan, gözlerimden sigara dumanı gibi yavaş yavaş çıkıyor... Bir sigara içsem bari, ceplerimi arıyorum sigara yok; yok sigara... İlerde kaldırımda birşey var, kedi galiba; yaklaşıyorum, yirmi yirmi beş metre ilerde, kaldırıma yapışmış gibi adetâ, yavaş yavaş yükseliyor, maymun filan mı yoksa... Kaldırıma dayalı elleri sapsarı, ölü sarılığında, iskelet eli gibi, insan mı yoksa bu; yüzünü de fark ettim bir az daha yaklaşınca. Sapsarı uzun korkunç derecede uzun bir yüz... Gövdesinin alt kısmı belli olmuyor, ellerinin üstünde yavaş yavaş yükseliyor, yerden çıkıyor gibi adeta, yürüyor mu sürünüyor mu; kaçmam lazım bu yaratıktan benim. Muhakkak kaçmam lazım, yerime mıhlanmış gibi kıpırdayamıyorum. Tüylerimi ürperten bir yavaşlıkla bana doğru ilerliyor, yavaş yavaş yükseliyor, içimden hay-

kıra haykıra ağlıyorum... Ayakları var mı yok mu, orangutan mı? Yoksa her yeri dökülen bir cüzzamlı mı?

Karşı kaldırımda iki bekçi bana bakarak bir şeyler konuşuyorlar. Yakalandım herhalde! Muhakkak o sinemadaki herifi öldürmüş olmalıyım! Şimdi düdük çalacak birisi, beni yakalıyacaklar... Yaklaştıkça siyah gölge daha belli bir hal alıyor; kaldırıma dayalı eli uzun upuzun, maymun eli gibi adeta. Simsiyah küçük gözleri, sapsarı yüzünde iki çivi gibi çakılı sanki; iki göz bu sapsarı korkunç yüzde iki göz, bakışlarına dayanılmaz iki göz gözlerime saplanmış kıpırdamadan bakıyorlar. Ağır, ağır, önüne durulmaz bir ağırlıkla, korkunç bir güçle fakat gözle görülmeyecek bir ağırlıkla rıhtıma bindirmek üzere olan bir transatlantik ağırlığıyla şekil üzerime doğru geliyor... Kaçmam lazım, evet ne yapıp yapıp ayaklarımı yere saplıyan bu mıknatısın ağırlığından kurtulup kaçmam lazım... Bağırdım galiba, ama gırtlağım kupkuru, es filan çıkmadı belki de! Bekçilere doğru koşuyorum, depoya son hızla giden bir tramvayın altında kalacaktım az daha, karşı kaldırıma geçiyorum soluk soluğa... Yakalasınlar beni, razıyım, kurtulayım tek şu işkenceden.

Bağıra bağıra bir şeyler söylüyorum, sesim boğazımdan koparılıyormuş gibi hırıltılarla çıkıyor. Zararsızdır bayım diyor bekçilerden biri, her gece bu saatlerde çıkar diyor, akıl hastası bir kız, kimseye zararı yoktur; ürküttü galiba bey sizi diyor, buyrun bir sigara için diyor, sigara paketini uzatıyor.

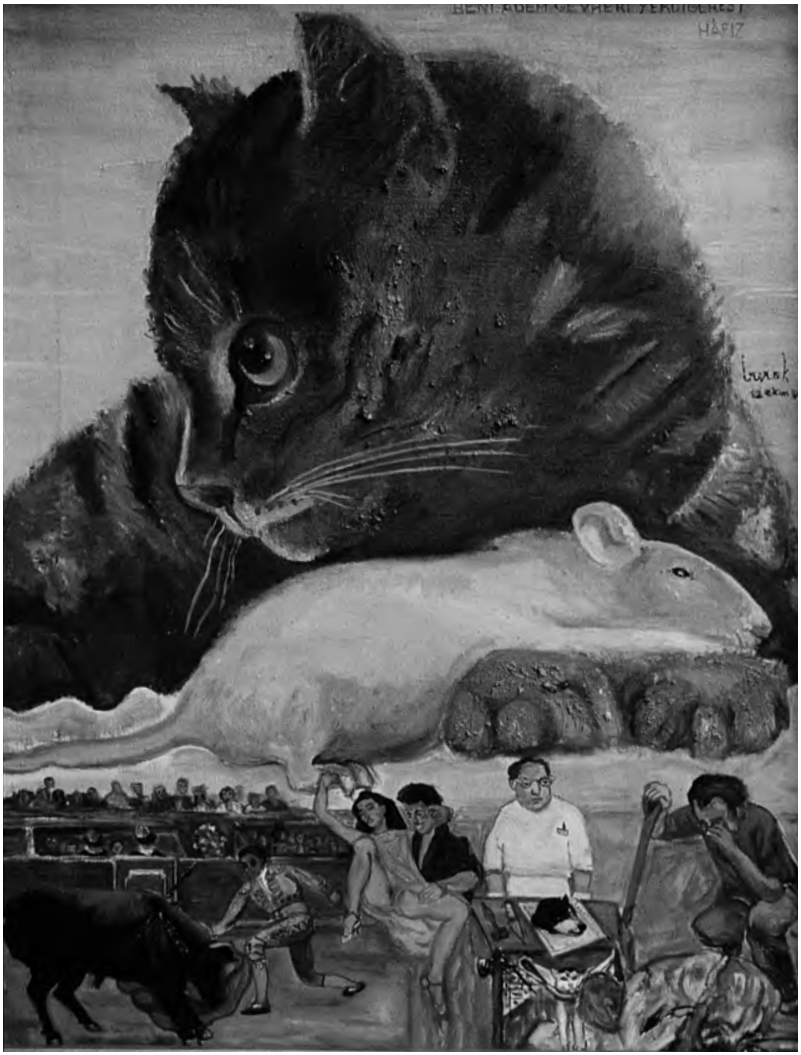
1943 İstanbul

Cardonlar

Konağın içinde doğup büyüyenler hamam böcekleri gibi birbirlerinden gizlenerek merdiven sahanlıklarında hela aralıklarında yaşıyorlar artık! Kedi kadar sıçanlar dolaşıyor sofalarda, divanhanelerde. Fırtınalı gecelerde zamanın dışarda gezen ruhu evin ötesinden berisinden bir şeyler koparıyor. Kırlangıçlar bile yuva yapmaz olmuş artık saçaklarının altına. Gece el ayak çekildikten sonra kuyrukları parmak kalınlığında *cardonlar** çıkıyor ortaya; delice bir neş'e içinde cızık cızık bağırarak yarım metro genişliğinde döşeme tahtalarının üstünde koşuşuyorlar... O zamanlarda evin "sakinleri" hiç seslerini çıkarmazlar, adeta cardonları rahatsız etmekten korkar gibi bir halleri vardır! Eski gölgeler görünmeden gezerler sanki ortalıkta. Geceleyin herkes yattıktan sonra en alt kattaki mutfaktan başlayıp en üst katlara kadar elinde idare lambası bütün konağı baştan aşağı, küllenmemiş bir mangal, yahut herhangi bir yerde gizlenmiş bir kıvılcım var mı diye sabahlara kadar dolaşan meraklı hayal, evin en büyük kızı yüz seneye yakın bir zamandan beri dolaşmaktadır geceleri hâlâ... Bir yüzbaşıyı severmiş, sonra sevgilisi başkasıyla evlenince artık kimseyle konuşmaz olmuş, gündüzleri pek odasından çıkmaz, geceleri elinde idare lambası sabaha kadar dolaşırmış, kendine emniyet edemez tekrar kontrol edermiş baktığı yerleri. Ayda birkaç defa mutfaktaki büyük bakır kazanın altına kütükler atılır hamam yakılırmış. Ben gördüm o kazanı... Hacı Baba'nın cenazesi için

* Cardon: Gayet iri sıçana verilen isim.

su kaynatılan kazandan daha büyüktü. Hacı Baba öldüğü zaman ben çok küçüktüm. Gür kaşlı, gözleri göz çukurlarına gömülmüş aksi yüzlü, uzun sakallı bir ihtiyardı. Evi de kendisi yapmış, kalfaymış aynı zamanda. Bir Ramazan günü sofraya otururken siniye çarpmış, çorba kasesini devirmiştim. Reçel peynir tabaklarının, pidelerin üzerine! O geceki yüzü kalmıştır hep aklımda. Bahçesine kimseleri bırakmazdı. Dört tane arı kovanı vardı bahçenin bir köşesindeki ulu dut ağacının altında. Ballı Baba bakardı arılara. Biz çocuklar Ballı Baba'yla, Pamuk Anne'yi çok severdik. Pamuk Anne, Habeş'ti, tatlı dilli güler yüzlü bir kadındı, Ballı Baba'nın karısıydı, bir erkek çocukları vardı, "hıfza" çalıştırırlardı. Çocuklarına zihni açılsın diye okunmuş kağıtlar yuttururlar, aklı dağılmasın diye yüklüğe kaparlardı Umran'ı... Sonra Dilsiz'le Fransisko da vardı. Fransisko için Fransızmış derlerdi. O zaman çok raslanan tatlı su frenklerindenmiş galiba, evin kızlarına Fransızca dersleri verirmiş. Boğazın uzak bir köyünde oturduğundan bazı günler gece yatısına alakorlarmış. Sonra artık büsbütün eve yerleşmiş, evin halkından olmuş. Dilsiz'le beraber evin en alt katındaki musandıralı odada otururlarmış, Fransisko kerevetin üstünde, Dilsiz de musandırada yatarmış. Sonra Dilsiz ölmüş bir gün; Fransisko yalnız kalmış. Habâbiş'in anlatmasına bakılırsa Dilsiz tam ölürken, Fransisko öyle bir bağırmış ki Dilsiz'in canı başına sıçradı derdi Habâbiş, Dilsiz'in ölmesi durmuş, tam bir hafta sürmüş canını teslim etmesi Fransisko'nun feryadı yüzünden. Sonra Fransisko da ölmüş. Hacı Baba görmiyeyim diye eve uğramamış, Fransisko'nun cenazesinin kalkacağı güne kadar. Ellerinde buhurdanlar, mumlar, papazlar gelip Fransisko'yu mezara girmesi için hazırlamışlar. Fransisko Katolik olduğu için cenazesi Katolik usulüne göre kaldırılmış. Hacı Baba ayakkabılarını çıkarmadan kimsenin giremediği evine papazların girmesine çok kızmış ama ne yapsın, Fransisko da kendi usulüne göre gömülecek tabii... Ev günlerce "şartlanmış" Fransisko'nun ölümünden sonra, bütün halılar kaldırılıp dövdürülmüş, döşeme tahtaları sabunlu sularla yıkanmış. Birkaç sene sonra evin en büyük kızı ölmüş. Hacı Baba kızlarını çok severmiş ama belli etmezmiş, içi kan ağlamış, ama gür

kaşlarının altına gömülü sert bakışlı gözlerinde en küçük bir yumuşama görmemiş kimse... Sonra küçük kızı da arkasında küçük yaşta bir kız çocuğu bırakarak menenjitten ölmüş... "Satlıcandan" yani zatürreden öldü derdi Habâbiş, ama anlattıklarına bakılırsa menenjitten olacak. Fırtınalı bir kış günü hamamdan çıktıktan sonra Üsküdar'a gitmişler, saçları çok uzun ve gür olduğu için kurutamadan sokağa çıkmış.

– Soğuk aldı, başını üşüttü, satlıcan oldu, derdi Habâbiş*. Bir hafta içinde ölmüş. Hacı Baba'nın torunu Gülfidan'ın kızıyla beraber büyümeğe başlamış evin içinde... Gülfidan, Sudan'dan getirilmiş bir Arap halayıktı, on beş yaşında iken bilmem ne kadar altına alınmış, geldikten birkaç ay sonra da nurtopu gibi bir kız çocuğu doğuruvermiş. Türkçe bilmediğinden midir nedir, bütün ev halkı çocuğun babasının kim olduğunu söyletememişler, Nuh demiş peygamber dememiş, ne yalvarma para etmiş, ne dayak... Nihayet kendi köyünden bir başka Arap kalfa bulmuşlar çocuğun kendisini Sudan'dan getiren geminin kaptanından olduğunu söylemiş... Fakat çocuk o kadar sevimli bir şeymiş ki geminin kaptanını bulup ta yavruyu kabul ettirdikleri zaman vermeğe kimsenin gönlü razı olmamış, anası da pek düşkünmüş çocuğuna... Küçük kız rengi abanoz siyahı, anasının renginden açık, tatlı bir sütlü kahve rengi, pek tatlı dilli bir şey olmuş. Evin kızı ile beraber büyümeğe başlamış, hiçbir şeyi eksik edilmezmiş. Ben evi tanıdığım zaman ikisi de on üç on dört yaşlarındaydılar. Evin ölüm hali başlamıştı artık... İki büyük yangın geçiren mahallede konak yavrusu ev yalnız başına kalmış gibiydi. İleride Mehmet Paşa'nın konağı vardı. Bütün diğer konakların yangın duvarlarıyla bacaları, sarnıçları kalmıştı ortada yalnız. Tek tük apartmanlar da başlamıştı etrafta, kalfa yapısı, konsolları kartonpiyer süslü apartmanlar... Yeni bir hayat, yeni bir yaşama düzeni doğmaktaydı. Bu düzenin ortasında eski düzenin direkleri çatırdamıya başlamıştı... Hacı Baba ölmüş, birkaç sene sonra ikinci karısı da dünyasını değiştirmişti. Eski ev bir ölüm kalım savaşı veriyordu artık... Yarısı caddenin ortasında, bir kara heyula gibi göze batmıya başla-

* Asıl adı Habibe, Safranbolu'nun bir köyünden küçük yaşta gelmiş evlatlık olarak eve.

mıştı! Belediyenin istimlak lafları dolaşmaya başladı bir zaman sonra. Arasıra evi, yerine apartman yapmak için satın almaya gelenler istimlak meselesini ileri sürüp çok düşük paralar teklif ediyorlardı. Kimsenin zaten satmıya niyeti de yoktu. Pamuk Anne çoktan ölmüş, Ballı Baba da hissesini satıp ortadan kaybolmuştu. Ballı Baba yüzbaşılıktan "matrud"muş, sonradan öğrendim ben, evin oluklarını, kurşunlarını satmaktan hoşlanırdı pek... Günden güne daha düşkün, daha bitgin ortaya çıkıp bir gözüktükten sonra kaybolurdu, hissesine düşen paraları kumarda kadında yiyip tığ-ı teber şah-ı merdan kalmış... En son Emine Hanım* görmüş onu; Gül Cami'nin avlusundaydı diye anlattıydı bir gün, pırlık pırlık** elbiselerinden edep yerleri görünüyormuş, ondan sonra Ballı Baba'yı gören olmadı hiç, hangi köşede öldüğünü bilen yok...

İlk cardon kırk elli sene evvel çıkmış ortaya. –Aman kuzum! diye anlatırdı Habâbiş, mutfağa indik baktık ki bir tarafta Tonton, bir tarafta sıçan. Tonton sıçanı öldürmüş ama kendisinde de derman kalmamış, bir şeysi, yarası beresi yoktu zavallıcığın, sıçan alnından birkaç tüy koparmış o kadar. Ama birkaç gün sonra hütdağı gibi şişti, öldü hayvan. Yerinden kaldıramazdın öyle büyük iri kediydi. Herhalde sıçanın dişi zehirliydi... Zaten sıçan kedinin alnından tüy koparırsa kedi yaşamaz derler! Ben evi tanıdığım zaman yangın yerleri artık yavaş yavaş apartmanlarla dolmıya başlamak üzereydi. Mehmet Paşaların konağı bölük, bölük kiraya verilmiş, bizim evin ahırı kümes olmuş, bahçedeki uşak odasına bir aile taşınmıştı. Ulu dut ağacının altındaki arı kovanları Ballı Baba'nın ortadan kayboluşundan sonra yok oldular. İçinde kırmızı balıklar yüzen havuz duruyordu hâlâ, yer yer camları kırılmış limonluk ayaktaydı o sıralar. Sonra Gülfidan taşındı oraya, kızı evlendikten sonra. Fırtınalı gecelerde evin ahşap kaplamalarının arasından sızan rüzgar şikayetli sesler çıkarır, yer yer kopup düşen çinko olukların feryadı duyulurdu. Ahşap bina iki defa yangın tehlikesi atlatmış; Habâbiş anlatırdı... Birinci seferinde Hacı Baba dama ıslak

* Emine Hanım da evde yerleşmiş insanlardan biriydi; iki kulağı da sağırdı, pek sevimliydi.

** Yırtık pırtık, anlamında kullanılmaktadır (Ed. n.).

halılar serdirmiş, bütün evi boşalttırıp eşyaları karşı arsaya yığdırmış, ikinci yangında çubuğunu yakıp bahçesine iskemlesini atıp oturmuş, evden bir çöp bile çıkarttırmamış, yanarsa hepsi yansın demiş. Bu son yangından bizim evin karşısındaki bir sıra ahşap bina ile Mehmet Paşa'nın konağı kurtulmuş. İşte biz, çocuklar, bu yangın yerinde her gün bir başka sarnıç, bir tonoz, bir mescit harabesi keşfede ede yaşardık çocukluğumuzu. Çok aşağılarda Tophane sırtlarının ilersinde Acısu çeşmesinde çamaşırını yıkamıya gelen Makbule Hanım'ın oturduğu sarnıç vardı. Bizim için onun sarnıcının bulunduğu yangın yerine kadar gitmek başlı başına bir serüven olurdu. Tophane Kışlası'nın üstündeki cami kalıntısının ötelerindeydi, Makbule Hanım'ın sarnıcı. Bir seferinde helecandan nefesimiz kesile kesile seyrettikti Makbule Hanım'ın sarnıcının tepe deliğinden... Aba elbiseli bir çöpçü geldi, Makbule Hanım'ın eline birkaç kuruş sıkıştırdı, sonra kırık testi parçaları, kırık aynalar, kap kacak, çatal kaşık kırıntıları ortasında anlıyamadığımız birşey oldu, daha bu işleri anlıyamıyacak kadar küçüktük, yalnız Garbis anladı, en büyüğümüzdü o, bizim evin altındaki dükkânların birinde otururlardı, anası güzelce ve biraz fingirdek bir Ermeni kadınıydı. Garbis görmüş annesiyle babasını bir gün böyle bir iş yaparlarken, bize anlattı. Bir gün aramızda para topladık, beş altı çocuktuk, Garbis'i gönderdik Makbule Hanım'a, biz de sarnıcın deliğinden yine nefesimiz kesilerek seyrettikti, ballandıra ballandıra anlattıydı Garbis bize sonra... Daha ileride Ballı Baba'nın oğlu Umran'ın uçurtma uçururken içine düştüğü büyük bostan kuyusu vardı. Çocuk, karambol* yapmak için geri geri giderken kuyuya düşmüş, Allah'tan kuyuda şişmiş bir at leşi varmışta onun üstüne tırmanıp boğulmaktan kurtulmuş... Pamuk Anne bir hafta hasta yatmıştı helecandan, bir hafta alnından çatkısını çıkarmadı. – Öldürecek beni bu oğlan derdi... Evin insanları yavaş yavaş öldükçe cardonlar daha güçlenmiye başladılar. Bir tanesini görmüştüm bir gün, anneannem bile sağdı daha, cardon çıkmaya cesaret etti; onun masallarında anlattığı canavarlar kadar korkunçtu... Orta boy bir sandık odası

* Karambol: Uçurtmaların iplerini birbirlerine dolaştırarak yapılan bir nevi düello.

kadar geniş, musluk taşı işlemeli mermerden apteshaneye girerken karşılaştım onunla! Kuburdan yarı yarıya çıkmış korkunç derecede iri bir sıçandı bu. Hemen orada yangın için bulundurulan bir kova suyu boşalttım suratına, bana mısın bile demedi, simsiyah gözlerini bile kırpmadan bıyıklarında boncuklanan sular içinde bir müddet bana baktı, sonra ağır ağır delikten çıkıp, parmak kalınlığındaki kuyruğu havada baş aşağı içeri girdi. Ondan sonra babam bizim bölükteki helaların ağızlarına kurşun ağırlıklı kapaklar koydurduydu...

Mahallede elektrik, havagazı ilk evvel bizim eve girdi. Babam dedemin kendisini *hafız* yapmak istemesinden kaçıp, Kuleli'ye kendi kendine yazılmış, sonra Manastır Askeri İdadi'sini bitirip mülazım çıkmış, her yeniliğe gönlü açıktı, bütün çocuklarına yabancı dil öğrettirdi, resim yapmamdan memnun olan bir oydu, bir de küçük halam... Eve elektrik geldikten sonra akşamları ders çalışırken karpuz lambanın ışığında duvarlarda, perdelerde dolaşan gölgeler kayboldu.

Yavaş yavaş yapılmaya başlanan apartmanların her birisi bahçeden küçük küçük parçalar koparmak istemeye başladılar. Üst bahçede arka kapıya giden aralık dediğimiz üzeri çatılı bir geçit vardı, evvela kapısı söküldü, sonra tuğla duvarları yer yer düşmeye başladı, en sonra bir gece çöküverdi, kendiliğinden mi yıkıldı yoksa gizli eller mi yıktı anlaşılamadı! Bundan sonra bahçeye yabancı çocuklar dolmıya başladılar, bir gün bu yabancı çocuklardan biri havuza düştü, sivrisinek de yapıyormuş, civarda yeni yeni türeyen apartmanlardan şikâyetler yükseldi, havuz doldurtuldu... Etrafındaki gül ağaçları, acı pembe çiçekler açan zakkumlar yavaş yavaş kurudular, bir zamanlar serin çiçek kokuları içinde kaybolmuş bir cenneti andıran bahçe yolgeçen hanı olmuştu artık. Kapıcılar hiç kimseden izin almadan ağaçlara gerdikleri iplerde apartmanların halılarını döğüyorlardı...

Eve sık sık gelen Emine Hanım artık yerleşmişti. Emine Hanım bizim küçüklüğümüzde bize bakmış, yaşlı, çok konuşan pembe yanaklı bir ihtiyardı. Bir oğlu, iki de kızı vardı ama onların yanında oturmazdı, Sarıyer'de küçük bir evi vardı, orda da büyük kızı otururdu. Emine Hanım kadar kimse anlatamaz-

dı Badulla'nın, Ayvansaray'ın çingene düğünlerini, kavgalarını... Bütün gençliği oralarda geçmiş, kocası kutucu esnafındanmış, parasını alır almaz bütün meyhaneleri dolaşır, *Kâtibim* şarkısını çaldırıp gramofonların borusundan içeri para serpermiş. Kocasından bahsederken sanki korkulu bir rüya anlatır zannedersiniz, Saim Efendi barsak vereminden ölünce cenazesi evden çıkıncaya kadar öldüğüne inanamamış...

Anlatacak kimseyi bulamazsa dikiş kutusunu alır, ders çalıştığım odaya gelir, bir köşeye minderini kor, anlatmıya başlardı... Durmadan anlatırdı. – Aklım karışıyor Emine Hanım, biraz sus, derdim, susardı ama yine anlatmıya başlardı. Ben de dersi mersi bırakır dinlerdim onu. Çingene düğünlerini, çingene kavgalarını: Bir Hoca Alim var kime, filancaya diye birbirlerine nisbet olsun diye bütün ev eşyalarını, sandık sepetlerini kapılarının önüne çıkarıp, erkeklerinin sanki onları hiç ilgilendirmezmiş gibi kimi kahvede, kimi boş gözlerle bakarak kavganın bitmesini bekleyişlerini anlatırdı. Eve geç geldiğim geceler yemeğimi mangalın kenarında sıcak tutar, ben gelmeden yatmazdı katiyen. Geç geliyordum bazı geceler eve çünkü, Akademi'ye girmiştim, arkadaşlarla orada burada dolaştığımız oluyordu. İçki ve sigaraya da alışmıştım. Ben de ona arasıra nane şekeri getirirdim, en sevdiği şeydi nane şekeri, dişsiz ağzında şekeri gevelemiye çalışması o kadar sevimli olurdu ki! Büyükannemin bizde oturduğu seneydi, Karadeniz'den koca koca buzlar gelmişti. Boğaz ve liman bembeyazdı. Tam dokuz ihtiyar saydımdı bir gün, çini sobanın çıtırtıları duyulan odada sedirlere oturmuşlar, bir şeyler anlatıp ağlaşıyorlardı. Büyükannem Yemlihaları anlatıyordu galiba. Eshab-ı Kehf nasıl mağaraya girip uyuya kalmışlar, dokuz yüz sene nasıl uyumuşlar, Zernuş, Mernuş, Tebernuş, Kefeştetayyuş, Kıtmir! Büyükannemin davudî bir sesi vardı, o zaman doksan altı yaşındaydı. Gözleri; içinde yeşil hareler, ela menevişler dolaşan bir gece kuşununki gibi koskocamandı... Sabahtan akşama kadar elinden cımbızı, aynası düşmezdi hiç, anneannemin ortağıydı. Anneannem büyük bir saygı gösterirdi ona. Annemin babası Ankara'da kadıymış, karısından yirmi yaş büyük olan bu çerkes kadınını beğenmiş, gözlerinin güzelliğine vurulmuş, ölen kocasından çocukları varmış,

anneannemin üstüne nikâhla almış. Anneannem kendisinden yaşlı olduğu için ortağına saygı duyar, ona "Büyük" derdi. Büyükannem de ortağını "Küçük" diye çağırırdı. Büyükannem kocasının ölümünden sonra tekrar evlenmiş, çocukları olmuş, fakat hiçbirisinin yanında barınamadığından bize gelmişti.

Babam ele avuca sığmayan bir insan olduğundan bu ihtiyarlar onu sevmezlerdi, herkes annemin tarafını tutardı, ama herkes sayar, korkardı babamdan. Hiddetleri müthişti, en sert insanları yola getirecek kadar yumuşak ve nazikti ama hiddetlendiği zaman önüne durulmazdı... Sirkeli Mescid'te oturan dönme Nuriye Hanım bile sevmezdi babamı. Oysa onu tımarhaneden kurtarmış. Delişmen bir Rum kızıyken evlerinin ilersindeki caminin müezzininin sesine aşık olup Müslüman olmuş, bütün akrabaları reddetmişler, bir gözü de bir kazada kör olmuş. Tatavla'daki evden Sıraselviler'deki mescidin bir odasına sığınmış, tertemiz odasında tek başına yaşardı, yardım ederdi herkes, her evden belirli aidatı vardı, parasını sadaka alır gibi değil, adeta lütfen kabul ederdi. İşte bu Nuriye Hanım'ı babam tımarhaneden kurtarmış, mescidin meşrutasına bilmem nereden sahip çıkan birileri Nuriye Hanım'ı odasından çıkarmak için deli diye tımarhaneye attırmışlar, babam gidip kurtarmış ne yapıp yapıp. – Ma, ma diye anlatırdı ağlıyarak, ne vakit ki koydular beni orada, deliler içerisine, iç uyumam, ağlarım, ma, ma veririm elimdeki ne varsa onlara, korkarım, ağlarım sabah akşam, ma Allah razı olsun, Sukuru* Bey geldi, aldı beni götürdü, Allah razı olsun, ne yaparidim orada, panayamu! Der, ağlardı. Ama yine de babamı, Medenî Kanun'un kabulünden hemen evvel annemin üstüne çok genç bir kızla evlenen babamı o da başkaları gibi affedemez: – Ma hanum derdi, doymaz gözü hiç, ne kariler geçti elinden, doymaz sağ olsun, Allah Fıtnat Hanum'a sabır versin, ne yapacaksın, huyu boyle, ma! Ben de bir iki defa tattım babamın hiddetinin tadını, bir keresinde çok küçüktüm, anneannem bir ahbabına gece yatısına gitmiş, ben yapayalnız kaldım, onun kucağıydı benim bütün dünyam. Torunları içinde en çok sevdiği bendim; kanserden öldüğü gü-

* Şükrü.

ne kadar sık sık: – Öldükten sonra mezarımda kemiklerim Cihat, Cihat diye kös vuracak, derdi. Beni tarifsiz kederlerin içine atardı, hiç istemezdim anneannemin böyle konuşmasını, yalvarırdım adeta: – Söyleme böyle anneanne ne olursun, derdim, ama o yine bir fırsatını bulur söylerdi... İşte anneannemin gece yatısına gittiği o gün ağlamışım. Kimseler, hiçbir şeyle susturamamış beni, akşam babam eve gelince de ağlama devam etmiş, iki yaşında çocuk dövülmez tabii ama babam çaresizlikten bir iki şaplak indirmiş... Bir kere de lisenin son sınıfındaydım, babamın beni çok acele bir iş için gönderdiği yerden geç döndüm, hiddeti bir bora gibi suratımda şaklıyan bir tokatta patladı, kapkaranlık bir âlem içinde kaldım. Evden kaçıp Çatalca'ya ablama gittim, iki gün hiçbir yere çıkmadan paket paket sigaralar içmiştim kahrımdan...

Ev yaşlandıkça *cardonlar* güçlenmiye başladılar. Evin bir bölüğünde biz, bir bölüğünde Gülfidan'ın kızı, kocası, çocukları, köşk odası denilen tavanları resimli odada Habâbiş oturuyordu. Diğer kısımlarda kiracılar vardı artık, ama alt kattaki geniş kırmızı çini döşeli taşlık, mutfak, yanındaki musandıralı oda bir zaman boş kaldı, hamama öteberi yığıldı, Gülfidan'ın kapı yoldaşı Nergiz bir gün çalıştığı yerden çıkmış, eşyalarını getirip depo etmişti hamama! Tavan aralarında sık sık koşuşmalar olurdu, çıkan seslerden, ahşap kaplamalarda sürçen tırnak, kuyruk seslerinden en iri cinsinden cardonların artık evin üst katlarına da el koydukları anlaşılıyordu... Ne evin ihtiyar kedisi Minnoş'un, ne de sapsarı gözlerini kırpıştırıp sırtlarını kabartarak mırıl, mırıl mangal altlarını arıyan öteki kedilerin cardonlarla uğraşmaya hiç niyetleri yoktu, aralarında gizli bir anlaşma yapmışlardı galiba. Sofalar, odalar, saçaklar, bahçe, kedilerin; tavan araları, bütün lağımlar, en aşağı kat, mutfak, cardonlarındı... İki taraftan birinin anlaşmayı çiğnemesi hoşa gitmeyen olaylara sebep olabiliyordu. Bir gece saat birden sonra orta kapının koskoca anahtarını çevirip bizim kata çıktım, büyük sofayı babam bir camlı bölmeyle bir koridor gibi ayırtmıştı. Merdiven kapısını açıp girince bir soluma işittim, merdivenleri hızla çıkan, yahut koştuktan sonra nefes nefese kalan bir insan solumasına benziyordu, muhakkak karanlıkta bir köşeye giz-

lenmiş birisi; belki de bir hırsız vardı. Yavaş yavaş elektrik düğmesinin olduğu yere elimi uzattım, düğmeyi çevirdim. Birdenbire aydınlanan koridorda evvela hiçbir şey göremedim, sonra Pamuk gözüme ilişti. Bir köşeye sinmiş düşünceli bir hali vardı, tam karşısındaki köşede de bizim Pamuk iriliğinde bir sıçan yumulmuştu, soluyan oydu işte! Pamuk'u alıp ona doğru şöyle bir salladım, ellerimi paralıyarak kurtuldu, gidip köşesine sindi, yapacak bir şey yoktu. Kapıyı açıp cardonu güçbela kapı dışarı ettim. Merdivenlerden inerken kuyruğunun çıkardığı ses kulaklarımdadır hâlâ! Pamuk evin son kedisiydi, ben *evi* tanıdığım zaman Minnoş vardı, on yedi yaşında olduğunu söylerdi Habâbiş. Tonton'un bilmem kaçıncı göbekten torunuymuş, alaca bir dişi kediydi, her sene iki kere doğurur, kabak yavrularını oturur afiyetle yerdi, mart yavrularını bakar yetiştirirdi. Ninon de Lanclos gibi sayısız kedi nesillerinin sevgilisi olmuştu... Merdivenleri inerken bazen dengesini kaybedip yuvarlandığı olurdu, büyükannem kadar, belki ondan bile yaşlıydı, fakat ölünceye kadar her sene iki kere yavruladı. Minnoş öldükten sonra oğlu Sarman bir süre kedilik yaptı, fakat gözleri hastalandı, iflah olmadı. Sonra babama bir dostunun hediye ettiği Pamuk geldi eve, bu yerinden kalkmıyacak kadar ağır, bir gözü mavi, bir gözü sarı, çok uzun tüylü, kar gibi beyaz bir Ankara kedisiydi. Kedinin bu kadar güzel, fakat vahşisini hiç görmedim. Pamuk'un gelişinin haftasında eve mahallenin dört bucağından şikâyetçiler yağmıya başladı. Kiminin pilicini yemiş, kiminin kedisinin gözünü çıkarmış, kimisinin mangalda pişen cızbızlarını aşırmış.

Benim isketeleri de Pamuk yediydi galiba. Evin en üst katında ayrı helası olan bir oda vardı, terk edilmiş gibiydi. Burası benim laboratuvarım gibi bir yerdi, resmi de orada yapar, kitaplarımı da orda okurdum, bu odada atmacam bile vardı bir zamanlar. Kümes telinden bir kafes yapıp içine on kadar iskete koymuştum. Her akşam mektepten gelince ilk işim en üst kata çıkıp kuşlara bakmaktı. Bir gün yine koşarak merdivenleri çıktığımda kafesi bomboş buldum, kuşların tüyleri, ayakları, gagaları şuraya buraya serpiştirilmişti. İlk aklıma gelen Pamuk oldu, aradım taradım bulamadım Pamuk'u. İki gün sonra orta

kapıdan girince karşılaştık, Pamuk'la karşı karşıya kaldık. Hemen koşup iç kapıyı da kapadım, kedi kabahatini bildiğinden, yahut da benim telaşımdan fena halde korkmuştu, acı acı bağırmaya başladı, elime geçirdiğim perde değneğiyle üstüne yürüyünce korkunç bir şekilde vahşileşti, tuhaf boğuk bir ses çıkarıyordu, düz duvara tırmanıyordu adeta... Nihayet taşlık penceresinin üst camından şangırtılar arasında bir taş gibi fırlayıp kaçtı... Bugün düşünüyorum da Pamuk'u suçsuz buluyorum, çünkü kafeste teller pek az aralanmıştı, üstelik tellere takılı beyaz tüy de görememiştim. Pamuk'un kötü şöhretiydi, belki ilk aklıma onu getiren. Her halde *cardonlar* yaptı bu işi diyorum şimdi, Pamuk'un günahını almışım anlaşılan!

Daha sonra bir gün Pamuk da öldü, çocuklar dükkânların altındaki bodrumlardan birinde parlıyan iki ışık görmüşler, gittim baktım Pamuk'un kafasında karanlıkta iki iri ateş böceği gibi parlıyan ölü gözleriydi... Sonra bir alay daha kedi nesli geçti evden. Tekir, Sarman, gri, her renk, çeşit çeşit...

Büyük ev tarih öncesi hantal yaratıklar gibi yaşıyamaz hale gelmişti. Artık çoraklaşan bahçede yeşeren büyük dut ağaçlarından başka pek bir şey kalmamıştı. Lezzetli armutlar veren bir ağacı, çocuklar üstüne çıka çıka kurutmuşlardı. Her sene neş'e içinde kıpkırmızı çiçekler açan nar, gelinler gibi başına beyaz çiçekler takan erik ağaçları küsmüşlerdi hep... Bahçeyi koruyan duvarlardan biri daha yıkılınca, eskiden altında kovanların bulunduğu ulu dut da kesilip kışlık odun yapıldı... Mahallenin hem sucusu, hem bekçisi Bekir Ağa da eşeğiyle beraber ortadan kayboldu, öldü mü, yoksa başka bir yere mi gitti bilmiyorum.

İlk gecekondu o sıralar meydana çıktı. Yolu açmak için toprağı, sıtmaya birebir gelen Sarman Dede'nin mezarını kenara çekmek lazım geldi. Yolun tam ortasında kalmıştı yalnız başına. Ellerinde kazmaları mezarı açmıya gelen amelelere biz çocuklar her an başlarına yıldırım inecek kurbanlar diye korka korka bakıyorduk, onların da istekli bir halleri yoktu, belediye çavuşu adeta zorla kazdırdı mezarı. Biz toprağın derinliğinden koskocaman kavuğuyla Sarman Dede'nin çıkmasını beklerken iki üç kemik parçası çıkarılıp torbaya doldurulunca adeta oyuncağı-

mız elimizden alınmışçasına üzülmüştük... Yol açıldı ama, açılan yolun kenarına bir gecekondu kondu.

Bir zamanlar geniş sofalarda çatık kaşlı ihtiyarın hüküm sürdüğü, ayakkabılarını çıkarmadan kimsenin giremediği eve cardonlar ortaya çıktıktan sonra herkes ayakkabılarıyla girmeye başladı artık. Buna biraz da derviş kıyafetli bir dilencinin taşlıkta oturup verilen yemeği yedikten sonra bütün papuçları toplıyarak ortadan kayboluşu da sebep olmadı değil görünüşte, ama aslında artık kimse bunun faydasına inanmaz olmuştu. Asıl sebep buydu...

Benim en çok sevdiğim yer *tavan aralarıydı*, benim odanın bulunduğu katta alçak bir kapıdan girilen iki büyük tavan arası vardı. Orada sandıklar dolusu kitaplardan tutun da, eskiden Zemzem suyu getirilen hasır kaplı koskocaman damacanalara, çerkes kamalarına, yalnız kundağı iki arşın gelen çakmaklı tüfeklere varıncaya kadar her şey vardı. Bomboş küçücük bir şişe bulmuştum bir gün, içinden kapağı açıldığı zaman insanı başka âlemlere götüren acaip, tarif edilmez bir koku çıkıyordu. Hiç kimseye söylemedim böyle bir şişe bulduğumu. Habâbiş bir gün Hacı Baba'nın Hac dönüşü kafes içinde kedi cinsinden acaip bir hayvan getirdiğini, misk kedisi dendiğini, kafesin kenarında sidiğini biriktirecek oluklu bir yeri olduğundan bahsetmişti. Acaba şişenin içindeki de misk miydi? Bilemiyorum, ama hâlâ öyle bir koku duymadım bu güne kadar. Yalnız tavan aralarında dolaştıktan sonra tozdan topraktan arınmak bir mesele olurdu. Annem hemen anlardı tavan arasına girdiğimi, anahtar, kilit hiçbir şey para etmezdi, azar işitir yine de vazgeçemezdim... O zamanlar cardonlar daha bodrumlardan, alt katlardan üst katlara çıkmamışlardı pek. Bir gün tavan arasının ancak eğilerek dolaşılabilen saçaklara yakın bir yerinde bir küme ateş böceği gibi yanan noktalar ve tıslamalarla karşılaştım. Hemen kordona bağlı ampulü getirip baktım. Birbirine sokulmuş, her elimi uzatışımda tıslayıp zıplıyan bir yumak kedi yavrusuydu bu...

Bahçe büyük olduğu için köpek de yanaşırdı arasıra. Hektor en sevimlisiydi, siyah küçük bir dişi köpekti. Bir sabah çantam koltuğumda mektebe giderken Hektor'la beş yavrusu peşi-

me takıldılar, ne yaptımsa para etmedi, verdiğim şaşırtmaları saklambaç oynuyoruz zannedip peşimi bırakmadı; Ağa Hamamı'ndan İtalyan Kız Mektebi'ne doğru beş yavrusu ve Hektor'la caddeye nasıl çıkacağımı düşüne düşüne tanbura* yetişmeye çalışıyordum. Zoğrafyo'nun önünde iken Ahmet Ağa'nın tanburu başlamıştı bile... Koşuyordum artık, Hektor sevincinden deli olmuştu adeta. Üstüme zıplıyor, yavrularıyla bacaklarıma dolaşıyordu. Köpeklerle hiç ilgim yokmuş gibi mektep kapısından daldım, arkama bakmadan ilerledim, Şefik Hoca'yla Kör Hasan'ın telaşlı bağırmalarından onların da peşimden geldiklerini anlamıştım, nefes nefese sınıfa çıktım, kalbim güm güm atarak sınıf kapısının önünde havlamaları bekledim bir müddet... Hektor'un her zehirlenişinde tesadüfen vaktinde yetişirdim, sarnıcın çeşme yalağında yatar buldum onu, bir gün mektep dönüşü; gözleri açık, dudakları gerilmişti, hemen sirkeyle sarmısağı yoğurtla karıştırarak zorla ağzına akıttım. İyi mi geldi yoksa Hektor'un eceli mi gelmemişti; ölümden kurtuldu! Bir sefer yine aynı şey oldu; köpeklerin toplanıp Hayırsızada'ya sürülmesi Avrupa basınında çok kötü karşılandığı için belediye köpekleri zehirletiyordu artık, yine yoğurt moğurt Hektor'u kurtardık. Fakat bir gün Hektor öldü, pisboğazlığının uğruna gitmişti, geldiğimde soğumuş ölüsüyle karşılaştım...

Cardonlar artık evin hakikî sahipleri olmuşlar, kendileri ortada görülmüyor ama evin hakikî sahipleri onlar artık! Tavan arasında cızık cızık sesleri duyuluyor, akla hayale gelmedik yerlerde yuvalanıyorlar herhalde... Daha küçükleri daha *insancıl*, unutulmuş çekmecelerde, eski kanepelerin içinde yavruluyorlar. Bir gün yukarıdaki geniş sofanın, artık bürülmüş duran büyük halısını eskiciye satmak için açmışlar, ancak üç dört kişi açabilmiş insan göğdesi kalınlığındaki halıyı. İçinden düzünelerle pembe pembe fare yavruları çıkmış yün yumaklarının ortasından, halıyı yiye yiye kendilerine sıcacık yumuşak yataklar yapmışlar fare aileleri... Ama bunlar cardon değil, fındık fareleri bunlar! Yoksa cardonlar bir halının içine sığmaz, onların nerelerde yuvalandıkları belli değil zaten... Onların derebeyleri

* O zaman Galatasaray'da derslere Ahmet Ağa'nın tanburuyla girilip çıkılırdı. Tanbur izcilerin çaldığı cinstendi.

gibi kendilerine özge kaleleri, palangaları olacak bir yerlerde... Belki artık kullanılmayan hamamın cehennemliğinde, belki de mutfağın malta taşlarının altında oydukları yuvalarında... İnsanların yaşadıkları yerlerde yaşamıya tenezzül etmez onlar... Zaten orta boy bir sandık odası kadar geniş helanın kuburundan başını çıkarmış cardonla karşılaştığım gün öyle bir hava sezmiştim halinde. – Şu küstahlığa bakın, der gibi bir ifade vardı gözlerinde. Gidişinde de kendisine yapılan saygısızlığa canı sıkılan kalantor bir mirasyedinin ağırlığı, umursamazlığı vardı sanki! Küçük apartmanlar, kıyısı bucağı olmıyan barınaklar artık cardon neslini, hiç olmazsa *ev cardonu*'nu tüketiyor galiba. Büyük ambarlara, antrepolara, lokanta mutfaklarına el koymuş cardonlar başka tabii. Aralarında iş taksimi yapmışlardır muhakkak! Nasıl bir zarfçı manitacılık, bir tükrükçü değnekçilik, bir dişçi kaldırımcılık yapamazsa bir lokanta, antrepo veya dükkân cardonu da ev cardonluğu yapamaz, hepsinin kendine göre usul, erkânı vardır! Cardonlar eski zamanlarda yaşamış insanların mirasçıları gibi! Onlar ortadan kalktıkça bıraktıkları mallarına, ortada kalan geniş divanhaneli köşklere, yalılara, konaklara kim sahip çıkacak onlar olmasa? Üç oda bir hol nesli anlar mı, sekiz metroya on beş metroluk sofradan? Onlar konaklarının yerine kendilerine birer yahut ikişer daire verilen betebe kaplı apartmanlar yapılması için yaşıyorlar, cardonları düşünen kim kaldı ki!

Artık içinde bir zamanlar bembeyaz sedirlerin üzerinde Şam hırkalı ihtiyarların *Kısas-ı Enbiyâ*, *Kan Kalesi* okuyup ağladıkları odalar bomboş, yer yer taslar konmuş, tavanlardan akan yağmur suları için. Eski zamanın hatırası gözlerinde soluk bir perde gibi kalmış, saçı başı dağınık bir kadın yaşıyor belki de yalnız başına ne olduğu belirsiz eşyaların, hatıraların arasında. Eski konağın yerine her birisi yirmişer daireli üç apartman yapılmış... Asansörleri var apartmanların, mermer döşeli hollerde bellerine kadar donlu, sümüklü kapıcı çocukları kaynaşıyor... Saçları yün yumağı olmuş mavi gözlü bir yaşlı kadın, mavi gözlerinde soluk bakışları, merdiven arasında bir gaz ocağında pişirdiği patates yemeğini üzerine gazete kâğıdı serilmiş oyma ayaklı bir ceviz masada yiyor. Divanhanede üst üste, kimsenin

yatmadığı yataklar yığılmış, odalardan birisi eski eşyalarla dolu, tâlik levhalar camlarının arasına kadar sinmiş toz toprak içinde, bir tanesinde, "Razıyım ben bu hale, aşıkım ben *cemâle*, bende bu sabır varken, ererim ben kemâle" yazılı, atlas üzerine yazılmış işlemeyle...

Bir köşede üzerinde karpuz lambaları duran bir konsolun üstü toz toprak içinde kutular, ampuller, ibrişim yumakları, Sevr işi kahve takımları dolu. Eseri İstanbul büyük bir vazonun içinden yapma çiçekler sarkıyor... Aynanın kenarındaki soluk fotoğrafların arasında kocaman şaşkın gözleriyle bakan küçük bir çocuğun simsiyah gözlerinin içinden, yorgun, gözlerinin altı cep yapmış, saçsız, son derece yaşlı görünen birisi bakıyor. Gözlerini kapadığı zaman uçuşan beneklerin yerini alan ışıklı yıldızların arasında ortalarında Tanagra heykelleri kadar zarif kızların gülümsediği mor çiçekler açıyor... Bir tanesi Semiha galiba, hani tentürdiyot içmişti de kendini intihar etmişti, onun için. Geçenlerde gördü Beyoğlu caddesinde, kocaman kadın olmuş, kalçalarını oynatarak bir saltanat atı gibi geçti yanından... Ya öteki? Karşı apartmandaki kız değil mi? Sınıfta kalacaktı onun yüzünden o sene az kaldı... Sonra H..., on üç yaşındaki H... Bebeka, Rozali, bir sürü daha yüz, bazen vahşî kediler gibi yüzünü tırmalıyan, kaçan, gülen, somurtan, salladıkları parmaklarının ucunda tehditler uçuşan Tanagralar var... Yorgun yüzlü adam gözlerini kapadığı zaman görüyor bunları hep, apartmanlarda oturanlar görmüyorlar bunların hiç birisini. Asansörler katlar arasında mekik dokurken *cardonlar* parmak kalınlığındaki kuyruklarını peşlerinde sürüyerek merdivenlerden inip çıkıyorlar. Geceleri neşeli koşuşmalarından, cızık cızık haykırmalarından kimsenin gözüne uyku girmiyor. Evin meraklı büyük kızı sabaha kadar dolaşıyor sofalarda, divanhanelerde... Fransisko en alt kattaki musandralı odasında mangalın üstünde demlediği çayı yudumlarken Şatobriyan'ın *Les memoirs d'outre-tombe*'unu okuyor, ihtiyarlar tavanı Anadolu Fenerleri, Kız Kulesi resimleriyle süslü köşk odasında oturmuşlar Yemlihayı, Eshab-ı Kehf'i okuyup ağlaşıyorlar. Gülfidan elinde keser bekliyor orta kapının merdivenleri önünde; ev halkı salonun pencerelerine üşüşmüşler hiçbir şeyden habersiz çantam

koltuğumda mektepten dönen bana: Gelme, diye işaret ediyorlar... Gülfidan belki de Sudan'ın derinliklerinden getirdiği bir hastalıkla çıldırmış, Habâbiş'i öldürmek için elinde keser kapıda bekliyor. Zaten kaç zamandan beri kimi görse ellerine sarılıp kendisini pişirip yememeleri için yalvarmıya başlamıştı. İncir çekirdeği kadar aklı yoktu Gülfidan'ın, dünyanın en iyi kalpli, en sevimli Arap'ıydı, ama pişirilip yenmekten korkuyordu işte nedense! Kim yer Gülfidan'ı sanki, ama korkuyor işte; her şeyi Habâbiş'ten biliyor, onu sorumlu tutuyor bütün felaketlerinden,:

– Ban sanin janını* almadan bır yara gıtmam, gok gozlu** diye haykırıyor Habâbiş'e. Elinden yavrusu alınmış bir kedi gibi yaşadı senelerce Gülfidan, bütün ömrünce *kız* yaşamış Habâbiş Gülfidan'ın yavrularını almıştı elinden. Sandığın dibinden beşibiryerdeleri onlar için çıkarırdı. Yalnız Gülfidan'ın kızını torunlarını Gülfidan'dan daha çok sevmesi deli etmişti Gülfidan'ı.

Bellerine kadar donlu, sümüklü kapıcı çocukları bunların hiçbirisini görmüyor; *cardonlar* arasıra dairelerinin önünde bekliyen arabalarına binip Emirgan'da çay içmeye gidiyorlar. Parmak iriliğindeki kuyruklarını ellerine alıp Tarabyada pahalı lokantaların önünde arabalarından iniyorlar, garsonların hepsi tanıyor onları. Ağızlarını daha açmadan en çok sevdikleri şeyleri bilen metrdoteller bir eleri arkalarında, gümüş tepsiler üstündeki *dünya nimetlerini* uzatıyorlar cardonlara. Onlar parmak iriliğindeki kuyruklarını sürüye sürüye evin içinde cirit atıyorlar... Kaloriferin kazan dairesinde Kürt kapıcı bellerine kadar donlu sümüklü çocuklarının ortasında manometreye bakıyor, vazifesi çok naziktir Mehmet'in; Beyfendi fazla kömür sarfedilmesini istemez, kiracılar ısınmıyoruz diye şikâyet ederler! Ne yapsın Mehmet! Merdiven altında kapkaranlık bir delikte yaşar. Bir soba borusu çıkar penceresinin camından, onun odasında kalorifer yok çünkü. Üç apartmanın merdivenleri, kaloriferi, alışverişi kendi üstüne! Yirmi bin liraya almış peştemaliyesini. Parasını çıkaracakta geçinecek... Köyden emmisi oğlunu da ge-

* Canını.

** Gök gözlü; Habâbiş'in gözleri maviydi.

tirtti geçen sene. O da çoluk çocuk kömürlüklerden birisine yerleştiler. Neyse böylelikle bir kapıcılık daha aile arasında kaldı... Kapıcılık aslan ağzında şimdi, başını döndürsen gidiveriyor!

Büyük salonun köşesinde tavan kaplamaları adamakıllı kabarmış, çürümüş; çatı bir sene daha aktarılmazsa çökecek orası... Habâbiş sandığına eğilmiş bir şeyler arıyor. Üsküdar çatkıları Şile bezinden yatak çarşafları, Bursa ipeklileri, Şam hırkalar, şallarla tıka basa dolu sandığının en dibinde gümüş zincir örme para kesesinin içindeki beşibiryerdelerden birini daha çıkarıp bozduracak sarrafta:

– Şimdi, diyor, bir mecidiye kaç kuruş? Ne mecidiyesi Habâbiş! diyorum. Mecidiye hesabını kim bilir şimdi, lira lira... Aman bilmem diyor, ne bileyim ben! Zamane bir tuhaf olmuş oğlum, kime inanacağımı şaşırdım. Alışverişlerini hâlâ mecidiye üzerinden yapıyor, evvela beşibiryerde bozdurulup kaç mecidiye olduğu hesaplanacak, sonra lirayla mecidiye karşılaştırılıp kaç kuruş ettiği anlaşılacak, ondan sonra kuruşlar birer mecidiye olarak ayrı ayrı torbalara konup pazara çıkılacak...

Bir alay çocuk var şimdi uşak odasında, yıkılan duvarların tuğlalarından odanın önüne bir oda daha yapmışlar. Hem mutfak, hem hamam; burnunun ucunda her an berrak bir damla sallanan iskelet kadar zayıf bir Laz'ın ailesi bu! Karısı inadına tombul, beyaz; aşağı yukarı her sene doğuruyor Minnoş gibi! Bahçenin bir kısmını telle çevirmişler, sebze yetiştiriyorlar. Köşedeki limonluk fırtınalı bir gecede çökmüştü. Gülfidan'ın ölümünden sonra bomboş kalmıştı zaten.

Cardonların en büyüğü köşedeki apartmanda oturuyor olmalı. Geçen gün yokuştan çıkarken arabasına binişini gördüm, koskoca Amerikan arabasının kapısını açarken göz göze geldik. Orta boy bir sandık odası kadar büyük helanın kuburundan başını çıkarmış, tepesinden aşağı bir teneke suyu boşalttığım günküne benzer bir bakış vardı gözlerinde! Kuyruğunu eliyle tutup arabasına bindikten sonra kapıyı suratıma çat diye kapattı...

Divanhanelerinde yarım arşın genişliğinde döşeme tahtaları, yer yer açılmış, tavanlardan ayrılmış göbeklerin ortasından

sarkan kristal avizelerin arasında saçları dağınık bir kadın var. Bir köşede kapağı senelerce açılmamış bir Steinweg piyano duruyor, eskicisini bekliyor. Hela aralığında çiçeklerle süslü musluk taşının yanında duran semaverden akan suyla yıkıyor elini yüzünü kadın. En alt kattaki mutfağın akar suyu var sadece artık... Üst katlara çıkan kurşun borular kışın buz tutup patlamış, tenekelerle su taşıyıp pirinç büyük semaveri dolduruyor. İki tane Kütahya testisi duruyor sofanın akan tavanının taslarının yanında... Ev satılıp da yıkılırken tavan arasını gören eskici Yahudi'nin aklı başından gitmişti. Pırlık pırlık Hereke kumaşları kaplı koltukların üstüne elini koyup adeta okşamış, sandal ağacından oyulma oda takımının oraya buraya dağılmış parçalarını toplamış seyretmişti Yahudi.

– Bunlari da alirim demişti. Epsini alirim, uygun fiyat veririm. Başka kimseye yosterdiniz mi? Aman sakin iç kimselere yostermeyin, bana dinleyiniz, sunram pişman olursunuz, benden soylemesi!

Divanhanenin tavanındaki el yapması süslü ahşap göbek kalmıştı en sonraya, Hacı Baba kendisi oymuş, elde bir o kalmıştı, o da yok oldu gitti. Cardonlar kuyruklarını peşlerinde sürükliyerek koşuşuyorlar, meşe basamaklarda. İç içe yaşıyor, iki dünya sanki; saniyede üç yüz bin kilometreden fazla bir hızla *Vega* yıldızına doğru giden bir âlem gibi madde olmaktan çıkmış, yoğunsuz bir âlem geçiyor başka bir âlemin içinden... Saçları yün yumakları gibi karışık, pejmürde bir kadın başında Hindistan'dan gelme fildişi bir tarak, eski bir gaz ocağını pompalıyor. Gazete kâğıdının üstüne bir parça peynir, bir dilim ekmek koymuş sabah kahvaltısına hazırlanıyor, çay pişiriyor. Duvarlarında gölgelerin koşuştuğu odada sessiz bir kalabalık, koskoca pirinç yemek sinisinin etrafına diz çöküp sıralanmış, tepsinin üstü gül, vişne, kayısı reçelleri, bal çanaklarıyla dolu, balgamat zeytini, susam simitleri, yumurtalı pideler, pastırmalar, sucuklar sıralanmış, kulaklar kirişte herkes iftar topunun atılmasını bekliyor. Kıpırdanan dudaklarda dualar dolaşıyor, üç yaşlarında bir çocuk:

– Ben otu, otu, "ben de oturacağım", diye sininin kenarına yapışırken, çorba kâsesini deviriyor, daha çok potlar kıracak

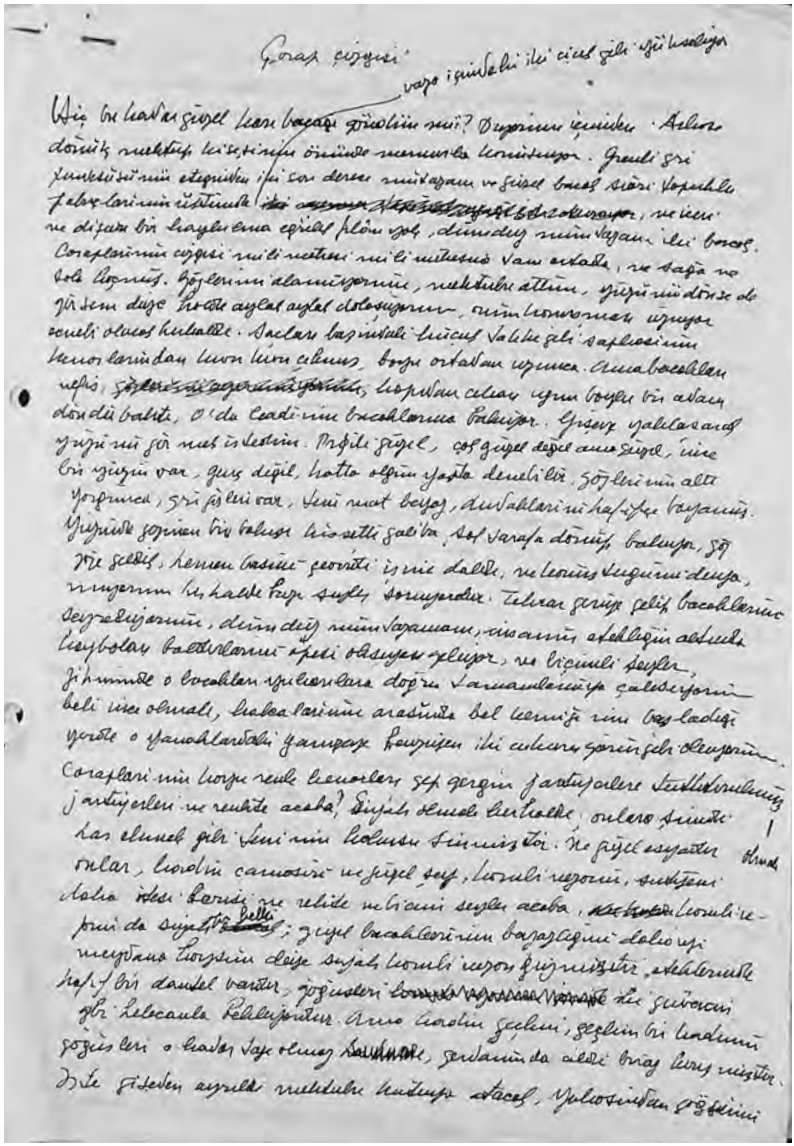
hayatta. Hiçbir sofraya oturmıyacak, *zamanın* içinden gür beyaz kaşların altından çukura batmış iki keskin göz bakıyor, kırpılmadan bakıyor gözler: – Evime kimse ayakkabılarını çıkarmadan giremez diyor.

Cardon kuyruğunu tutmuş arabasına girerken yüzüme bakıyor, orta boy bir sandık odası kadar geniş apteshanede kafasından aşağı bir kova suyu boşalttığım günkü bakışını görüyorum, tüylerim ürperiyor...

1966 Bursa

Çorap Çizgisi

Hiç bu kadar güzel kadın bacağı gördün mü? Diyorum kendi kendime içimden... Arkası dönük; mektup gişesinin önünde memurla konuşuyor. Kumlu gri pardesüsünün içinden iki son derece muntazam ve güzel bacak sivri topuklu pabuçlarının üstünde vazo içindeki iki çiçek gibi yükseliyor. Ne içeri ne dışarı bir kaykılma eğrilik yok, dümdüz; bilekleri ne öyle yarış atlarınınki kadar ince kuru ne de lobut gibi insanın midesine oturan cinsinden; dümdüz, muntazam iki bacak... Çoraplarının çizgisi milimetresi milimetresine tam ortada; ne sağa ne sola kaçmış.. Gözlerimi alamıyorum. Mektubu attım, yüzünü dönse de görsem diye postahanenin holünde aylak aylak dolaşıyorum, gişe memuruyla konuşması uzuyor, yabancı olacak her halde.. Saçları başındaki küçük takke gibi şapkasının kenarlarından kıvır kıvır çıkmış, boyu ortadan uzunca. Ama bacakları nefis! Kapıdan çıkan uzun boylu bir adam da döndü baktı.. O da kadının bacaklarına bakıyor; kıskançlık gibi bir şey duydum... Olacak iş mi? Gişeye yaklaştım, yüzünü görmek istiyorum. Profili güzel, çok güzel değil ama güzel, ince bir yüzü var, genç değil, hatta olgun yaşta denebilir. Gözlerinin altı yorgunca, gri gözleri var. Teni mat beyaz, dudaklarını hafifçe boyamış... Yüzünde gezinen bir bakışı hissetti galiba; baktı, göz göze geldik, hemen başını çevirdi, işine daldı… Ne konuştuğunu duyamıyorum gişe memuruyla! Bir takım şeyler soruyor olmalı herhalde... Tekrar geriye açılıp bacaklarını seyrediyorum; dümdüz, muntazam; insanın etekliğin altındaki baldırlarını öpesi

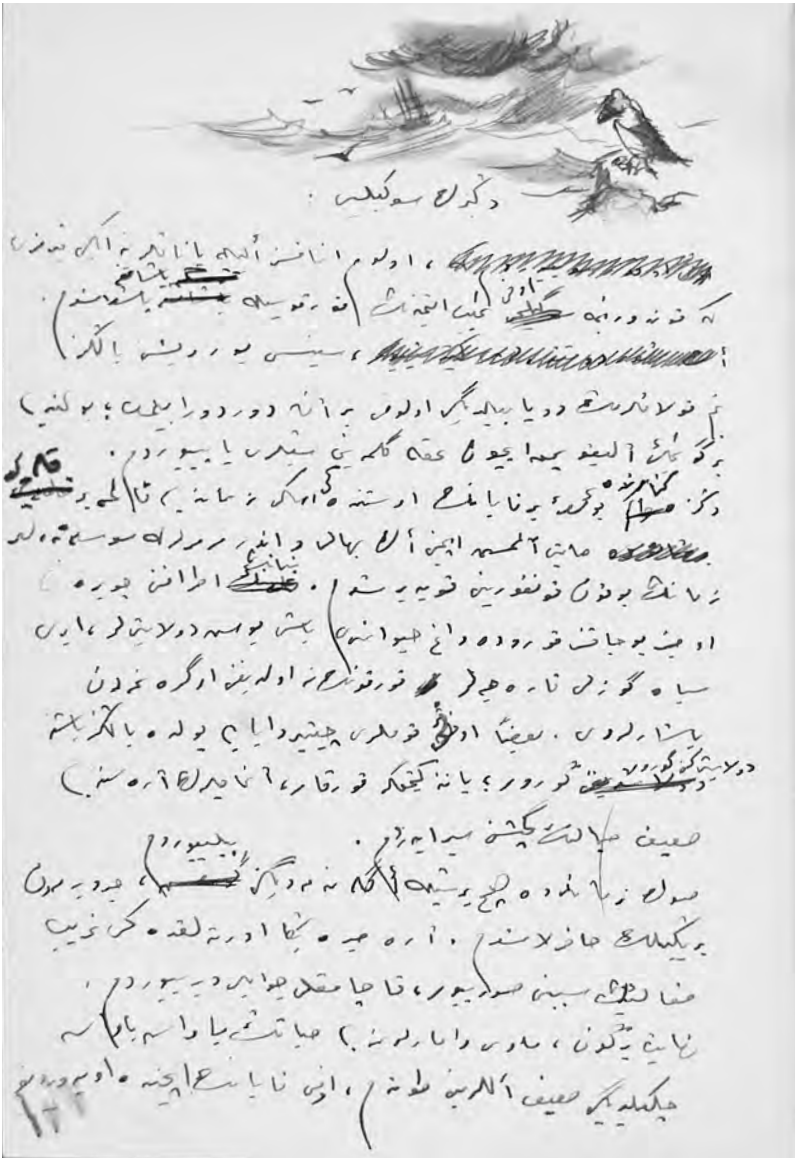

geliyor… Ne biçimli şeyler.. Zihnimde o bacakları yukarılara doğru tamamlamıya çalışıyorum.. Beli ince olmalı, öyle görünüyor. Kalçalarının arasında, belkemiğinin başladığı yerde o gamzeye benziyen iki çukuru görür gibi oluyorum! Çoraplarının koyu renkli bitimleri o tadına doyulmaz jartiyerlerle tutturulmuştur, jartiyerleri ne renk acaba?Siyah olmalı her halde, onlara şimdi fırından yeni çıkmış simit gibi insanın damağından aşağı harrr, diye sular boşaltan teninin kokusu sinmiştir. Ne güzel eşyadır kadın çamaşırı; kombinezonu, sutyeni, daha ötesi berisi; ne renk ve şekilde şeyler acaba, bununkiler… Görmek için neler vermezdim şu anda… Kombinezonu da siyahtır belki... Güzel bacaklarının beyazlığını daha iyi meydana koysun diye siyah kombinezon giymiştir muhakkak. Eteklerinde hafif bir dantel vardır, göğüsleri; içinde iki güvercin gibi ne olduğunu bilmedikleri haberleri bekliyordur… Ama kadın geçkin; geçkin değilse bile genç değil, göğüsleri o kadar taze olamaz, gerdanında cildi biraz kırışmıştır... İşte gişeden ayrıldı, mektubu kutuya atacak. Yakasından göğsünü gerdanını görmek için yan taraftan yaklaşıyorum, bana bakmıyor, fakat beni görüyor; muhakkak görüyor… Kadınların bakmadan gördüklerini hissettiklerini bilirim ben... Dışarı çıkacağını anladığımdan ondan evvel ben çıkıyorum; arkasından gitmemiş olmak için… Zira bakanlık postahanesi burası, avuç içi kadar yer, gişe memuru zaten aksi aksi bakıyor; ya da bana öyle geliyor. Kapının önünde bekliyorum, gün ışığında göreyim diye, içersi ne de olsa biraz loş. Dışarda hava ayaz, güneş var ama yaz. Herhalde şimdi evine veya oteline gidince mantosunu ayakkabılarını çıkaracak, belki de çırılçıplak soyunup aynada kendini seyredecek... Ne hakkın var, diyorum kendi kendime, elin kadınını aynanın önünde çırılçıplak soyup seyretmiye? Belki de evli. Sahi ellerine hiç dikkat etmedim, yüzüğü var mı acaba? Göremiyorum bir türlü... Bekliyorum çıkmıyor, tekrar içeri giriyorum, mektup yazılan yerin önünde durmuş, elinde bir kâğıt dikkatle okuyup... Dikkat ediyorum kâğıdın üst tarafında *Palas* kelimesi yazılı bir otel pusulası; matbu. Baştan aşağı dikkatle süzüyor… Yabancı herhalde kadın, parası bitti, yahut kaldığı otelin hesabı sandığından fazla çıktı, bir tanıdığına para göndermesi için

mektup yazdı, döviz, möviz işleri içinde kim bilir ne sıkıntısı vardır diye düşünüyorum.. O hiç farkında değil. Kâğıdı daha iyi görebilmek için gözlerinin hizasına kaldırmış, bir takım hesapların içine dalmış... Aklımdan onun beline kolumu dolayıp saçlarını koklamak geliyor... Ne kadar şaşırır kimbilir... Bağırır mı acaba? Bana tokat filan mı atar? Yoksa okşanan bir kedi gibi ronronlamıya mı başlar? On beş, on altı yaşlarındayken kimbilir ne âfetti? Çiçeğin balını kim aldı acaba? İki elim yakasında olsun namussuzun diyorum; içimde hakkı yenmişlerin isyanını duyuyorum. Belki de küçüklüğünde kibrit bacaklı sıska bir kızdı. Marlin Monro'da öyleymiş, okumuştum bir yerlerde... Yüzüne bakılmıyacak kadar çirkindi belki de, sonra büyüdü, vücudu geliştikçe gizli güzellikleri meydana çıkmıya başladı... İlk defa kiminle öpüştü acaba? Kaç yaşındayken oldu o *iş*? Merak ediyorum, o iş nasıl oldu? Sevgilisiyle mi yaptı o işi, yoksa kocası mı? O mu aldı çiçeğin balını ilk önce? Belki de öküzün biriydi. O güzel bacakları saatlerce, günlerce sevip okşadı mı? Her taraflarından onlara baktı mı? Onların gergin derileri üzerinde hafif hafif parmaklarını gezdirdi mi? Vücudünde bir ürperti dolaştırmıştır herhalde erkeğin parmaklarının cildine dokunuşu! Isırdı, tırmaladı mı? Ne yaptı acaba? Yanına yaklaşıp kolumu beline dolasam, saçlarını koklasam, sonra kendimi yere atıp bacaklarının eteklerinin loşluğu içinde kayboluşlarını seyretsem. Herhalde döverler beni. Bir temiz dayak atarlar, polis filan gelir; dört başı mamur bir rezalet çıkar! Bu kadın; bu genç olmıyan bu kadın neden beni bu kadar çekti? Bacaklarının güzelliği yüzünden mi? Benden yaşlı muhakkak; otuz beşinde var. Ama neden çekici bu kadar? Nasıl oluyor da bu kadar güzel bacaklara sahip olabiliyor, onların sahibi kendisi çünkü, istese onlar onu cennete götürür? Gençliğinde bir bale trupunda filandı belki. Ama bacakları adaleli de değil. Son derece yumuşacık, ölçülü; şekli bozan hiç bir sertlik yok... Kuğunun boynu kadar yumuşacık cilt incecik çorabın altından görünüyor. Çoraplarının topukları koyu renk üçgenlerle bitiyor, bayılıyorum o üçgenlere! Evinden çıkarken çoraplarının çizgisini tam ortaya getirmek için kimbilir aynanın karşısında ne kadar uğraştı... Onu arkası aynaya dönük çorap çizgilerini düzeltirken görüyo-

rum; ne güzel manzaradır o yarabbim! Çorap çizgileri sağa sola kaçmış kadınlardan nefret ederim… Neden dikkat etmezler acaba, eğri bir çorap çizgisinden daha kötü ne olabilir? Eğri bir bacak mı, belki; belki de değil... Çünkü bacağın eğri veya düz olması O'nun kendi elinde değil... Çorap çizgileri düzgün bir kadına karşı içimde hemen bir sevgi duyarım, onları ben göreyim diye düzeltti gibi gelir bana! Çorap çizgisi eğri kadınlara da kızarım, hem öyle kızarım ki dövmek; dayak atmak gelir içimden, mahsus yapıyorlar, beni kızdırmak, çileden çıkarmak için yapıyorlar zannederim... Bazıları da çizgisiz çorap giyerler. Onlara da kızarım… Güveniyorsanız kendinize çizgili çorap giyin derim içimden; bakalım tam ortaya getirebilecekmisiniz çizgisini! Bununki tam ortada, ne sağa ne sola bir milimetre bile kaçmamış. Yanına gidip teşekkür etsem, teşekkürlerimi arzetsem diyorum... Bana gösterdiği bu saygıdan, bu iyi kalpliliğinden ötürü bacaklarını ellerimle okşasam, baldırlarını, kalçalarını parmaklarımın ucuyla öpsem diyorum... O hiçbir şeyin farkında değil, elindeki puslayı okuyor, bilmez ki, nerden bilecek, içimden geçenlerden haberi yok ki!…

1960 Ankara

Denizin Sevgilisi

Ölüm, insafsız eliyle yanaklarına iki kırmızı leke kondurunca, onu kaybetmenin endişesiyle yaşamağa başlamıştım. Sinsi yürüyüşünü yalnız benim kulaklarımın duyabildiği Ezraili bir an durdurabilmek, bir güncük yolundan alakoyabilmek için akla hayale gelmiyen şeyleri yapıyordum.

Deniz kenarında, yüksek bir kayanın üstünde çok eski zamanlardan kalmış bir kale harabesini satın almış, tamir ettirerek içine zamanın bütün konforunu koydurmuş, pahalı ve ender mermerlerle süsletmiştim. Binanın etrafını çeviren uçsuz bucaksız korulukta dağ hayvanları başıboş dolaşırlar, iri siyah gözlü ceylanlar, korkunun ne olduğunu öğrenmeden yaşarlardı... Bazan onu, kumları çıtırdayan yolda yalnız başına dolaşırken görür, yanına gitmeğe adeta korkar, ağaçların arasından zayıf hayalinin geçişini seyrederdim.

Son zamanlarda hiçbir şeyle eğlenemediğini biliyordum, kendisine haber vermeden bir yenilik hazırlamıştım. Arasıra bana, ortaklıktaki garip faaliyetin sebebini soruyor, kaçamaklı cevaplar veriyordum... Nihayet bir gün mavi damarlarından hayatın yavaş yavaş çekildiği zayıf ellerini tuttum, onu kayanın içinde oydurttuğum merdivene doğru götürdüm. Deli olduğu söylenen, fakat yarattığı eserlerde bir iç âleminin heyecanı sezilen bir mimara ancak peri masallarında tesadüf edilebilen bir işi yaptırmıştım. Görülmeğe değer bir şeydi... Aylarca çalışılarak kaya, kademe kademe, merdiven şeklinde oyulmuş, duvarlara taştan fırlıyor hissini veren korkunç kabartmalar yapılmıştı.

Merdiven boşluğunun ortasında, yukarıda aşağı sarkan bir stalaktit, üstüne yer yer kakılmış sedeflerin parıltısında bir alâimisema* parçasını andırıyordu. Gözlerim gözlerine dikilmiş, ağzından çıkacak bir sözü, yüzünü aydınlatacak bir tebessümü bekliyordum. Onu, bir çocuk gibi kucağıma alarak merdivenleri inmeğe başladığım zaman solgun yüzüne biraz renk gelmiş, beyaz dişlerini meydana çıkaran bir gülümsemeyle dudakları aralandığından, yanaklarında çukurlar peyda olmuştu.

Aşağı indiğimiz zaman, gözlerinin hakikî bir neşe ile parlamaya başladığını farketmiştim. Artık bir hayal âleminin içindeydik. Etrafımız inanılmıyacak bir renk ve ışık bolluğu içinde çalkalanıyordu, denizin yüzünden çok aşağılarda, fırtınaların tesir etmediği derin suların ortasında bulunuyorduk. Burası kayanın içinde, suların binlerce yıldan beri oyduğu geniş bir mağara idi. Ön tarafı kalın bir kristal camla kapatılarak büyük bir salon meydana getirilmişti. Çok kuvvetli projektörler suyun derinliğini aydınlatıyor, tabiî halinde bırakılmış kayadan tavanı, incecik somaki sütunları taşıyor hissini veriyordu. Döşemelerin üstüne yer yer atılmış atlas yastıklara oturulduğu zaman, *Binbir Gece Masalları*'nı bütün ihtişamiyle yaşatan bir dekor, insanı şaşırtıyordu.

Somaki kaplı zeminin ortasında, dışarıdaki muazzam su âlemiyle alay eder gibi küçük bir havuz yapılmıştı. Arasıra çok uzaklardan geliyor hissini veren hafif bir müzik işitiliyor, tüyleri yerde sürünen kıymetli köpekler, kendi akislerine basarak dolaşıyorlardı. Nerden geldiği belli olmıyan bir ışıkla aydınlatılan tavan birdenbire kararıyor, o zaman ileride kayaların arasına yerleştirilmiş projektörlerin yeşil, kırmızı ve turuncu renkli aydınlığında denizin, güneşe tutulan kıymetli taşlar gibi bütün ihtişamiyle yanışını, gölgeleri mermerlere uzanan iri balıkların, muazzam camın önünden bir hayal gibi yavaş yavaş süzülüşlerini seyrediyorduk.

Onu ilk defa, üzerinde bir baykuş gibi tünediğim kayalığın eteklerinde göz alabildiğine uzanıp giden plajda, bir gece yarısı saçlarından çıkan hafif ışık, karanlığı delen fosforlu gözleri yanarak kumsalda dolaşırken görmüştüm. Islak elbisesi vücudu-

* Gökkuşağı.

na yapışmış, gecenin soğuk aydınlığında iki mermer sütüna benziyen bacaklarına yosunlar sarılmıştı. Kilometrelerce ilerlerde bile en küçük bir balıkçı kulübesi bulunmayan bu sahile nasıl gelmişti? Kazaya uğramış bir gemiden mi kurtulmuştu, yoksa denizin köpüğünden doğup karaya çıkmış bir masal yaratığı mı idi, bunu hiçbir zaman anlıyamadım. Bunun bir hakikat olabileceğine inanmıyordum, biraz daha yaklaşınca adeta deniz kokan mat, şeffaf tenli, simsiyah saçlı bir genç kızla karşılaşmıştım. Kabahat üstünde yakalanmış bir kedi ürkekliğiyle bana bakıyor, yerinden kımıldamıyordu... Bir şeyler söylemek istedim, fakat sesim çıkmıyor, yahut kendi sesimi de kendim duyamıyordum. Birden onu, denizin köpüğünden koparılmış bir çiçek gibi kucağıma aldım, hiçbir şey söylemeden kollarını boynuma dolamış, saçları bir yığın ipek gibi göğsüme dökülmüştü. Kollarımda onun ılık varlığını hissederek kayalar arasından kuleye çıktım, kıymetli hazinemi, denize bakan geniş salonda gürültüyle yanan ocağın karşısındaki divana bıraktım. O geceden sonra bitmez tükenmez varlığımın, benliğimin tek sahibi olmuştu.

Bazı günler, konuşmadan saatler geçirdiğimiz oluyordu, o zamanlar onu uykusundan uyandırmaktan korkuyormuşçasına ayaklarımın ucuna basarak yürür, yanına oturur, alevlerin oynayan ışığında yüzündeki değişen mânâları seyrederdim. O benim için her şeydi, fakat çok uzaklarda yapılmış bir tılsımın, eski kitaplarda bahsi geçen büyülerin, tesiri altında gibiydi. Kendisine biraz neşelenmesini, eğlenceli şehirlerde dünyanın en güzel yerlerinde yaşamamız olanağı olduğunu, isterse oralara gidebileceğimizi söylediğim zaman anlamamış gibi hayretle yüzüme bakar, bembeyaz dişlerini meydana çıkaran bir tebessümle gülerek, burada çok mesut olduğunu fısıldar bana sokulur, sanki görülmeyen bir el tarafından çekilip götürülecekmiş gibi ince, uzun parmaklarını bütün kuvvetiyle koluma geçirirdi.

Hergün büyük salonun bir mâbet kadar boş ve soğuk sessizliğinde yemeğimizi yiyor, sonra biraz bahçede dolaşıyor geniş terasa çıkarak denizin göz alabildiğine uzanıp giden kızıllığında güneşin batışını seyrediyorduk.

Hayatımız böylece değişmeden geçiyor, fakat her geçen gün, onu biraz daha ölüme yaklaştırıyordu... Artık günlerini içinde kocaman kütükler yanan ocağın gürültülerini dinliyerek geçirir olmuştu. Ekseriya kütüphaneden getirdiği bir kitabı okutur yahut kapıları açarak dışarıda denizin vahşî kükremelerini korkudan mı, zevkten mi olduğunu anlıyamadığım bir titreme içinde dinlerdi.

Çok fırtınalı bir gün beni yanına çağırdı, aşağıda kumsalda yürümek, deniz kuşlarının dalgaların tepesinde uçuşan köpüklerle öpüşür gibi suyun üstünde kanat çırpışlarını, küçük böceklerin kumlarda zıplayışlarını seyretmek, denizin enginlerden getirdiği kokuyu içmek istediğini söyledi. Onu kucağıma alarak arkamda, iki uşakla bitmez tükenmez merdivenleri indik, ayaklarımızın altında çakılların sesini duyunca kendisini yavaşça yere bıraktım, koluma girdi, yüzümüz dalga serpintileriyle ıslanarak, omuzundaki şal, rüzgârda havalanarak ona ilk rastgeldiğim yere kadar yürüdük.

O gün hakikî bir saadet hissettiğini görüyor, fakat gittikçe şiddetini arttıran fırtınadan onu korumak istiyordum. Deniz kenarına o kadar yaklaşmıştık ki dalga serpintileri başımızdan aşağı yağmur gibi dökülüyor, kayalara çarpan suyun sesi, kulakları adeta sağır ediyordu... Gitmemizi söyledim, fakat o büyülenmiş gibi bir türlü buradan ayrılmak istemiyor, burun deliklerini açmış, denizin bütün kokusunu ciğerlerine dolduruyordu. Nihayet benim ısrarım üzerine daha fazla kalmamağa razı oldu, fakat o günden sonra sağlığı bütün bütün bozuldu. Öksürük artmış, ateş onu her gün biraz daha solan bir çiçek gibi eritmiye başlamıştı.

Nihayet bir akşam gülümser gibi öldü. O gün sabahtan beri yanından ayrılmamış, konuşmasını dinlemiştim. Yüzüne harikulade bir renk gelmişti, ellerimi sımsıkı avuçlarının içine alıyor, nöbetin tesiriyle zenginleşen muhayyilesinin yarattığı yüzlerce şeyi, bir gün farkında olmadan söylediğim bir sözü, yahut birlikte geçirdiğimiz tatlı dakikaları anlatıyordu...

Akşama doğru gözlerini kapadı, uzaklardan gelen bir takım sesleri dinliyormuş gibi durduktan sonra zayıf elini boynuma doladı, başımı başına doğru çekti, yer yer çatlamış du-

daklarını kulağıma yaklaştırarak öldüğü zaman kendisini dalgalara bırakmamı, orada her zamankinden daha taze olarak ebedî bir hayata kavuşacağını söyledikten sonra dudaklarını dudaklarıma yapıştırarak uzun uzun ısrarla öptü, sonra yüzünde bir gülümseme ile güzel başı yastığa düştü.

Hayatımın hakikî faciası, o günden sonra başladı diyebilirim. Son sözü; kendisini denize, derinliklerinde iri canavarların oynaştığı insafsız denize bırakmamı istemek olmuştu. Fakat bütün hayatımı dolduran sevgili vücudu dalgaların hoyrat kucağına atmağa razı olamamış, cesedi tahnit ettirerek billûrdan bir lahdin içinde, mağaranın büyük kristal penceresi önüne yerleştirmiştim.

Orada denizin kucağında imiş gibi uyuyacak, ben de ömrümün biricik tesellisini, iyi günlerimin hatırasını ümitsiz zamanlarımda doya doya seyredebilecektim. Bütün vaktimi onun billûrun içinde gülümser gibi yatışını seyretmekle geçiriyor, adeta uzun beyaz elbisesiyle kalkıp ağır ağır yürümesini bekliyordum... Hayatım belki de sonuna kadar böyle devam edip gi-

decekti, fakat beklenmiyen, esrarengiz oluşları kadar da müthiş olan bazı olaylar, her şeyin, en aziz hatıraların yuvası olan o yerleri bırakıp kaçmağa beni mecbur ettiler.

Öldüğünün haftası idi, denizin görülmemiş bir şiddetle kudurarak etrafa saldırdığı bir gece yarısı dürtülüyormuş gibi uyandım. Dışarıdan fırtınanın korkunç ulumaları geliyor, havanın ağırlığından ortalığa bir ölüm kokusu dağılıyordu. Boğulacak gibi oluyordum, biraz hava almak için balkona çıkmak istedim. Kapıyı açarken içeri dolan rüzgârın şiddetine nasıl dayanabildiğime hâlâ şaşarım. Dışarıda korkunç bir fırtına vardı, denize bakınca simsiyah bir geminin bir kâbus gibi kayalıklara doğru süratle geldiğini gördüm. Manzaranın dehşetinden tüylerim ürpermişti, derhal içerideki gonga koştum. Bütün hizmetkârları ayağa kaldırdım. Fakat, iş işten geçmişti. Biraz sonra fırtınanın gürültüsünü bastıran müthiş bir çatırtı ve çığlıklar kulağıma kadar geldi. Sahile indiğimiz zaman o âna kadar görmediğim büyüklükte üç direkli siyah bir gemi leşi ile karşılaşmıştık. Eskilikten süngerleşmiş kaburgaları tarih öncesi bir hayvan iskeleti gibi kayalıklarda parçalanmıştı. Günlerce aramamıza karşılık kazaya uğrıyanlardan bir tekinin bile cesedine tesadüf edemedik, gemide içinde insanlar olduğunu gösterecek en küçük bir iz bile yoktu. Bir iki gün sonra aşağıdan sanki bir kaç kişi biribirini çağırıyormuş gibi bir takım sesler, boğuk köpek ulumaları işitilmiye başlanmıştı, kayalıklardan iniyor, her tarafı arıyor, fakat kimseye tesadüf edemiyorduk. Artık geceleri bu seslerle uyanıyor, bütün adamlarımı sahile göndererek kumsalları karış karış araştırıyor, fakat hiçbir netice elde edemiyorduk.

Buna rağmen sesler her gece daha derinden, bazen bir fısıltı halinde, bazen çok uzaktan biribirlerini çağırır gibi devam ediyorlardı... Deli olacaktım, günlerimi billûr lahdin yanında onunla başbaşa geçiriyor, fakat gece yaklaşınca dehşetten tüylerim ürpererek odama çıkıyor, kulaklarımın, beni aldatıp aldatmadıklarına emin olmak için, karanlıkta yatağımın içinde o ümitsiz bağrışmaların, içimi ezen müthiş ulumaların başlamasını bekliyordum. Bazı gece sesler boğulmakta olan bir insanın boğazından çıkan hırıltıyı andırıyor, bazen tüyler ürpertici alaycı bir fısıltı halinde sabaha kadar devam ediyorlardı. Sanki

bir lanet havası bütün bahçelere, mazgallarında sarmaşıkların çiçek açtığı yüzlerce yıllık binanın taşlarına sinmişti.

Bir gün en sevdiğim tazılarımdan biri ansızın ölüverdi, birkaç gün sonra evin içinde ehlî bir hayvan gibi dolaşan büyük boğa yılanını, başı kaynaşan bir kurt yığınının altında kaybolmuş bir halde bahçenin bir köşesinde cansız bulduk.

Sesler her gece insanı çileden çıkaran bir ısrarla devam ediyorlardı, artık herkese, her önüme gelene bundan söz ediyor, kayalar arasına oyulmuş mağaraları, kilometrelerce uzunluktaki kumsalları adamlar göndererek aratıyordum.

Hizmetkârlarımın yüzünde bana karşı acı ile karışık korkulu bir bakış peyda olmuştu, galiba deli olmamdan şüpheleniyorlardı.

Hatırasının dehşetinden hâlâ titrediğim bir gece, sesler inanılmıyacak kadar yakından gelmiye başlamışlardı. Yatağımın içinde doğrulmuş, kalbimin beynimi dolduran atışını dinlemeğe başlamıştım. Dışarıda o zamana kadar görmediğim bir fırtına vardı. Sanki deniz, kara ile boğuşuyor, dalgaların her saldırışında binanın oturduğu kaya, yerinden kopacakmış gibi sallanıyordu... Kalktım, ocağın üzerindeki lambayı aldım, sesler bu sefer daha yakından, adeta odanın içinden gelmeğe başlamışlardı. Kulaklarımı tıkıyor, başımı yastıkların arasına saklıyordum. Fakat sesler daha çok, daha korkutucu devam ediyorlardı. Arasıra işitilen köpek ulumalarına alaycı kahkahalar karışıyor, arkasından yüzlerce geminin birden demir alışını andıran bir gürültü, çok uzaklardan gelen bir zincir şakırtısı işitiliyordu. Fena halde bunalmıştım, fırtınadan yolunu şaşırmış büyük deniz kuşları ışıklı pencereye şiddetle çarpıyor, kapılar her an yerinden kopacakmış gibi sarsılıyordu.

Delireceğimi hissediyordum. Kanatıncıya kadar ellerimi ısırıyor, gecenin hiç gelmediği, güneşin hiç batmadığı diyarlara kaçmak istiyordum...

Birden, kapılardan biri ardına kadar açılarak bütün camlar büyük bir şangırtıyle kırıldı, ocağın üstündeki lamba rüzgârdan sönerek elle tutulacak kadar boyu bir karanlık geniş salonu doldurdu. Koridora açılan kapıya doğru atılmıştım. İşte o za-

man gözlerimin önünde tüylerimi ürperten olay; hiçbir insanın inanamıyacağı korkunç kâbus belirdi.

Elimi uzattığım tokmak yerinden koparcasına kendi kendine döndü, kapı ardına kadar açılarak karşımda gözleri vahşî bir parıltı ile yanan, soğuk bir gülümsemeyle aralanmış mor dudakları arasında her birisi birer bıçak gibi sivrilmiş keskin dişleri, başında tel tel olmuş korkunç bir yumak halinde dağılmış saçlariyle onu gördüm. Elinde tuttuğu şamdanın alevi yüzünü aydınlatıyor, gözleri vahşi bir kedinin gözleri gibi parlıyordu. Bağırmak istiyor fakat sesim çıkmıyordu, çürümüş yosun kokusuna benziyen tuhaf bir koku ortalığı doldurmuştu. Böyle ne kadar kaldık bilmiyorum, fakat o dudaklarında aynı gülümseme, gözlerinde aynı vahşi parıltı ağır ağır fırtınanın dışarıda kuduran gürültüsüne doğru yürüdü. Elindeki şamdan rüzgâra rağmen sönmüyor, büyük deniz kuşları yıldırımla vurulmuş gibi terasın ıslak taşları arasına tok bir gürültüyle düşüyorlardı. O, karanlıkta kaybolduğu zaman fırtına birden durmuştu. Artık anlaşılacak bir şekil almıya başlıyan sesler alaylı kahkahalar atıyorlar, hep bir ağızdan "Deniz aldı! Onu deniz aldı" diye fısıldıyorlardı.

1948 Edremit

Gemi Aslanı

Toplantıda söyliyeceklerini düşünerek abdesini ediyordu. En sevdiği yer aptesaneydi zaten; orada; adeta kendi kendini bulur, düşünceleri ile başbaşa kalırdı. Herkeste Batı müziğini sevdiği kanısını uyandırmıştı ama işin aslına bakılırsa en beğendiği müzik kahvesini, gazetesini alıp aptesanesine çekildiği zaman iyi ahçıların elinden çıkmış dünya nimetlerinin gövdesinde geçirdikleri olaylardan sonra vücudunun nihayetini terkederken çıkardıkları sesti...

Gemi Aslanı, hayata her gemi aslanı gibi başladı; amcalar, teyzeler, dayıların sevgisi ortasında limonluklarda yetiştirilen turfanda sebzeler gibi büyütüldü; küçük yaşından beri zekâsına herkesi hayran bırakmıştı. Babasıyla amcası onu mektebe yazdırmıya götürdükleri gün sınıfta ön sıradaki yerini gözleriyle görmeden ayrılmadılar. Kadife pantalon, sadakor gömlekli, omuzuna kadar düşen saçları bukleli yavru, bütün hocaların gözdesi oluverdi. Kısa zamanda zekâsının belirtilerini göstermekte gecikmedi... Hoca "maymunla ceviz" *manzumesini* ezber vazifesi vermişti. Baba, ana, bütün ev halkı ailenin direği olacak bu fideyi en iyi şekilde yetiştirmek için yarışa girdiler. O'nun herkesten başka okuması lazımdı. Akşam yemekten sonra kahveler içilirken prova yapıldı. Manzumedeki maymunun bütün sevimliliğini üstüne toplamış yavruya, belki de bütün ömrünce oynıyacağı rol ezberlettirilircesine her tilciğin hakkını vererek söylemesi öğretildi; içine arı konmuş bir fındık bir maymuna veriliyor, fındığı ısıran maymunun arı dilini soku-

yor, sonra bir kere daha kendisine fındık verilen maymun evvela kulağına götürüp dinledikten sonra parmağı ile gözünün altını çekip "pış" yapıp fındığı atıyor. İşte manzumenin tam burasında Gemi Aslanı halasının gizlice verdiği bir fındığı cebinden çıkardı, kulağına götürüp dinledi, küçücük parmağıyla gözünün altını çekip "pış"ını dedi, büyük bir ciddiyetle salonun köşesine fındığı fırlatıp attı. Atar atmaz da bir alkış gürültüsü fırtına gibi patladı "Ah evladım, şuna bakın ayol, maşallah, büyük adam olur inşallah" sesleri arasında kucaktan kucağa aktarılıp öpüldü, sevildi; misafir hanımlar tarafından bir hayli mıncıklandıktan sonra sütü içirilip yatağına yatırıldı... Ertesi gün sınıfta ezbere kalkma sırası kendine geldiği zaman fındığını avcunda sıkı sıkı tutuyordu. Tam sırasında kulağına tuttu, tavana bakarak bir kez dinledi, sonra gözünün altını çekip "pış"ını yapıp, fırlatıp attı; bir –on– alıp yerine oturdu.

Öğle yemeklerini dadısı mektebe getiriyordu, yiyemediği tatlıları, yağlı çöreklerden bir kısmını fakir arkadaşlarına verdiği olurdu; etrafında adeta bir küçük kalabalık toplanmıştı... Gemi Aslanı böylece büyüdü; büyüdükçe tosunlaştı tosunlaştıkça kendine olan güveni arttı, kendisine güveni arttıkça bilgisinin yeterliğine, daha fazla öğrenip kafasını yormanın gereksizliğine inandı. Her işin üstesinden gelmeyi öğrenmişti, fındık olayını hayatının düsturu yapmıştı, en kritik zamanlarda cebinden çıkarıp zamanında kullanacağı bir kaç fındığı bulunurdu hep. Arkadaşlarından çoğu, kimi parasızlık, kimi tenbellikleri yüzünden mektebi tamamlıyamadılar ama sınıfının belki de en az parlak talebesi olan Gemi Aslanı liseyi, hatta üniversiteyi bitirdi; üstüne üstelik tanıdıklarından birine yamanarak devlet hesabına Avrupa'ya gitmeyi bile becerdi. Gemi Aslanı oralarda bir hayli gezip dolaştıktan, eline bir de "Bon pour I'Orient" diploması da geçirdikten sonra memlekete döndü. Kendisini yakından tanıyanlar onun oralarda daha ziyade şapkasının dolaştığını, kafasına gelince bu ilim ve san'at diyarlarındaki cevelanlara o altın kaplı başın pek katılmadığını anlamakta gecikmediler.

Gemi Aslanı girdiği işte kendisine bir "muhit" yapmış, bakanlığın girdisini çıktısını hemen öğrenmişti. El emeği, göz nu-

ru, kafa patlatmakla ilerlenemiyeceğini o derin kuşaklardan kuşaklara aktarılarak keskinleşmiş tecrübesi ile biliyordu; onun için o taraflara hiç heves etmedi...

İlk önce tayinini İstanbul'a yaptırıp ikamet yövmiyesini Ankara'da işinden aldığı paraya ilave ettirdi; bir de ek görev almayı ihmal etmedi.

Başkası olsa bu işleri bu kadar kolayca beceremezdi, ama o her işin üstesinden gelecek kadar zekâ sahibiydi. Londra'da Britiş Müzeom'a, Paris'te Luvr'a, Madrit'te Prado'ya bir kere bile uğramamıştı ama buralara gelen her Türk vatandaşı en iyi, ucuz yemeğin nerede yeneceğini; para karaborsasının, döviz marifetlerinin nerelerde döndüğünü, herhangi bir memlekete 90 lira dövizle çıkan bir kimsenin yurda dönüşte bir araba, astragan manto, hiç olmazsa "nevadirattan" bir şeyler götürmesinin usullerini ondan öğrenirlerdi. Çok iyilik yaptığı için çok dost kazanmış, dost kazandıkça itibarı artmıştı... İstese serbest de çalışabilirdi ya fakat devlet kapısı her kapının açıldığı yerdi, işler su başlarında oturanlar tarafından çevriliyordu. Bir ziyafette Bakan'ın tam karşısına oturup gözlerini gözlerinden ayırmadan her sözünü içermiş gibi kafasını sallayışı bu yakışıklı ve sempatik gencin Bakan'ın gözüne girmesine sebep oldu. Bir gün odasına girdiğinde, Bakan' adamakıllı kızmış müdürlerden birini haşlamakla meşguldü; Gemi Aslanı tesadüfen bildiği konu hakkında Bakan'ı aydınlattı; iki tarafı da memnun ederek meselenin çözümünü sağladı... Müdür bir işin imkânsız olduğunu Bakan'a anlatmıya çalışıyor, dediği dedik olan Bakan', güneş kadar belirli bu gerçek karşısında küplere biniyordu.

Gemi Aslanı ilk okulda fırlattığı fındığı aklına getirdi; yapıcı yalan yıkıcı doğrudan her zaman yeğdi, doğru söyleyenin dokuz köyden kovulduğu beşikteki çocukların bildiği bir gerçekti; o dayanılmaz sevimliliği, önüne durulmaz cana yakınlığıyla Bakan'a evvela müdürün haklı olduğunu, fakat işin başka bir yönden ele alındığı zaman Vekil Bey'in emirlerinin yerine getirilebileceğini söyledi. Hiddetinden cins bir at gibi soluyan Bakan'ın sinirleri yatışmış, alnında biriken terleri silmeye cesaret edemiyen müdürün göz çukurlarına oturan kara tasa yavaş yavaş ağarmıya başlamıştı. Adamı savdıktan sonra Vekil onun-

la uzun uzun konuştu; sigara kahve ikram etti. O günden sonra "makamdan" sık sık çağırılmıya başlanmıştı, telefon gelince dosyasını koltuğuna alıyor, saatlerce ortadan kayboluyordu. Birkaç gün sonra müdürün başka yere tayini çıktı, Gemi Aslanı, O'nun yerine oturdu...

Aradan epice bir zaman geçip kabine değişince yeni bakanı "tebrik" etmek için kapısının önünde meydana gelen kuyruğun başında yerini almıştı... Ziyafette tam karşısına oturup gözünün içine baka baka her söylediğini adeta içti. Bakan'ın ilk işi memleketin kaderini daha yakından izlemek için Avrupa gezisine çıkmak oldu. Haberi herkesten evvel duyan Gemi Aslanı'nın heyete katılması işten bile olmadı. Diploması, lisan bilgisi bir tarafa, okuma yazması olmasa bile heyete katılması gereken belki de birinci insandı.

Gittikleri Avrupa şehirlerinde en lüks otellere indiler. Bir Türk delegasyonunun geldiğini duyan yabancı firmaların temsilcileri holde kuyruk olmuşlardı. Gemi Aslanı gecelerini ziyafetlerde eğlence yerlerinde geçirerek yorgun düşen "Vekilinin" uyanacağı saate kadar onları oyalıyordu. "Heyet" ayaklarına kara su ininceye kadar dolaştı. Vatan sevgisiyle rahatlarını feda edip kent kent dolaşan bu topluluk görülecek şeydi. Caddelerde en önde yürüyen birisinin biraz gerisinde kaldırımları incitmekten korkarcasına adım atan bu "saygılı" insanların kim olduğunu yoldan geçenler birbirlerine soruyorlardı. Gemi Aslanı, Avrupa'da geçirdiği senelerin boşa gitmeyişine bir kere daha şükretti. Yapılan her mukavelede komisyonu bankaya yatırılıyordu. Bunu Bakan bilmiyordu gerçi. Fakat bilse bile bundan daha doğal ne olabilirdi ki! Komisyon almak en kutsal haklardan biri değil miydi. İşleri bu kadar ustalık, fedakârlık, bilgi ile idare eden bir kimse için bunun lafı bile edilmezdi. Heyet tam *âkibetinden* ümit kesildiği sıralarda memlekete döndü. Gemi Aslanı harcırahından arttırdığı parayla bir araba satın almıştı. Bütün üyelerinkiyle kendi aldığı şeyleri tanıdıkları sayesinde gümrükten çabucak çıkardı.

Bavullarındaki öteberinin hatırasıyla alınlarında soğuk ter damlalarıyla gümrük salonunda bekliyenler onun güler yüzüyle kapıdan güneş gibi doğduğunu görünce geniş bir nefes aldılar.

Gemi Aslanı, Başkent'e yeni arabasıyla döndü. Artık evlenmenin zamanı gelmişti. Evlendikten sonra durumunu sağlamlaştıracak, sonra politik hayata atılacaktı.

Aradan kısa bir zaman geçince Kavaklıdere'deki villayı yirmi sene vade ile alınan krediyi bir çırpıda ödeyen bir kirayla yeni kurulan bir devletin sefarethanesine kiraladı, otomobilini eşyalarını alıp Yenişehir'in en güzel apartımanlarından birine taşındı. Evlenme hazırlıklarına girişti.

Her gemi aslanı gibi o da ceddi olacağı, sönmemesi lazımgelen kifayetsizlik meşalesini ellerine vereceği, inançla teslim edeceği yavrulara sahib olmalıydı... Düğün büyük şehrin her zaman dilinde dolaşacak bir *ihtişam* içinde geçti. Kendi akrabaları, kız tarafı, eş dost *güzide* bir kalabalık muhteşem büfenin önünde birkaç nöbette ağırlanabildi, gazetelerin dedikodu sahifeleri doldu taştı günlerce...

Kız şehrin en tanınmış ailelerinden birinin kızıydı. Ankara Kalesi'ndeki eski ev kına ticareti ile zengin olan büyük babanın manivelasına ilk hareketi verdiği çarkın gayretiyle birkaç apartman doğurmuş, bir zamanlar kurtların cirit oynadığı ıssız tarlalar, yok pahasına alınan çiftliklerin değeri şehrin elle tutulurcasına büyümesi karşısında zıvanadan çıkmışlardı. Düğün günü annesi, babası, artık adamakıllı yaşlanmış akrabalar bu mutlu olayın heyecanıyla hüngür hüngür ağladılar.

Gemi Aslanı'nın her gemi aslanı gibi bir erkek bir de kız çocuğu oldu. Memuriyeti çoktan bırakmış, ithalat işleri ile uğraşmıya başlamıştı. Kimsenin çıkaramadığı permileri çıkarıyor; tuttuğunu koparıyordu. Kendini "malulen" emekliye aldırmasında –iyilik yap denize at, balık bilmezse Hâlik bilir– kabilinden yaptığı işlerin de yardımı olmuştu. Senelerce bu devlete hizmet etmiş birisinden bu kadar bir şey esirgenemezdi zaten.

Evlatları için "fasulye parası", emeğinin karşılığı maaşını her üç ayda bir Emekli Sandığı'ndan alırken göğsü iftiharla kabarırdı.

Oğlan lise I'e geçmiş, kız koleje başlamıştı. Artık politikaya atılabilirdi. Evde ahçı, iki hizmetçi, çocukların Alman –Şvesteri– hayatta kalan annesi, karısı, kendi, herkes üzerine düşeni yaparak yaşıyorlardı.

Süreyya'daki* dostların tatlı sohbetleri, işi, çocukların derdi gibi şeylerden vakit buldukça parti toplantılarına gidiyor, vatan sevgisinin canlı bir heykeli gibi saatlerce haykırıyor, göğsü sanki görünmez madalyalarla dolu imişçesine gerine gerine geziyordu... Seçimlerde milletvekili seçilmesi işten bile olmadı. Partinin ileri gelenleri arasında dostları pek çoktu. Cami yapılması için bir arsa vermişti, kötü dilliler "tahsisten" alınan demirin karaborsada satıldığını söylüyorlarsa da o bunlara kulak asmadı. Yapılan her işin arkasından dedikodu olması her zaman her devirde adetti zaten. Partisine yüz binlerce liralık yardımlar yaptığı söyleniyordu. Devlet Reisi'nin, Başbakan'ın yanından ayrılmaz, gezilere onlarla beraber katılırdı. Günün birinde bakan oluverdi; hiç şaşmadı; beklediği bir şeydi bu... Ama çenesi kopası düşmanlar her yaptığına bir kabahat buluyor, memlekete yaptığı her hizmetin arkasında bir bit yeniği her bindiği atın altında bir buzağı arıyorlardı. Birçok şirketlerde hissesi, alnının teri ile hayatını kazanan her insan gibi malı mülkü, çiftlikleri vardı. Oğlu liseyi bitirmiş, en zor imtihanları kazanıp devlet hesabına Amerika'ya gitmişti; gelinlik çağa gelen kızı sosyetenin gözbebeğiydi.

Karısına bile dil uzatıyorlardı; evinde, yuvasında verdiği partiler herkesin gözüne batıyor, ortak olduğu şirketlere verilen işler, yaptığı dış memleket gezileri, her şey dedikodu konusu oluyordu. Güya karaborsanın başlıca kahramanlarından biriydi; güya karısına bir Avrupa gezisinde aldığı şinşilla kürk bir yabancı şirketin hediyesiydi, güya oğlu Amerika'ya başkasının yerine gönderilmişti; karısının üzerine yaptığı çiftlik güya Milli Emlak'ten ekmek peynir parasına alınmıştı...

Bu güyaların hiçbirisine aldırdığı yoktu ama sinek ufak da olsa miğde bulandırıyordu. Nihayet partisinin seçimleri kaybettiği gün geldi çattı. Bu büyük bir binanın çöküşü gibi oldu. Bir zaman tozdan dumandan ferman okunmadı. Ortalık ağarıp bir şeyler seçilmeye başlandığı zaman herkes şaşkınlıktan az kaldı küçük dilini yutacaktı. Gemi Aslanı, dimdik ayaktaydı. Yeni kurulan partisinin başkanlığına seçilmişti...

* Ankara'nın bir zamanlar ünlü gece kulübü. Şimdi İstanbul'da.

Açık denizlerde, tayfunlarla boğuşup serenleri kırık, yelkenleri paramparça gemilerin baş taraflarında sanki bütün çabayı yapan kendisi imiş gibi geminin baştan palamar attığı rıhtımlarda halkın gıptayla seyrettiği yaldızlı aslan heykellerine benziyen Gemi Aslanı, gemisini kurtarmanın huzuru içinde bunları düşünürken hem gazetesini okuyor, hem de bir akşam evvelki ziyafette yediklerinin vücudunun nihayetini terk ederken çıkardığı sesin yönetim kurulu salonunun yanında yaptırdığı geniş aptesanenin duvarlarındaki yansımasını dinliyor; gelecek günleri düşünerek tatlı tatlı gülüyor…

24 Şubat 1940 Ankara

Kin[*]

Boşluğu kara bir deniz pıhtısı gibi dolduran gecenin içinde şehrin cehenneminde yaşıyanların isyan haberi bir iftira gibi evlere cumbalara çarpa çarpa bütün sokakları dolaştı. Havayı tokatlıyarak uçan çirkin yarasalar bile bu korkunç oyunu görmemek için kendilerini yangın yerlerindeki çürümüş kirişlere bacaklarından astılar, gece adamları gibi serkeş sansarlar ücra kovuklardaki yuvalarına koştular.

Caddenin iki tarafında sıralanan elektrik direkleriyle yere çakılmış büyük yassı yılanlara benziyen kaldırımlar başı ezilen canavarlar gibi ortalığı sarsan bir şiddetle kıvranmaya, kendilerini yerden yere çarpmıya başlamışlardı.

Neden sonra çok uzaklardan bir gürültü, insanı dehşetten çıldırtabilecek bir homurtu işitildi, ortalığı samyeli kadar sıcak, fena kokulu bir rüzgâr sinsi bir telaşla dolaştı... Cadde altından itiliyormuş gibi yer yer kabarıyor, yarıklar meydana geliyor; yerlerinden oynıyan parke taşlarının arasından harabelerde yetişen yeşillikler fışkırıyordu.

Biraz sonra gürültü adamakıllı yaklaştı. İlk önce önünde her zaman renkli ışıklar yanıp sönen büyük mağazanın bulunduğu köşeden yalnız geceleri meydana çıkan iri sokak köpekleri yerleri söker gibi koklıyarak göründüler, arkalarından bir anda büyüyüp sokağı dolduruveren muazzam bir kalabalık; şehrin çöplüklerinde yaşıyanlar belirdiler.. Önünden geçtikleri bi-

* ilk adı "Kaos"tur (Ed.n.).

naların duvarları yer yer çatlıyor, cepheleri süsleyen mermerler ocağa atılan kireç taşı gibi ufalanıp dökülüyordu. Bağırmıyorlar, konuşmuyorlar, fakat önünde durulmaz bir kuvvet; korkunç bir ağırlıkla ilerliyorlardı.

İçlerinde vahşi hayvanlar kadar kuvvetli olanlar vardı, bunlar bütün hayatı gözlerinde toplanmış inmelileri taşıyorlar, bunamış çocuklaşmış ihtiyarlar yerlerden topladıkları kırıntıları, meyve kabuklarını geveleyebilmek için bazen duruyorlar; zayıf ellerini kirli elbiselerinin içinde gezdirerek dalgın bir bakışla uzun uzun kaşınıyorlardı... Hepsinin dudaklarında müthiş bir gülümseme, gözlerinde vahşi bir parıltı vardı... Arasıra binaların üst katlarından beyaz gölgeler tok bir gürültü ile taşların üzerine düşüyorlardı, bunlar herhalde bir somnambül gibi yataklarından kalkarak gördükleri manzaranın dehşetinden kendilerini boşluğa bırakıp ölenlerdi. Kalabalık bazen asfalt kaldırımın üzerine bir çiçek gibi uzanmış bir genç kız cesedinin etrafından akıyor, bazen geceliği içinde peynir tulumuna benziyen bir ölünün karnına basmamak için ikiye ayrılıyor fakat durmuyor, mütemadiyen artan bir inatla yerleri sarsarak korkunç bir ağırlıkla ilerliyordu.

Şehrin meydanına geldikleri zaman dev cüsseli bir erkek elini meydanı süsleyen sanat eserlerinden bir mermer heykelin boynuna indirdi, dudaklarında efsanevî zaferlerin hatırası gülümseyen taş kelle çok uzaklara fırlayarak hayret eder gibi durakladı. O zaman analarının pörsümüş memelerine asılı eğri bacaklı koca kafalı çocuklar yere atladılar, lagar katırların çektiği arabalardan büyük kazanlar indirildi, saraylardan sökülmüş yaldızlı direklerin, işlemeli tahtaların alevinde yemekler pişmeğe, sivrilmiş meşe kütüklerine geçirilmiş yekpare sığırların kokusu etrafı kaplamağa başladı.

Bir kısmı kapıları sanki gizli bir emir verilmiş gibi kendi kendine açılan bodrumlara dalıyorlar; iri şarap fıçılarını lastik top hafifliğiyle önlerinde yuvarlıyarak caddeye çıkarıyorlar, sonra mezarlardan toplanmış kafataslarını daldırarak delicesine içiyorlardı, bir çoklarının elinde kol kemiklerinden yapılmış kaşıklar vardı. Küçücük çocuklar kanları akan sığır butlarını kemirmeğe çalışıyorlar, zayıf ihtiyarlar kaşar tekerleklerinin üs-

tüne çömelmiş, bir hint fakiri hareketsizliği içinde karanlığı dinliyorlardı.

Bu müthiş ziyafet epice sürdü; sabahın ilk müjdecisi gibi dolaşan rüzgâr çıkınca bütün gürültüler birden duruverdi. Ortalığı kaplıyan bu sessizlik büsbütün dehşet vericiydi, fakat az sonra bir alkış gürültüsü arasında o zamana kadar görülmeyen bir şey oldu. Korkunç bir cüce kalabalığın etrafında toplandığı boşluğun ortasına atıldı. Ön sırada oturan birkaç kişi esrarlı tavırlarla meydana garip aletler çıkardılar. Bunlardan biri üzerine insan derisi gerilmiş bir darbukaydı. Gözleri metal bir parıltıyla yanan soğuk bakışlı bir ihtiyar hatıralarla inleyen derinin üzerinde boğuk bir gürültü çıkarmıya başlamıştı. Başka birisi kalburun içine doldurduğu kemik kırıntılarını sallıyarak birbirine vuruyor kulakları tırmalayan bir hışırtı, çıngıraklı yılanın insanı donduran sesine benziyen bir ses çıkarıyordu.

Meydana atılan cüce ilk önce ağır ağır dolaşmaya başladı. Kısa bacaklarını yavaş yavaş atıyor, birer yumruya benziyen ayakları üstünde bir kedi hafifliğiyle yere basıyordu. Göğdesi bir topaç gibiydi. Bacakları yukarı doğru gittikçe kalınlaşıyor; kocaman karnı her adım atışında içi su dolu bir kursak gibi sallanıyordu. Yara gibi kıpkırmızı gerdanı bir yele gibi omuzlarının üstüne düşmüştü.

Küçücük sivri bir kafası, vücuduna birer şişe gibi geçmiş, küçücük yumruklarla biten kalın kısa kolları vardı. Fakat en korkunç yeri gözleriydi. Boynuna doğru kızıl bir renk alan yüzü ölü sarılığında idi. Yanaklarındaki kırmızı lekeler gözlerindeki vahşi parıltıya daha korkunç bir mâna veriyordu; insanı olduğu yerde donduracak kadar sabit ve soğuk bakışları vardı. Darbuka yavaş yavaş hızlanıyor; cüce gittikçe artan bir hızla ortada dönüyordu. Büyük sessizliğin ortasında gürültü işitilmedik bir tempo kazanmış, ihtiyarın darbuka çalan parmakları görünmez olmuştu...

Korkunç cüce meydanda cehennem ızdırabı çekenleri; yer altı gnomlarını andıran hareketlerle kıvranıyor; inanılmıyacak bir hızla dönüyor etleri yer yer sarkan kollarını yanlara fırlatıyor, birer topağa benziyen küçük yumruklarının havayı yırtışı duyuluyor, baş döndürücü bir çeviklikle zıplıyordu. Yüzü ya-

vaş yavaş kızarmıya başlamıştı. Bacaklarını omuzlarına kadar kaldırıyor; iğrenç karnı bir bohça gibi yere sarkıyordu... Böylece saatler geçti, herkes onu soğuk bakışları altında büyülenmiş gibi saygıyla seyrediyor; yanına yaklaştığı kimseler büzülüyor adeta ortadan kaybolmak ister gibi bir hal alıyorlardı.

Bu vahşî eğlence şafağa kadar sürdü, horozlar öterken her şey bitmişti. O zaman kalabalık adına "kin" denilen cücenin peşine takılarak geldiği gibi sessizce ıssız sokaklara dalarak ortadan kayboldu.

1948 İstanbul

Konsül Romanüs

Ona mektep sıralarından beri Konsül Romanüs derlerdi. Dar omuzları, incecik boynu, kocaman kafasıyla bir Romalı konsüle benzer tarafı olmadığını kendi de bilir, fakat ismine itiraz ettiği görülmezdi. Roma tarihine nasıl merak sardığını kendi de unutmuştu;

Bir gün hademe onu sınıfta yerlere kadar inen uzun perdelerin birini omuzuna atmış, bir ayağı İmparator Ogüst'ün heykelinde olduğu gibi ilerde, elinde Çiçeron'un bir kitabı Latince bir nutuk söylerken görmüştü. Koridorlarda söylene söylene dolaşan, herkesten ayrı yaşayan bu zayıf, gözlüklü gencin birdenbire delirdiğini zanneden adamcağız hemen koşarak nöbetçi muavine haber verdi. Meraklı birkaç talebe ile muavin kapının önüne geldikleri zaman onun içeride: Konsül Romanüs, Konsül Romanüs diye bağırdığını duymuşlar, bir faciayla karşılaşmak endişesiyle kapıyı açınca onu, sırtına bir (toge) gibi attığı perde; yumruğu bir sıraya dayalı ayakta durur görmüşlerdi. O günden sonra bir lakap takılmak için biçilmiş kaftan sayılan bu ürkek çocuğa –Konsül Romanüs– ismi verildi, o da hiç kızmadan sanki evvelden bekliyormuş gibi bunu kabullendi...

Konsül Romanüs güç bela liseyi bitirebildi. *Meccanî leylî* okuduğu mektepte hocalar kimsesi olmayan; bütün vaktini kütüphanede Tite-Live, Tacite ve Ciceronlarla geçiren, kendi kendine Latinceye çalışan bu sessiz talebeye acırlar, ona sınıf geçecek bir not verebilmek için ellerinden geleni yaparlardı... Bir gün imtihanda yabancı bir mümeyyiz Avrupa'da merkantilizm,

buharın keşfi gibi sualler sormuş, o da arka kafası alınmış bir güvercin gibi bomboş gözlerle adamın suratına bakarak hiçbir cevap vermemişti. Nihayet sınıfta kalması yüzde yüz olan bu ürkek gence bir şans vermek için Roma tarihine dair bir sual soruldu ve görülmedik bir şey oldu... Dakikalardan beri düşünceli düşünceli oturan talebe ayağa kalktı, senatoda nutuk söyliyen bir Roma konsülü gibi gözleri parlıyarak, ellerini masaya vurarak anlatmaya başladı. O kadar heyecanlanmıştı ki, imtihan heyeti onun soruyla hiç ilgisi olmayan bahislere geçtiğini, Lucullus'ün sofrasında kaç çeşit yemek yendiğini, Romalı lejyonların kaç *zira* uzunlukta mızrak taşıdığını anlatmakta olduğunun farkına varmadılar.

Konsül Romanüs alnındaki terler, yüzü kıpkırmızı, gözlerinde mutluluktan doğan bir parıltıyla sustuğu zaman imtihan heyeti sanki bir rüyadan uyanmış, *mümeyyizlerin* hepsi ona geçecek bir not vermişlerdi.

Liseyi bitirince ilk işi tarih öğretmeni olabilmek için üniversitenin Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesi'ne girmek oldu. Küçücük bir pansiyon odasında oturuyor, mektebe devam edebilmek için verdiği Latince derslerinden ayırabildiği zamanlarda Roma tarihine, Roma'ya, bir Romalıya ait bir şey bulup okuyordu. Hint yağı içer gibi bir alay tatsız tuzsuz derse çalışarak ikinci sınıfa geçebildi. Ona Asya'nın antropolojik, piktografik, ideografik yazıların gelişimini, kafataslarını ölçme usullerini öğretiyorlar. Neandertal adamlarından, nefret ettiği birçok şeylerden bahsediyorlar, fakat Roma tarihine ait bilgisini genişletecek fırsat vermiyorlardı.

Konsül Romanüs kızların cıvıltılarıyla dolup taşan koridorlarda koltuğunda kitapları, arkasından sürüklediği alaylı bakışlarla bir hayli dolaştıktan sonra iki sene aynı sınıfta kaldığından mektebi bırakmak zorunda kaldı. Askerlik şubesi hemen yakasına yapışmış, boyunu bosunu ölçüp üzerine bir elbise giydirerek mektebe yollamışlardı.

Yedeksubay olarak kıtasına *sevkolunduğu* zaman askerliğe ait en küçük bir bilgi sahibi bile değildi. Tüfeğin dipcik kısmının neresi olduğunu bir türlü öğrenememiş, namlunun kaç kısımdan oluştuğunu, gez, göz, arpacığın ne demek olduğunu

anlıyamamıştı. Bereket versin göze çarpmıyacak kadar silik ve sessiz olduğundan mektebi bitirebildi.

Kıtada emrine verildiği yüzbaşı onu görür görmez nefret etti. Herhangi bir yerde, herhangi bir sebeple önüne çıkıvermesi adamcağızı çileden çıkarıyor, her türlü azara, cezaya sesini çıkarmadan katlanması onu büsbütün deli ediyordu.

Konsül Romanüs kasabanın ucundaki odasına kapağı atabildiği zamanlar kendisini mutlu hissediyordu. O zaman kitaplarını açıyor, bütün bir senato halkı etrafını çeviriyor, arkasında liktörlerle ordugâhlarda dolaşıyor, ağır demir kılıçlarını ayaklarıyla doğrultarak Roma lejyonlarına hücum eden "Sarmate" cengâverlerine, kandan kaypak bir hale gelen muhabere meydanlarında hiç bir zaman hedefini şaşırmayan küçük baltalarını fırlatan uzun saçlı asî Franklara gözlerini kırpmadan bakıyordu.

Kafası biraz daha büyümüş, omuzları biraz daha çökmüş bir halde askerliğini bitirdiği zaman ne sevinmiş, ne de üzülmüştü. Anlayamadığı suçlar yüzünden ekseriya cezalı olduğundan bir kere bile izinli çıkamamış, cezalı olmadığı zamanlarda bütün alayda hastası, randevusu olan arkadaşlarının nöbetini beklemişti.

Çamaşırlarını taşıdığı küçük bir çanta, alayın marangozuna güç bela yaptırabildiği sandığın içine yerleştirdiği kitaplarıyla trene binerken ne yapacağına karar vermemişti. Cebinde kendisini bir ay geçindirebilecek kadar parası vardı. Hemen ilk uğradığı şehrin eğitim müdürlüğüne bir dilekçe vererek öğretmenlik istedi. Arası çok geçmeden uzak vilayetlerden birine ortaokul tarih öğretmeni *tayin* edildiğini haber alarak vazifesine gitti.

* * *

Konsül Romanüs'ten bahsedildiğini senelerce kimse işitmedi. Fakat bir gün kendisini tanıyanlar bir gazetenin *tarihî bilgiler sütununda* Actium Muharebesi olurken Mısır'a doğru yelken açıveren Kleopatra'nın veda mektubunu Antuan'ın bütün gece gemisinin baş tarafında değil de kıç kasaraya yakın bir

yerde bir fıçının üzerinde okuyarak geçirdiğini *iddia* eden bir *makale* görünce şaşırıp kaldılar.

Yazıda birçok betikler gösteriliyor, olaya tanık olanlar bulunduğu ileri sürülüyordu... Fakat okuyanları şaşırtan bunların hiç birisi değildi, makalenin altındaki imza bu şaşkınlığa sebep olmuştu. Burada büyük harflerle Konsül Romanüs kelimeleri okunuyordu.

Aradan bir kaç sene daha geçti, Konsül Romanüs artık tamamen unutulmuştu bir gün doğudan gelen bir öğretmen, bulunduğu mektebin tarih hocasının bir sabah ölü bulunduğunu, ismini bilmediği fakat herkesin Konsül Romanüs diye bahsettiği bu garip adamın orada yapayalnız yaşadığını, karısı altı ay evvel kaçtığı için ölümünün bir komşu kadın tarafından bir gün sonra öğrenilebildiğini anlattı.

Onun ölmesi hiç kimsede ilgi uyandırmadı. Bir kütüphane dolusu kitap karısı tarafından Halkevi'ne bağışlandı, geri kalan eşyaların satılarak kocasına bir mezar yapılmasını rica ediyordu. İstanbul'dan gelen bir düzine kitap da mektep kütüphanesinde bir rafa yerleştirildi.

* * *

Askerlikten dönünce Konsül Romanüs elinde bir çanta, tahta bir sandıkla geldiği bu şehirde bir otele inmiş, sonra okul müdürüne uğrıyarak hemen işe başlamak istediğini bildirmişti. Ertesi günü müdür kendisini büyüklü küçüklü otuz kadar talebenin bulunduğu sınıfa götürerek tanıştırdı. Onu bir oda dolusu haşarı çocuğun karşısında yapayalnız bırakarak çıktı gitti. Konsül Romanüs kısa bir konuşmadan sonra öğrencilere hangi bahislere geldiklerini sorarak işe başladı.

Geceleri ertesi gün vereceği dersi hazırlıyor, sınıfı dolduran bir uğultu arasında sesini işittirmeğe çalışıyordu. Aradan çok geçmeden bu zayıf, gözlüklü öğretmenin sınıfının mektebin en gürültülü sınıfı olduğu herkes tarafından kabul edilmişti... Bir gün müdür, uğultusu koridora taşan sınıftan içeri girmiş, kürsüde ayakta dersini veren Konsül Romanüs sanki büyük bir suç üstünde yakalanmış gibi sapsarı kesilmişti. Üstünü karşıla-

mak için kürsüden inerken ayağı merdivene takıldı, bir şeyler söylemek istedi. Sonra tekrar kürsüye dönerek titrek bir sesle derse devam etti. Birkaç dakika kaldıktan sonra dışarı çıkan müdür, koridorun nihayetine varmadan bir arı kovanını andıran gürültünün tekrar başladığını duymuştu.

Ertesi gün kendisini çağırarak sınıfında fazla gürültü olduğunu söyledi. Onbeş gün sonra bir daha ihtar etmeğe mecbur oldu. Bir ay sonra kendisi sınıfa girerek gürültü yapan birkaç talebeyi dışarı atarak cezalandırdı.

Bir gün çok şaşılacak bir şey oldu. Koridorları dolaşan müdür, her zaman arı kovanı gibi uğuldayan sınıfta çıt çıkmadığını, öğretmenin gür bir sesle Roma tarihine ait bir ders verdiğini duydu. Birkaç dakika kapıda beklemiş, sonra bu hayret edilecek olaya akıl erdiremiyerek yürümüştü. Ders zili çalınca talebenin dışarı çıkmadığını görünce merakı büsbütün arttı; ikinci ders de tarihti. Sınıfın kapısına geldiği zaman derin sessizliğin ortasında aynı gür sesin devam ettiğini işitti. Artık şüphesi kalmamıştı, sınıfta ya bir, ya iki öğrenci olmalıydı... Yavaşça kapıyı açtığı zaman bütün talebenin gözleri bir noktaya öğretmenin ağzına dikili, nefes almaktan korkarak dinlediğini, öğretmenin hümma içinde sayıklıyan bir hasta gibi kıpkırmızı yüzü, gözlerinde garip bir parıltı ile *Pön* harplerini anlatmakta olduğunu gördü.

Her gittikleri yerde bir pazar kurup ticarete başlıyan, bıçak kemiğe gelmeden buğday anbarlarını açmağa, Afrika'nın her tarafından gelmiş paralı askerlerinin hakkını vermeğe yanaşmıyan bu kıvırcık sakallı kavmin; Kartaca'nın, muazzam Roma devine nasıl saldırdığını anlatıyor; görülmemiş bir cesaretle dağları aşan Annibal'ın Roma lejyonlarının çifte su verilmiş çeliğini yumuşattıktan sonra Kapu şehrinde kendi sertliğini nasıl kaybettiğini, mezarının bile belli olmadığını söylüyordu.

Arkasından Scipion'un kumandasındaki orduların Kartaca'yı ortadan kaldırışını, çelik parıltıları içinde ilerliyen ağır lejyonların bir mızrak ormanı halinde Kartaca duvarlarına toslayışını anlattı.

Müdür yavaşça en arka sıraya oturarak bunları dinlemiş, sonra hiç kimse farkında olmadan geldiği gibi sessizce kapıdan

çıkmıştı... O günden sonra bu sessiz sedasız utangaç öğretmene gizli bir takdir hissiyle bağlandı. Onun eskisi kadar olmamakla beraber hatırı sayılır bir gürültü taşan sınıfını görmemezlikten geldiği oluyordu.

Konsül Romanüs şehirde hemen hiç kimseyi tanımıyordu. Hiç bir kahveye çıkmıyor, hiç bir toplantıya katılmıyor, yemeğini her gün aynı lokantada, aynı masanın aynı iskemlesinde yiyor, aynı yollardan dolaşarak mektebe, mektepten evine gidiyordu.

Öğretmen istirahat odasına uğramaz, arasıra toplanan öğretim toplantılarında bir mezar taşı sessizliğiyle oturur, verilen kararları imza ederdi. Onun en çok sevdiği mektebin matematik hocasıydı, çok okuyan, resim yapan, aşağı yukarı bütün sazları çalabilen bu adam alaturka, bütün makamların *bilriyaziye* analizini yapmıştı. Bir gün kendi icat ettiği bir sazda, kendi bestelediği bir şarkıyı çalmış, fasıllar konusunda uzun uzun bilgi vermişti. Bu garip adam onu arasıra öğretmenlerin toplandığı odaya götürür, bir konu açar, lafı Roma tarihine getirir ondan sonra Konsül Romanüs konuşmağa başlardı. Bir gün Marius'ün maceralarından tutturmuş bütün dişleri yekpare olan bu korkunç adamın mevkiini kaybettikten, bataklıklarda geçirdiği serserilik hayatından sonra bir köyde tanınarak hapsolunduğunu, kendisini öldürmeğe gelen Romalı askere: – Nasıl? komutanına el kaldırabilecek misin, diye sorduktan sonra, korkudan kılıcını atan celladın önünde elini kolunu sallıyarak yürüyüp gittiğini, Roma'ya vardığı zaman düşmanlarından görülmemiş derecede kanlı bir intikam aldığını anlatmıştı...

Başka bir gün dağlarda yabanî otlar yiyerek, askerlerinin arasında en aza kanaat ederek bütün Gaule'ü dolaşan, senatonun hışımından kurtulması için en küçük şansı bile kalmayan Antuan'ın zağlı bir kılıç çeker gibi lejyonlarıyla Roma yoluna dönüşünü, herkesin artık söndüğüne inandığı bu harp yıldızının yürüdükçe parladığını, parladıkça korkunçlaştığını anlatmış, arkasından zehirli oklar gibi öldürücü on dört tane *Philippiques* fırlatan Cicero'nun canını çok seven, hatta kendisine vatandaşlarını acındırmak için bütün Roma'yı dilenci elbisesiyle dolaşmış olan bu zayıf ihtiyarın başında dolaşan ölüm tehlike-

sine meydan okurcasına birbirinden acı, tahkir edici nutuklarını Senato'nun karşısında muazzam bir çığ gibi Roma'ya ilerleyen Antuan'ın suratına fırlattığını, hiç bir gün nezleden kurtulmayan fakat her mağlubiyetten büyük bir galip olarak çıkmasını bilen genç Ogüst'ün onu nasıl sattığını, bir tahtırevanda İtalya'nın cenubundaki villasına kaçan Cicero'nun kendisini öldürmeğe gelen askerleri sedyenin üstünde ellerini yanına sarkıtarak beklediğini, kesik kafasının Antuan'ın karısına götürüldüğünü, onun da kanları sızan bu kelleden kocasının mızraklarından daha keskin olan diline altın bir iğneyi batırarak intikam alışını anlatmıştı.

Sözlerini bitirdiği zaman herkes vaktin epiyce ilerlediğinin farkına vardı. Hademeler bütün mektebi süpürüp evlerine gitmişlerdi... Doğrusunu söylemek lazım gelirse tarihten anlıyanlar, ama iyi anlıyanlar, onun gazetelerde çıkan yazılarını acı acı eleştiriyorlar, tarihleri olayları şaşırdığını meşhur isimleri harp sahalarını birbirine karıştırdığını iddia ediyorlardı, fakat o bunların hiç birine aldırmıyordu. Tiberius'ün İsa'nın doğuşundan elli yahut altmış sene sonra doğmuş olmasının ne önemi vardı. Anacapri'deki sarayının taraçasında denize bakarak düşünceye daldığını, bu korkunç ihtiyarın garip huyları olduğunu hatta bir gün Senatoda kendi icat ettiği bir kelimeyi kullandığı için *vatandaş* Marcellus tarafından azarlandığı halde ses çıkarmadan kürsüden indiğini düşünmek onun büyüklüğünü anlatmak için kâfiydi...

Konsül Romanüs nihayet evlendi. Onun yapayalnız yaşadığını gören matematik hocası ne yapmış yapmış şehrin iyi bir ailesinden, bir kızla onu evlendirmişti. Bu ince dudaklı gözlerinin etrafı kırışıklıklarla dolu sarışın bir kızdı, oldukça düzgün vücudu, güzel olmamakla beraber çirkin sayılmıyacak bir yüzü vardı.

Bir sene kadar çok iyi geçindiler, genç kadın kendisiyle pek az konuşan, her ağzını açışında dudaklarından bilmediği isimler dökülen bu garip adamı anlamaya çalışmış, fakat ocağın başında bitmek tükenmek bilmez kitaplardan, kurşun kalemle doldurduğu defterlerden başını kaldırarak kendisini Tullia, Tarencia gibi olmıyacak isimlerle çağırmaya başlayınca evvela

merak etmiş, sonra adamakıllı korkmuş, en sonunda kocasından nefret etmişti.

Konsül Romanüs bir akşam mektepten dönünce karısının evde olmadığını gördü, masanın üstünde bulduğu bir mektup her şeyi anlatıyordu. Kendi kendine yemeğini yedi, üşüyor, önüne geçemediği bir titreme ile çeneleri birbirine vuruyordu. Karısının her akşam oturduğu koltuğun üstünde örerken yarım bıraktığı kırmızı bir yumakla içinde makas iğne gibi şeylerin durduğu kutuya uzun uzun baktı onlara hiç dokunmadı, ateşin karşısında her zaman okuduğu kitaplara elini uzattı, sonra bir süreden beri üstünde uğraştığı Tacite tercümesini tekrar aldı, son sahifeleri okumağa başladı. Kelimelerin metindeki mânâyı lüzumu kadar açık bir şekilde belirtmesine, Tacite'e saygısızlık olabilecek herhangi bir şeyden kaçındığı halde çevirisinin, aslın yanında gülünç denecek kadar sönük manasız kaldığını hissediyordu. Dizlerinin üstünde tuttuğu defteri ocağa attı, bu onun ateşe attığı kimbilir kaçıncı defterdi.

Konsül Romanüs sabah uyandığı zaman yatağında olmadığını, kitap yığınının ortasında geceyi geçirdiğini farketti. Bütün vücudu ağrıyor, nefes aldığı zaman göğsünde garip bir sızı duyuyordu. Kahvaltı etmek adeti değildi. Ağzında acı bir pas, başının içi bir yara gibi zonklıyarak mektebe gitti. O gün sınıfta uğultu dayanılmaz bir hal almış, sözleri anafora atılan bir çöp gibi gürültüye karışmıştı.

Senelerden beri ilk defa olarak taleblerine bağırdı. Boynundan damarları fırlayıncaya, gözlerine kan oturuncaya kadar bağırdı... Sınıfta ses seda kesilmişti, yerine oturdu dersin nihayetine kadar hiç bir şey söylemeden, hiç bir hareket yapmadan gözleri bir nokaya takılı bekledi. Zil çalınca talebe her zamanki gibi birbirini çiğneyerek kapıya atılmamış, onun kendine gelmesini, uyanmasını beklemişlerdi. Neden sonra yerinden kalktı, yaşlı bir insan gibi kanburu çıkmış şakaklarındaki beyaz teller gözle görülecek kadar çoğalmıştı. Ayaklarını sürüyerek sınıftan çıktı.

Konsül Romanüs artık eski sakin adam değildi. En küçük bir gürültüyle yerinden fırlıyor, bağırıyor, bütün sınıf, bütün koridorlar, bütün mektep sesiyle doluncaya kadar bağırıyor,

bağırıyordu. Yüzü bütün bütün sararmış, garip bir pırıltı ile yanan gözleri mağaralarına sinmiş iki vahşî hayvan gibi çukura gömülmüştü. Arasıra elini ateşle yanan alnına götürüyor, sonra bütün vücudunu sarsan bir şiddetle rüzgârda sallanan bir korkuluk gibi uzun uzun öksürüyordu...

Onun hasta olduğunu gören matematik hocası ilk önce mektebin doktoruna gitti durumu anlattı, sonra müdürle konuşarak hiç bir hekimi görmek istemeyen, bir gün bile evinde istirahat etmiye razı olmayan öğretmeni memleket hastahanesine götürerek üç aylık bir istirahat aldılar. Hastahaneye yatırmak mümkün olmamıştı, bütün ricalar yalvarmalar hatta tehditler para etmemiş, matematik hocasının açık ve makul fikirleri karşısında kaya kadar sarsılmaz inadıyla sessiz durmuştu. En nihayet gözlerindeki kararın değişmiyeceğini anlayan adamcağız başını sallıyarak çıkıp gitti. O da yeni doğuyor gibi garip bir his, acı bir sevinçle evine döndü.

Bir iki ay kadar öksürerek ayakta dolaştı. Bütün vaktini kütüphaneden taşan, etrafı *istila* etmiye başlıyan kitaplarının arasında geçiriyor. Kimsesiz yaşlı bir komşu kadın yemeğini pişiriyor, üstünde kırmızı yün yumağıyla dikiş kutusunun durduğu koltuğa ilişmemek şartıyle ortalığı temizliyordu. Onun garip bir insan olduğunu evvelden beri bilen kadıncağız bu koltuğa karşı gösterdiği sevgiyi bir büyünün etkisi olarak kabul etmişti. Kâh ayakta, kâh oturduğu yerde anlamadığı bir dille söylediği şeyleri korku içinde dinliyordu...

Üçüncü ayın sonunda Konsül Romanüs'ün yatağa yatması lazım geldi. Yukarıdaki odasına çıkarken bir daha hiç inmiyecekmiş gibi bütün kitaplarını, defterlerini masanın üstünde duran iki alçı heykeli beraber taşımış, hatta üstünde dikiş kutusu ile yumağın durduğu koltuğu bile çıkarmıştı... Kitapları yataktan uzanabileceği bir yere, koltuğu her zaman görebileceği bir tarafa yerleştirdi. Pijamasını giyerek büyük bir *sükûnet* içinde yatağa uzandı.

Matematik hocası her ay maaşını getiriyor, o da zarfı kadına vererek kendi âlemine dalıyordu. Kimseye kapı açmamasını, arasıra kendisini yoklamaya gelen biricik dostundan başka kimseyi içeri bırakmamasını sıkı sıkı tenbih etmişti. Akşama

kadar gözleri tavanda bir noktaya saplı, kımıldamadan yatıyor, sonra nöbetle kızaran yüzü bir gülümsemeyle aydınlanarak Latince nutuklarını söylemiye başlıyordu. Kadıncağız onu bir gün bu halde görmüş, kendini mutfağa dar atmıştı.

Konsül Romanüs mutluydu. Erguvan renkli sandallarının üstünde altın kartallar parlayan imparatorlarla konuşuyor, Neron'u Vespasyen'i kırmızı yüzlü korkunç Sylla'yı ayrı ayrı görüyordu.

Bazen karanlık bir harp meydanından yenik olarak kaçan bir kumandan kendisini kurtarmağa gelen bir dostunu düşman zannediyor, esaret zilletine katlanmamak için kabzasını yere dayadığı kılıcının üstüne atılarak ölüyordu...

Bu ne şiddetli, yoğun bir hayattı. Kafasının omuzları üstünde durabilmesi için her insanın en son gücünü harcaması lazım geliyordu. Koca Pompeé İskenderiye Limanı'nda karısının gözü önünde bir tavuk gibi boğazlanmış, kesilen başı arkasından yetişen Sezar'a sunulmuştu. En büyük tarafı affetmek olan bu masallar adamının, düşmanının ölüsüne ağlamasını pek güzel bulurdu... Bazen Cesar'ı görüyordu, askerleri onu bir tahtıveran üstünde taşıyorlar, saçsız kadın avcısının geldiğini, kocalara karılarını zaptetmelerini haykırıyorlardı. Onun zarif ellerinde yüzüklerle, etrafını çeviren bir alay asılzadeye hoş hikâyeler anlatışını, bir gün ellerine düştüğü korsanlara gülerek kurtulduktan sonra kendilerini asacağını vaad edişini, sonra hiç merhamet etmeden sözünü yerine getirişini düşünüyordu.

* * *

Konsül Romanüs bir gece kendisini pek hafif buldu. Göğsündeki ağrı, tıkanma derecesindeki öksürük dinmiş, anlıyamadığı bir rahatlık, bir mutluluk her tarafını kaplamıştı... Yavaş yavaş yükseldiğini hissetti. Biraz sonra askerlerin omuzlarında taşıdıkları bir kalkanın üstünde silahları parıl parıl parlayan büyük bir kalabalığın ortasında bulunduğunu anladı. Gittikçe yükseliyor, ufukta kaybolan çadırları, meşe tomruklarına geçirilmiş yekpare sığırların etrafında iri boynuzlarla şarap içen askerleri görüyordu. Bir *zafer* kazanmış olmalıydı. Onların bulun-

duğu kalkanı başlarının üstünde kaldırdıklarını, "Ave İmperator" diye bağırarak demir çemberli ağır sandıkları, şimalin beyaz tenli bâkirelerini ayaklarının dibine sürüklediklerini görüyordu. Fakat birdenbire askerler ona doğru gelmeğe başladılar, hallerinden korkunç bir maksatları olduğu anlaşılıyordu. Bir kısmı üzerinde bulunduğu som altından kalkana sıçrıyor, ayaklarından yakalayıp onu aşağı almağa uğraşıyorlardı... İri vücutlu, garip başlıklar giyen sarışın Gaule'lüler keskin baltalar fırlatıyorlar, tiz çığlıklar atan Sarmatlar ağır demir kılıçlarını başlarını üstünde döndürüyorlardı. İleride bir kaç asker oturmuşlar başındaki miğfere, sırtındaki imparator mantosuna zar atmakla meşguldüler. Dev gibi iri Nümidyalı bir savaşçı ayağındaki yumuşak sandalların kendisinin olduğunu söylüyor, hakkına el uzatacakları korkutmak için bir pigmenin bir vuruşta uçurduğu kanlı başını havada sallıyordu.

Konsül Romanüs elini omuzuna götürdü, kıymetli mantosunu tutan altın agrafı söktü, erguvanî mantoyu uğuldaşan, heran daha korkunç, daha korkutucu bir hal almağa başlıyan kalabalığın üstüne attı. Manto bütün ordugâhı kaplamış, ufuklara kadar uzanan kızıl bir örtü halinde bir müddet dalgalanmış, sonra her tarafı derin bir sessizlik doldurmuştu... Kendisi göğsünde altın kakmalı zırhlı parıl parıl parlıyarak kalkanın üstünde duruyordu. Elinin tek hareketiyle koca bir orduyu bir anda eritivermişti.... Kartal bakışlı gözlerini karanlığa sapladı, sessizliği güney kavimlerinin ağızlarından alevler çıkaran garip tanrıları gibi dinlemeğe başladı.

Uzaklardan; çok uzaklardan ilk önce hafif bir uğultu, sonra Gaule harplerinde davullar çalarak ormanlarda kaybolan vahşî kabilelerin çığlığına benzer bir ses işitti. Uğultu yavaş yavaş yaklaşıyor, silah şakırtısına benzeyen bir gürültüye karıştığı duyuluyordu... Ufuklardan bir alayın belirdiğini farketti, altın renkli bir toz bulutu kaldıran bir kalabalık kendisine doğru ilerliyordu. İlk önce tüller giymiş genç kızlar göründü. Yerlere kucak kucak çiçekler serpiyorlar. Tam önünden geçerken kıymetli kokular saçan buhurdanları yüzüne doğru kaldırıyor, pembe göğüsleri birer gonca gibi titreyerek şarkı söylüyorlardı. Sonra başlarında içleri ceviz büyüklüğünde renkli inciler, anber

toprakları, zabercet, elmas yığınlarıyla tepeleme dolu fağfur kâseler taşıyan iki yüz zenci köle simsiyah vücutları yağlı abanoz gibi parlıyarak geçtiler. Arkalarından ayak bileklerine tutturulmuş ince altın zincirler yüzünden küçük adımlarla ilerliyen *bakireler* sökün etti. Boyunlarından zincirlerle bağlı on iki kral onları takip ediyordu... İki tekerlekli arabalarında gümüş zırhlarile gözleri kamaştıran muharipler, yedi muazzam beyaz filin üstünde iki elleriyle kaldırdıkları ağır tokmakları gergedan derisinden yapılmış *devasa* davullara indiren Himalaya dağlarının başları traşlı birer iskelet kadar zayıf bonzları ilerledi...

Bütün alay önünden geçiyor, filler dizlerini yere değdirerek onu selamlıyorlardı. En sonra ellerinde ağlar, garip mızraklarla her adım atışlarında vücutlerinde sert adelelerin dolaştığı yüzlerce gladiyatör göründü. Kısacık eğri bacakları, koca kafalarıyle sap sarı saçlı geniş kalçalı şimal Amazon'larıyla döğüşe döğüşe ilerleyen binlerce pigme peşlerinden geliyordu.

Nihayet muazzam alayın ufuktan ufka uzandığı bir anda Tufan'dan beri görülmemiş bir ses, yüzlerce şelalenin gürleyişini andıran bir alkış koptu.

Konsül Romanüs yatağında doğrulmuş; alnında ter damlaları, artık görmeyen gözleri karanlığa saplı dinledi. Alay turuncu bir toz bulutunun ortasında ilerliyor, dinmek bilmeyen alkış gürültüleri, sonra her zaman daha gür, daha ısrarlı (Konsül Romanüs) sesleri işitiliyor, sonra tekrar alkış başlıyordu..

Konsül Romanüs dudaklarında bir gülümseme, bir müddet daha karanlığı dinledi. Sonra, elini göğsüne koydu, kalabalığı yerlere kadar eğilerek uzun uzun selamladı... Ertesi gün yatağında ölü bulunduğu zaman dudaklarında o zamana kadar kimsenin görmediği bir gülümseme vardı.

26 Ekim 1945 İstanbul

*Kurbağa**

Evin yalın hali
İster cüce ister dev
Camlarında perde yok
Bomboş ev
B. Necatigil

Doğduğum evi gayet iyi hatırlarım, sokaktan girilince Malta taşı döşeli bir taşlıktan arkada geniş bir bahçeye çıkılırdı. Burası o kadar sessizdi ki ortasındaki havuzda küçük hava kabarcıklarının su üstünde patladıkları adeta duyulurdu. Gürültüden sonsuz bir tiksinti duymam bu sessiz bahçeyi çok sevmiş olmamdan galiba... Havuzun etrafındaki gül ağaçları; her bahar pembe çiçekler açan dikenli bir funda bu günkü gibi gözümün önündedir. Bahçenin bir köşesinde içinde kâğıt parçalarını sakladığım mermer bir kuyu bileziği vardı; aralarına yer yer ahşap hatıllar atılmış moloz duvarlara sarmaşıklar tırmanır, taşlık kapısının önündeki çardaktan sarkan salkım çiçeklerinin kokusunu bastırırdı; kapının hemen yanındaki kuyunun üstünde hep ıslak duran tahta bir kapak vardı, bazen arasından küçük taşlar atar aşağı düşerken çıkardıkları derinden gelme garip sesleri dinlerdim;

Komşu bahçedeki bir nar ağacının çiçekleri bizim bahçeye dökülür sonra duvarın üstünde sarkan dallarında sıhhatli bir yüz gibi parlıyan narlar görünürdü... Çocukluğum bu bahçede geçti; onun serin duvarlarının dibini süsleyen saksılarda şebboylar, karanfiller açardı. Yazın beyaz çiçeklerle süslenen yaşlı bir ağacın dalına asılı bir kaptan gece sefaları yerlere kadar sarkar, üzerlerinde yaldızlı izlerin koşuştuğu duvarların rutubetli aralıklarında eflatun çiçekler açan yosunlar biterdi.

Akşamın gelişini içimin ezilmesinden anlardım; o zaman her şey değişir; sokaklarda kunduralarını sürükleyerek dolaş-

* İlk adı "Ev" dir (Ed.n.).

(Cardonel arkalı adı - Kurbağı -
-EV- 8'inci Sahifede

Evim yalın hali
İster düğe ister dev
Camlarında perde yok
Bomboş ev;

B.Necatigil

Doğduğum evi gayet iyi hatırlarım,sokaktan girilince mavi taşlı kapılı bir taşlıktan sonra geniş bir bahçeye çıkılırdı.Burası o kadar sessizdi ki ortasındaki havuzda küçük hava kabarcıklarının su üstünde patladıkları adeta duyulurdu.Gürültüden sonsuz bir tiksinti duyman bu sessiz bahçeyi çok sevmiş olmamdan galiba..Havuzun etrafındaki gül ağaçlar her bahar pembe çiçekler açan dikenli bir funda bu günkü gibi gözümün önündedir.Bahçenin bir köşesinde içinde kağıt parçalarını sakladığım mermer bir kuyu bileziği vardı;aralarınaeyer yer ahşap hatıller atılmış moloz duvarlara sarmaşıklar tırmanır, taşlık kapısının önündeki çardaktan sarkan salkım çiçeklerinin kokusunu bastırırdı;kapının hemen yanındaki kuyunun üstünde dima ıslak duran tahta bir kapak bulunurdu,bazen arasından küçük taşlar atar aşağı düşerken çıkardıkları derinden gelme gürip sesleri dinlerdim;

Komşu bahçedeki bir nar ağacının çiçekleri bizim bahçeye dökülür sonra duvarın üstünde sarkan dallarında sıhhatli bir yüz gibi parlıyan narlar görünürdü..Çocukluğum bu bahçede geçti;onun serin duvarlarının dibini süsleyen saksılarda gebboylar,karanfiller açardı.Yazın beyaz çiçeklerle süslenen yaşlı bir ağacın dalına asılı bir kaptan gece sefalar yirlere kadar sarkar,üzerlerinde yaldızlı izlerin koşuştuğu duvarların rutubetli aralıklarında eflatun çiçekler açan yosunlar biterdi.

Akşamın gelişini içimin ezilmesinden anlardım;o zaman her şey değişir sokaklarda kunduralarını sürükleyerek dolaşmaga başlıyan lahana turşucusunun sesi karanlıklarda kaybolan bir hıçkırık gibi kulaklarıma gelir başka bir mahalleden buna cevap veren bir satıcının bağırmasını bataklıarda kaybolan yolcuların birbirlerini çağırmalarına benzetirdim..

Evimizin bulunduğu sokağın köşesindeki çeşmeye giden kızların takunyeleri ıslak bir gürültü çıkarırlar,onları bir ellerinde su kapları,başları anlıyamadığım bir iztirapla yana eğik loş evlere dalarken görürdüm.

Bu akşamlar benim için lambanın ışığında duvarlarında korkunç gölgelerin koşuştuğu sessiz bir odada saatin tiktaklarını dinleyerek geçireceğim uzun gecelerin habercisi idiler.En küçük şeylerin bende suda halka halka yayılan dalgacıklar gibi genişleyen te'sirleri olurdu;kimsesiz ve evsiz olduğumu zannettiğim canlı cansız bütün şeylere acırdım,kuyrukların tacaklarının arasına sokuştırmış ürkek haraketlerle dolaşan sokak köpeklerine bulabildiğim taşları toplıyarak evler yapar,artık rahat bir hayata kavuşturduğumu zannettiğim bu kimsesiz hayvanın evin duvarlarını yıkarak kaçtığını görünce derin bir ye'se kapılırdım..Rüzgârın önünde savrulan kağıt parçalarını, yaprakları bir değnekle emin bir yere yığar, onların güya beraber yaşıyacakları bu köşede mes'ut olacaklarını zannederdim.

Evin içine girince ayakkabılarımı çıkırarak sessiz sessiz yürürdüm; merdiven bir tarafı taşlığa bakan kenarı trabzonlu küçük bir sofada nihayet bulurdu;küpeşteden sarkan bir ip sokak kapısını açar,bir telin ucundaki çıngırak sofada gezilirken şikayetli bir sesle hafif hafif sallanırdı.Zemin kattaki basık tavanlı oda oturma odamızdı,konsolun üstündeki karpuz lambalarının yanında kokulu edirne sabunları sıralanırdı;akşam karanlığı basınca konsolun aynası bir perdeyle örtülürdü.

Bu odada oturduğum sedirden patiska eteklikli karyolasında arkasına dayanarak oturan olmacık kemikleri çıkık uçuk benizli genç bir kadın görürdüm;bu ekseri zamanını hasta geçiren annemdi,onu açık yaşlı, kol kenarları ipek işlemeli uzun beyaz geceliği ile evin içinde dolaşır görmek benim için büyük bir saadet olurdu.

mağa başlıyan lahana turşucusunun sesi karanlıklarda kaybolan bir hıçkırık gibi kulaklarıma gelir başka bir mahalleden buna cevap veren bir satıcının bağırmasını bataklıklarda kaybolan yolcuların birbirlerini çağırmalarına benzetirdim.

Evimizin bulunduğu sokağın köşesindeki çeşmeye giden kızların takunyeleri ıslak bir gürültü çıkarırlar, onları bir ellerinde su kapları, başları anlıyamadığım bir *ızdırapla* yana eğik loş evlere dalarken görürdüm.

Bu akşamlar benim için lambanın ışığında duvarlarında korkunç bölgelerin koşuştuğu sessiz bir odada saatin tiktaklarını dinleyerek geçireceğim uzun gecelerin habercisiydiler. En küçük şeylerin bende suda halka halka yayılan dalgacıklar gibi genişleyen etkileri olurdu; kimsesiz evsiz olduğunu zannettiğim canlı cansız bütün şeylere acırdım, kuyruklarını bacaklarının arasına sıkıştırmış ürkek hareketlerle dolaşan sokak köpeklerine bulabildiğim taşları toplıyarak evler yapar, artık rahat bir hayata kavuşturduğumu zannettiğim bu kimsesiz hayvanın evin duvarlarını yıkarak kaçtığını görünce üzüntüye kapılırdım. Rüzgârın önünde savrulan kâğıt parçalarını, yaprakları bir değnekle emin bir yere yığar, onların güya beraber yaşıyacakları bu köşede mutlu olacaklarını zannederdim.

Evin içine girince ayakkabılarımı çıkarak sessiz sessiz yürürdüm; merdiven bir tarafı taşlığa bakan kenarı trabzonlu küçük bir sofada nihayetlenirdi; küpeşteden sarkan bir ip sokak kapısını açar, bir telin ucundaki çıngırak sofada gezilirken şikâyetli bir sesle hafif hafif sallanırdı. Zemin kattaki basık tavanlı oda oturma odamızdı, konsolun üstündeki karpuz lambalarının yanında kokulu Edirne sabunları sıralanır; akşam karanlığı basınca konsolun aynası bir perdeyle örtülürdü.

Bu odada oturduğum sedirden patiska eteklikli karyolasında arkasına dayanarak oturan elmacık kemikleri çıkık uçuk benizli genç bir kadın görürdüm; bu ekseri zamanını hasta geçiren annemdi, açık yakalı, kol kenarları ipek işlemeli uzun beyaz geceliği ile evin içinde dolaşır görmek onu, benim için mutluluk olurdu.

Bir gün bir hastalıktan yeni kalkmış, bahçe kapısından bana bakarken görmüştüm annemi; havuzda kâğıttan yaptığım

kayıkları yüzdürüyordum, hafif bir sesle çağırıldığımı duyarak başımı kaldırmıştım, taşlık kapısında kısa saçlarını kulaklarının arkasına atmış, bir eliyle kapıya dayanıyor, öteki elinde fil dişi saplı ince bir baston; yüzünü aydınlatan bir gülümsemeyle daha genç görülüyordu. Ona doğru koştuğumu hayal meyal hatırlıyorum; beni kucağına alıp öptüğü zaman gözlerinde bir kaç damla yaşın parladığını görmüştüm... Her halde yorulmuş olacaktı, içeriye seslenerek beni Hanife Teyze dediği yaşlıca bir kadının kucağına verdi.

Bu kadını evimizde ilk defa olarak görüyordum, iri yapılıydı, üstünde belini bir kuşakla sıktığı çizgili bir entari, başında çok arkalara kaymış sarı bir yemeni vardı, beni göğsünde sıkıyor, kuytu bir çukura batmış gibi duran gözlerinde içimi emniyetle dolduran bir şefkat okunuyordu.

Sonradan öğrendiğime göre Hanife Hanım'I, annem Sarıyer'deki evinden çağırtmıştı; babam gittiğinden beri işleri kâh annem kâh bir mahalle ötede oturan akrabamızdan bir kadın görüyordu. Babam bir gün kapıya gelen bir inzibattan bir kâğıt almış, sonra evin içinde ne olduğunu anlıyamadığım bir telaşın sonunda hepimizi ayrı ayrı öperek eve dolan akrabalarla vedalaşmış, bir arabaya binmiş gitmişti. Onun nereye gittiğini anneme sormuştum –Kuvayi Milliye'ye– dedi; o zaman ne olduğunu anlıyamadığım bu söz üzerine bir daha ondan anneme bahsetmedim. İşte Hanife Teyze, babamın gittiğinden beri evde gördüğüm ilk yabancı insandı... Ona çabucak ısınmıştım. Akşamları yemeğimizi yedikten sonra bir süre aşağıda kaybolurdu, minderde bir köşeye büzülmüş, saatin tıkırtılarını dinleyerek onun yukarı çıkmasını beklerdim. Bazen eteğine tutunarak karanlıkta onunla aşağı iner yemekten sonra annemin limonatasını soğutmak için kuyudan su çekerken elimde idare lambası, ıssız bahçede iri bir kurbağanın gecenin sessizliği içinde zıplayışını dinlerdim. O bir elinde lamba merdivenleri çıkmaya başlar, ben de onun eteğinden tutarak gölgesinin duvarlarda aldığı korkunç şekillerden titreye titreye peşinden yürürdüm... Hayatımın en tatlı saatleri bundan sonra başlardı; Hanife Teyze daha birtakım ufak tefek işleri bitirdiken sonra beni karşısına alır, kendisi minderde bağdaş kurar, entarisinin altında asılı bir

torbadan tütün tabakasını çıkararak bir sigara sarar, sonra bana masal anlatmıya başlardı. Repertuarı pek zengin denilemezdi, fakat anlattığı şeyleri o kadar tatlı söyler, hayvanların seslerini o kadar güzel taklit ederdi ki peri padişahının kızına aşık olup ayaklarında demir çarık diyar diyar dolaşan şehzadeleri, yedi kat yerin dibinde yedi başlı ejderhayı öldüren kahramanları görür gibi olurdum.

Bazen annem bile okuduğu kitaptan başını kaldırır, onu dinlemeye dalardı. Hayatım bu şekilde değişmeden geçiyordu; artık okula gitmeğe de başlamıştım. Yaşım büyüdükçe eskiden gözlerime sisler içindeymiş gibi görünen olaylar şekillerini belli etmiye başlıyorlardı. Yavaş yavaş Hanife Teyze'nin evimize sonradan gelme bir yabancı olmadığını öğrendim; o ailenin çok eski bir emektarıydı, annemi de büyüten oydu.

Kendisinden dinlediğim eski günlerin hatıralarıyla evimizin bir zamanlar çok kalabalık olduğunu, içinde bugün ancak isimlerini bildiğim birçok insanların yaşamış olduğunu öğrenmiştim. Evi annemin babası yaptırmıştı, bugün bahçede gördüğüm ağaçların hepsini kendi elleriyle dikmişti. Hanife Teyze bu *gazup** ihtiyarın senelerce bahçesine kimseyi bırakmadığı, içindeki çiçekleri ağaçları gözlerinden bile kıskandığını anlatırdı.

Söylediklerine göre bahçe bu günlerin harap haline o öldükten sonra girmişti, büyükbabam akşamları eve geldikten sonra saatlerce lale soğanları, gece sefaları karanfiller arasında didinir, ondan sonra havuzun başına salıncaklı iskemlesini atar geç vakitlere kadar oturur, bazen de yukardan kanununu getirtir çalarmış; Hanife Teyze onun çok güzel kanun çaldığını söylerdi. Ancak resminden görüp tanıyabildiğim bu siyah gür kaşlı zayıf sert çehreli ihtiyarın aksi bir görünüş altında ince bir ruh taşımış olduğunu bugün anlar gibi oluyorum... Bunları dinledikçe bu aile ocağını daha fazla sevmiye başlıyor; hergün hasta bulunan annemi kaybetmenin korkusu içinde yaşıyordum. Beni en fazla ürküten şey onun bir gün yaşamak istemeyivermesiydi. Onun hayatı bir yük olarak taşıdığını, bir an için bu mücadeleden vaz geçebileceğini düşünüyor, deli oluyordum. Onun en heyecanlı hikâyeleri dinlerken gözlerini bir nok-

* Hiddetli

taya dikip hafifçe gülümsemesi, bazen günlerce yataktan çıkmak istemeyişi; çok sevdiği kanaryalarını görmek için üst kattaki büyük kuşhaneyi haftalarca unutması bende bu etkiyi bırakıyor, kaçınılmaz sona mani olmak için her zaman yanında bulunmak istiyor, onun ellerinin arasından uçuruvereceği hayat güvercinini kanatlarından yakalıyabileceğimi zannediyordum..

Nihayet bir gün Hanife Teyze mektebe gelerek beni aldı. Kilitlenmiş çenelerinin ağzında boşanmıya hazır bir hıçkırığı zaptetmeye çalıştıkları görülüyordu. Hiçbir şey sormadım. Bana söyliyeceği şeyi sanki aylardan beri bekliyordum. Evimizin önüne gelince beni kucakladı, annemin bir az hasta olduğunu, beni görmek istediğini söyledi. Merdivenleri çıkarken adeta sürükleniyordu; nihayet içinde bir mırıltının kaynaştığı gölgelerle dolu odaya girdik... O zamana kadar senede bir iki defa gördüğüm bazı çehreler bir sisin içinde imişler gibi gözüme ilişiyorlardı; içinde annemin sessiz yattığı karyolaya yaklaştım; yanaklarında iki kırmızı leke, gözleri ateş içinde kurumuş dudakları ağzına damlattıkları birkaç damla suyu emmek istiyormuş gibi hafif hafif kıpırdıyorlardı; ellerini alarak öpmeğe başladım buz gibiydiler. Bu anda bir çığlık koptu, odanın içini hıçkırıklar kapladı; Hanife Teyze'nin kollarında dışarı çıkarken artık her şeyin bittiğini, onu bir daha göremiyeceğimi biliyordum; hiç ağlamadım, sanki bütün hislerime bir keskinlik gelmiş, içimde birşey kopmuştu. Kulaklarım uğulduyor, bir taraftan sokaktaki en küçük gürültüleri işitiyor, aşağıdaki masanın ayaklarında kedinin tırnaklarını bilediğini bile hissediyordum.

Annemi etrafı parmaklıkla çevrili* mezara indirdiklerini gördüğüm zaman biraz teselli bulur gibi oldum. Nihayet onu etkilerinin neler olabileceğini düşünemediğim bir takım ızdıraplardan bu parmaklıkların koruyabileceğini zannediyordum. Günlerce uykuda gibi yaşadıktan sonra yavaş yavaş evde annemin bıraktığı boşluğa alışmaya başlamıştım, mektepten gelip ayakkaplarımı çıkardıktan sonra tıpkı eskiden onu uyandırmamak için yaptığım gibi yavaş yavaş merdivenleri çıkıyor, bazı günler kafeslerin arasından süzülen ışık lekelerini seyrederek

* Oysa ki annemin mezarının etrafı parmaklıkla çevrili değil; babamınki de, benimki de olmıyacak.

saatler geçiriyordum. Yemek yedikten sonra Hanife Hanım mangala sürdüğü cezvenin karşısında oturur kışın giymek için bitmez tükenmez yün yelekler örerdi. Bazen tek kelime konuşmadığımız olurdu; sonra ben yavaşça yerimden kalkar yukardaki odama yatmağa giderdim. Artık bahçe ile kimse uğraşmadığı için her tarafını yabani otlar bürümüş, köşedeki limonluğun camları tozdan görülmez olmuşlardı. Hanife Teyze dizlerine giren ağrılara rağmen arasıra çiçekleri sular, eski günlerin canlı birer hatıraları gibi yaşayan gül ağaçlarını, lale soğanlarını zamanın yıkıcı ellerinden korumaya çalışırdı.

Bir gün evin aşağı yukarı boş duran ikinci katındaki geniş sofanın pancurunu açmış ciğerlerime dolan kokularla karışık havayı içiyordum; karşıdaki beyaz köşkün pencersinde bahçeyi seyreden bir kıza gözüm ilişti, bu arasıra beraber oynadığımız sarı saçlı zayıf bir çocuktu. Onu bu kadar büyümüş, güzelleşmiş göreceğimi ümit etmiyordum; seneler vardı ki onu unutmuştum, beni görünce gür kumral saçlarını bir ipek demeti gibi dalgalandıran bir hareketle gülerek içeri kaçtı; onu tekrar görürüm ümidiyle bahçelere karanlıklar ininceye kadar bekledim... Mektepten eve gelince ilk işim karşıki köşkün penceresine bakmak oluyordu; bazen o bulutlar arasından görünen mavi bir gök gibi bir an yüzünü gösteriyor, sonra şiddetle kapanan pancurların arkasında kayboluyordu... Çok sönük ve olaysız bir talebelik hayatından sonra liseyi bitirmiş orta derecede diplomamı almıştım. Hanife Teyze'yi gözlerini yaşartıncaya kadar sevindiren bu iş bana adeta hüzün vermişti, şimdi senelerce alıştığım bir ortamdan, edindiğim birkaç arkadaştan ayrılmak, tanımadığım insanlar içinde yeni bir hayata başlamak lazım gelecekti. Bütün tatil meslek olarak neyi seçeceğimi düşünüyor, bir türlü karar veremiyordum, en kısa zamanda kendime bir *istikbal* hazırlamam lazımdı. Babamdan kalan birkaç kuruş, yetmiyor annemin mücevherlerinden bir ikisini satmağa mecbur oluyordum. Artık ev de adamakıllı harap olmağa yüz tutmuştu, yer yer kalkan kaplama tahtalarından giren rüzgârlar ıslık çalarak onu hergün biraz daha çökertiyorlardı. Muzaffer'i (karşı köşkteki kızın ismiydi) bazen pencerede, bazen de bahçede yaramaz kediler gibi koşarken görüyordum; beni görünce gülümsüyordu. Bir iki defa sokakta

karşılaştık, kumral saçları omuzlarına kadar dökülüyor, buğday renkli çehresinde küçük beyaz dişlerini meydana çıkaran bir gülümseme dolaşıyordu... Birkaç gündür beyaz boyalı köşkün penceresinin açıldığını görmediğim için üzülüyor, bunun neden olabileceğini kendi kendime soruyordum; bir akşam Hanife Teyze onların köşkü satarak gittiklerini söyledi.

İçimde bir şeyin gürültüyle çöktüğünü duydum, sanki boşlukta kalmıştım... Onun yokluğunun acısını yavaş yavaş kabuk bağlayan bir yara gibi hissetmeğe başlamıştım, rüzgârın getirdiği bir koku, ince bir kahkaha gözümün önünde onun hayalini canlandırıyor, altında her zaman taze duran yaranın kabuğunu kaldırarak tekrar sızlatıyordu.

Karşıki köşkün yeni sahipleri onu arsasına sağlam bir gelir yaptırmak için satın almışlardı. Birkaç ay sonra eski bina içinde sevgilimin yaşadığı sofaları, odaları herkese götere göstere yıkıcıların insafsız kazmaları altında can verdi. Onun geniş sofaları, yüksek tavanlı odalarının yerinde cephesinde kalın silmeler dolaşan üstü çıplak başlar gibi dümdüz bir apartıman yükseldi... Bir gün yeni komşuları yanlarında bir takım çantalı adamlar bizim bahçe duvarına bakarak bir şeyler konuşurlarken gördüm. Birkaç gün sonra gelen bir memur duvarın tehlikeli olduğundan yıktırılması gerektiğini tebliğ etti. Tamir ettirmeye imkân olmadığından yıkmaya mecbur kalmıştık. Artık bahçeye mahalle çocukları doluyor, dallarına asılı saksılardan gece sefaları sarkan yaşlı ağacın tepesinde oynuyorlardı... Nihayet yandaki apartmanın sahipleri tarafından sivrisinek yuvası olduğu şeklinde bir şikâyetle havuzu doldurtmaya mecbur olduk.

Ne ben ne de Hanife Teyze bütün gün gidip gelen memurlara laf anlatamamıştık, sonra yeni zenginlerin işlerini gördürmek için parayı esirgemediklerini de biliyorduk. Artık bahçe herkesin gelip geçtiği bir sokak olmuş, meydanda kalan limonluğun tuğla duvarı hakkındaki dedikodulara tahammül edememiş gibi bir gece kendiliğinden çökmüştü...

Kapıcı, apartımandaki kiracıların halılarını ağaçlara gerdiği bir ipte bizim bahçede dövüyor, içinde bir zamanlar sükûnetin hüküm sürdüğü bahçeyi burçları yıkılmış bir kale gibi yavaş yavaş fethediyordu.

Çimentodan bir hayalet gibi odamın karşısında yükselen bu sevimsiz binanın pencerelerinden taşan radyo gürültülerinden geceleri uyuyamaz olmuştum. Bütün gece bir türlü gelmeyen uykuyu arıyor ihtiyar evin zaman devinin korkunç ulumaları arasında saçaklarından yer yer sarkan oluklarla fırtınalı günlerde göğsünü dövüşünü dinliyordum.

Vaziyetimiz gittikçe bozulmaya başlamıştı; önüne bir türlü geçemediğim bir bezginlik bütün benliğimi kaplamış, bütün vaktimi hedefi gayesi belirsiz gezintilerle geçirir olmuştum... Artık üniversiteye de uğramıyordum; arasıra ortada göründüğüm zaman arkadaşlarım mezardan kalkmış biriyle karşılaşmış gibi şaşırıyorlardı..

Birgün geç vakit eve dönerken karşıki apartımanın kapıcısını çöp tenekelerini bizim bahçeye dökerken yakalamış, sonsuz bir nefret duymuştum. Artık sokak eski sessizliğini kaybetmişti; mahallenin kırk yıllık sakası emektar eşeğini satmış, yeni apartımanlardan birine kapıcı olmuştu.

Evde duramaz olmuştum, bazen bütün günümü Beyazıt'taki kütüphanede sahifelerini çevirmediğim bir kitabın başında geçiriyor, sonra dolambaçlı sokaklardan yürüyerek eve geliyordum. Sessizce merdivenleri çıktıktan sonra Hanife Teyze'nin korkuyla baktığı kitaplarla dolu odama girerdim.

Onun bana acıdığını hissediyor, nasihat yollu sözlerine sert cevaplar veriyor, sonra hiç yılmayan usanmayan sevgisinin karşısında boynuna sarılıyordum. Ne vakit mektepten çıkacağımı, kaç mecidiye maaşım olacağını sorduğu zaman içimi kızgın bir demirle dağlanmış gibi bir hararet kaplardı... Akşamları eve geldiğim zaman yemeği hazır buluyor, memnun olduğum zaman yüzümde dolaşan gözlerinde sonsuz bir sevincin parladığını görüyordum. Artık içkiye de alışmıştım, fakülte arkadaşlarımla çalgılı yerlere gidiyor, hiç hoşlanmadığım bir gürültü arasında cebimdeki paraları harcıyordum. Bazen sigaram olmadığını farkeden Hanife Teyze'nin cebime nereden bulduğunu anlıyamadığım küçük servetler bıraktığını görüyordum. Artık bir işe yerleşmem lazım geldiğini, bu zavallı ihtiyara daha fazla yük olamıyacağımı anlamıştım. Arasıra evin üst katını kiraya vermeği düşünüyor, bakmağa gelenlere damın aktığını, bada-

nayı yaptıramıyacağımızı söylüyorduk; bu bizim için elimizden geleni yaptığımıza kendi kendimizi kandırmak için icat ettiğimiz bir teselliydi; böylelikle sanki bir iş yapmış gibi ağır bir yükten kurtulduğumuzu zannediyorduk.

Kaç defa içleri sorularla dolu kâğıtlar doldurdum, yüzlerce kişinin hücum ettiği imtihanlara girdim. Hiçbirisi netice vermedi; aksi talih sanki ileride kendilerine yardımım dokunabilecek yüksek memuriyetlere geçemiyeceğimi hisseden dostlarım gibi benden yüz çeviriyordu.

Çiçekli bahçenin yerinde şimdi dalları kurumağa yüz tutan bir defne ağacıyle birkaç cılız fidan kalmıştı. İki dut ağacıyle beyaz çiçekler açan ihtiyar erik yeni açılan yola tesadüf ettiklerinden kestirilmişler bahçede birer ceset gibi yatıyorlardı. Bütün çiçekler görülmeyen eller tarafından sökülmüş, duvarları süsleyen sarmaşıklar içlerine çöken bu manzaranın görünüşünden sararmışlardı sanki. Artık yeşil otların bitmediği, havuzun serinletemediği çıplak bahçede geceleri o iri kurbağanın zıplayışları işitilmiyordu. İhtiyar ev her gün biraz daha çöküyor, rüzgârlı gecelerde dökülen kaplamalarının, inen çerçevelerinin şangırtısıyla uyanıyordum. Bahçeye çıkan çardağın üstündeki salkım çiçekleri kendilerinin orada olduğunu hatırlatmak isterlermiş gibi bazen eflatun çiçeklerini açıyorlardı arasıra. Bir gün üstünde gezinen bir kedinin ağırlığına dayanamıyan çardak üzüntüden kalbi duran insanlar gibi çökmüş, senelerce kucak kucağa yaşadığı salkım çiçekleriyle kapının önüne yığılıvermişti...

Hanife Teyze'de de eski neşesinden canlılığından eser kalmamıştı, gittikçe ağır işitmeye başlıyan kulakları her lafı yanlış anlamasına sebep oluyor, aksi bir ihtiyar hali almağa başlıyordu, her tarafından sular hücum etmeğe başlıyan gemisini kurtarmaya çalışanların ümitsiz çırpınması vardı üzerinde; bazen gece yarısına kadar dışarıda kalıyor, kapının gürültüsünden uyanarak bana hazırladığı yemeği ısıtmak için kalktığını görüyordum; eve gelmediğim geceler onun şafak sökünceye kadar kucağında kedi ile mangal başında uyukladığını, yatmadan beni beklediğini biliyordum.

Maaşları hâlâ mecidiye olarak hesaplıyan bu sevimli ihtiyarın bir kalemde memuriyete geçtiğim zaman alacağım para ile

şimdiden düşündüğü bir tazecikle evleneceğimi, torunları gibi seveceği çocukların cıvıltıları arasında gözlerini kapamak istediğini söylediği zamanlar bu koca hayal âleminin yıkılabilmesi fikriyle geceleri ter içinde uykumdan uyanıyordum... Hayatımın temellerinin bataklıklara oturan binalar gibi sallandığını görüyordum adeta; mesleğinin sırlarını unutmuş bir çömlekçi gibi idim. Hayat fırınına atacağım fikirlerimin olay ve fırsatlarla nasıl yuğurulacağını bilmiyordum, senelerce süren bir bezginlik bende hiçbir hamleye cesaret bırakmamıştı. Hanife Teyze duaları arasında benim büyük adam olup bütün sıkıntılardan kurtulacağımı söylüyordu; odanın içinde gezinirken onun ağır işiten kulaklarının tonunu ayarlıyamadığı bir gürültüyle mutfakta çalıştığını duyuyordum... Sürüklediği bu hayat onun yılların çökertemediği sağlam vücudunu sanki yıpratmıştı; merdivenleri çıkarken dakikalarca ağrıyan dizlerini tutarak dinlendiğini görüyor ne olduğunu anlıyamadığım bir hisle onu hayata bağlıyan bu canlılığa lanet ediyordum. Bir gece sessizce odamın kapısını açarak pişirdiği kahveyi bırakmış çekilmişti; yataktan kalkarak pencereyi açtım; bir fırtınanın kopmak üzere olduğu anlaşılıyordu. Havada tuhaf bir koku dolaşıyor, bulutlar ayın önünde inanılmaz bir süratle koşuşuyorlardı... Biraz sonra birkaç gecedir dikkat etmeğe başladığım bir kuşun ötüşü kulaklarıma geldi. Bu baykuş değildi, çünkü onun sesi bu kadar derinden gelmez ve bu kadar müthiş olamazdı; tekrar pencereye koştum, perdeler bir felaketin yaklaştığını hisseden bağlı hayvanlar gibi çırpınıyorlardı... Artık fırtına adamakıllı şiddetlenmiş, ay etrafını çevreleyen donuk bir halenin içinde görünmez olmuştu; damdan kiremitlerin uçtuğunu, köpeklerin derinden gelen ulumalarını duyuyordum... Havanın tahammül edilmiyecek kadar ağırlaştığı hissediliyor, gözlerimin önünden parlak şekiller ağır ağır akıyorlardı. Pancuru kapamak için pencereye gitmiştim ki saçaktan bir çinko oluk gürültüyle koptu, gözlerini pencereleri harap evin her rüzgârda yıkılacakmış gibi sallanan bacalarına dikmiş apartımanın camlarından birine çarparak büyük bir şangırtıyla sokağa düştü... Bu sanki senelerce zaptedilmiş bir hiddetin parlaması, eski evin sanki hain rakibini tokatlamasıydı. Sesinin o tüyleri ürperten dehşetine bir türlü alışamadığım gece kuşu yine ötmeğe başlamıştı.

Başımı yastığın altına sokuyor, kulaklarımı tıkıyordum, hiçbiri fayda vermedi, ses her an daha keskin, daha iç ezici bir şekilde devam ediyordu... Bunun ne olduğunu birkaç kere Hanife Teyze'ye sormuştum, ağaçların kabukları arasındaki böcekleri yiyen bir kuş olduğunu söylemişti; güya gagasını vurdukça ağzı kan içinde kalıyor, ızdırabından ağlıyordu. O gece bu kadar küçük bir yaratığa böyle kötü bir talih hazırlayan talihe lanet etmiştim.

Birden büyük bir gürültü koptu, sofraya fırladım, çatının bir kısmı çökmüştü, mertekler kırık gemi kaburgaları gibi bulutların fonu üzerinde sırıtıyorlardı... Bu müthiş bir şeydi; koca ev can çekişen büyük bir hayvan gibi temellerinden sarsılıyor, uçan pencereleri, devrilen bacalarıyla her an biraz daha ölüyordu... Kuş hâlâ susmamıştı, sesinde kedilerin ve çakallarınkine benziyen bir ahenk vardı. Deli olacaktım, saçlarım dikilmiş, soğuk bir ter bütün vücudumu kaplamıştı. Bu sırada Hanife Teyze aklıma geldi, onu ıslak saçları alnına yapışmış, iki ellenini körler gibi boşluğa uzatmış yüzünü kamçılayan yağmurun altında karanlık sokaklarda koşar görüyordum; onu kurtarmam lazımdı, onu bir kürek mahkûmu gibi ezen bu hayatın elinden kurtarıp rahata kavuşturmam lazımdı... İçeri koştum babamdan kalan av çiftesini doldurarak aşağı kata indim, mutfakta ateşin önünde oturmuştu, başı öne eğik, duvarlarda koşuşan garip gölgelerin arasında bir işkence odasında garip âletler arasında yaşıyor gibiydi. Fırtınanın gürültüsünü bastıran bir patlama, sonra namlunun ucundan süzüle süzüle yükselen ince bir duman... Bir köşede duran gaz tenekesini kaptım, bağrı yanık bir yolcuya son deminde matarasını uzatan bir kurtarıcı sevinciyle merdivenlere boşalta boşalta yukarı kata çıktım tenekede kalan gazı sofanın ortasına döktükten sonra odada ürkek ürkek yanan lambayı yakalıyarak yerdeki petrol gölünün içine fırlattım; bir anda göklere yükselen alevlerin ışığından gözlerim kamaştı. Merdivenleri dörder dörder atlıyarak taşlığa indim, iri kurbağa alevlere koşan semenderler gibi ıslak bir gürültüyle önümden zıplayıp dumanların içinde kayboldu.

15 Mart 1941 İstanbul

Mihar

Ver diyordum içimden, ver şu parayı işte; geçen ay verecek değil miydin, senette öyle yazılı değil mi? hem senin paraya ne ihtiyacın var? Otomobilin, karın, her menfaatin, makadinden kolunu sokup can evini ele geçiren canavar gibi ağabeyin var; hepsi var, her şeyin var, ver şu parayı..

Ne için geldiğimi anlamıştı. Vallahi diyordu, önümüzdeki ay veririm, hiç param yok, bu ay da vergi yatırmam lazım; o kadar parasızım ki *üstat* tasavvur edemezsin yani... Bir kahve içer misin?

Kahveyi ne yapayım; ben gitmek istiyorum, kafa taslarının içinde çömelmiş durumda insanın gözünün içine baka baka büyük aptesini yapan küçük menfaatlerin olmadığı; küçücük çocukların rahat rahat birbirlerinin çükleriyle oynadığı, kızların apış aralarına korkmadan parmaklarını değdirdikleri insanların caddelerde sere serpe gezindikleri, yerlere gitmek istiyorum. Böyle yerler var mıdır bilmem! Belki de vardır.

– İçmem dedim.

Yine beni atlatacaktı. Kara bir gölgenin bahçede dolaşan suçsuz civcive inişi gibi allem etmiş kallem etmiş, bir işi almama mani olmuş, elime bir senet vermişti... Senet benim son ümidim; kaçmam lazım, karımdan kaçmam lazım, metresimden kaçmam lazım. Terkedilmiş kadınların ne korkunç olduklarını bilmez misin? Hemde bunlar iki tane; malta taşına düşen iki kezzap damlası gibi oya oya beni yiyor, kıskançlıktan, kinden fokur fokur kaynayan iki zaçyağı damlası... Ellerinden kur-

tulmam için kaçmam lazım, ver şu parayı; pasaport alayım, bir kısmını dolar molar yapar elbisemin bir kenarına dikerim; nereden bilecekler? Belki de bilirler de ses çıkarmazlar; gideyim kurtulayım şu yerden..

– Sen merak etme üstat. Gelecek ay avansı alır almaz veririm.

Sesinde aldatmayı sanat edinmiş insanların sıcaklığı, kuru cana yakınlığı vardı; çıktım.

İnsanlar caddede sönük ölgün bakışlarla yürüyorlar; hepsi üniformalarını giymiş gibi... Şu kadın belli işe gidiyor; sabah kalkmış geceliğini giyip kahvaltısını hazırlamış, sonra tuvalet masasının başında üzülmüş eski pudriyeri, kalemler tarakların, rujların, top top edip bir kenara bıraktığı saç yumaklarının ortasında hergün biraz daha kırışan göz kapaklarını boyamış, sarkmıya başlıyan gerdanına, dudaklarının kenarlarında beliren çizgilere üzüntüyle bakmış... "Dairesine" gidiyor belli. Belki de yalnız, yapayalnız bir kadın. Benim de daireye gitmem lazım. Şimdi müdür beni arar da bulamazsa kızar. Falanca yazıya cevap verildi mi filan iş ne oldu? Bilirmiyim ben? Ben hiçbir şey bilmiyorum, fakat hiçbir şey bilmediğimi kimsenin bilmemesi lazım... Bunu gizlemem, saklamam lazım... Bir çimen olsa bari; sırt üstü yatıp gökteki bulutları seyretsem. Toprağı severim ben; toprak güzeldir, üzerinde küçük çiçeklerin güneşin ışıklarıyla uyanıp berrak çocuk sesleriyle mavi, kırmızı, yeşil diye Rembo'nun şiirlerini okudukları toprağı severim. Hayvanları da severim; onlar toprağın kıyısını bucağını bilirler, yerleri koklayarak dolaşırlar, anlarlar lisanından toprağın... Yok ki bir avuç çimen; avuç içi kadar yeşillik yok ki. Her taraf asfalt. Asfalt yüzlü insanlar ölü bakışlarıyla geçiyorlar, birşeyler düşünüyorlar... Versene ulan! Verseydin ne olurdu sanki? Sen Anadolunun o ücra şehrinde yarı beline kadar bok içinde büyüdün. Baban insanları vura vura tarlalar, evler satın aldı, sonra evlendi sen doğdun, seni okuttu adam oldun; paran da var işte! Versene!

Sen denizi yirmi yaşında gördün, ondan evvel bilmezdin, kuşları, böcekleri hayvanları da sevmezsin; kerhaneye, meyhaneye gitmezsin; bir tek eğlencen kumar... Her şeyin var işte. Ver şu parayı da siktirip gideyim..

Acaba pasaportu kolay alabilirmiyim? Neden kaçtığımı anlarlarsa vermezler inanmazlar bana... Geçen gün yirmibeş senelik arkadaşım inandı mı?

– Sen karından niye boşanmak istiyorsun? Tabiî başka bir karıyı seviyorsun da ondan! Yok dedim, vallahi değil yahu! Onun için değil, sevdiğimden mevdiğimden değil, sen anlamıyorsun, bu tıpkı insanın kendi kendinin içinde kiracı olarak yaşaması gibi. Öyle işte, insan kendini serbes hissedemiyor. Sen beni tanımaz mısın? Yapar mıyım böyle şey?

– Ne hergele olduğunu bilirim dedi, bunu bırakıp ötekini alacaksın.

Hey Allah'ım nasıl anlatayım? O değil, değil o. Kadın erkeğin dişisi değil. Erkeğin dişisi olur mu? Bilmem! Ama kadın erkeğin dişisi değil. O başka birşey, başka bir yaratık, tesadüfen benzemiş; o kedi gibi ağaçlarda dolaşan, yerlerde sürünen, sıcacık tüylü birşey. Elleri, ayakları var, parmakları var; fakat o başka birşey; ben O'nu anlıyamam, onlar anlaşılmaz; her şeyi bilerek dünyaya gelirler, hiçbir şey öğrenmeden giderler, öğrenmelerine lüzum yoktur zaten... Onlar rahimdir, gözlerinin içinden rahimleri insanın gözünün içine gözünü dikerek bakar. Onlar O'dur işte, rahimlerini düşünürler; kafataslarının içinde çöreklenmiş rahimleri yatar...

Ben kadınları severim, her şeyi severim ben, her şeyi merak ederim. Denizlerin içinde ötekilerinde berilerinden bir takım el gibi şeyler çıkarıp etraflarını yoklıyan, sonra yıldırım hızıyla onları çekip dertop olan yaratıklara benzerim ben; her şeyi ellemek koklamak isterim; yarığından bal akan ağaç kütüğünün içine meraklı burnunu sokup üzerine üşüşen binlerce arının ortasında şaşırıp kalan ayıdan ne farkım var benim?

Bir çimen olsa da yatsam. Daireye de geç kalacağım, şu son günlerde bütün bütün gevşedim. Atarlar beni; muhakkak atarlar, şüpheleniyorlar benden zaten. Deli olmamdan, esrar içtiğimden şüpheleniyorlar; her şeyimden şüpheleniyorlar. Şüphelenmesinler diye büsbütün acayip oluyorum.

Üstüm başım da mevkiimle orantılı değil. Oturduğum koltukta oturan ben değilim. Ben karşı binanın bahçesindeki ağacın üzerindeyim; sincapla konuşuyorum; küçücük elleriyle tut-

tuğu kozalağı bana uzatıyor, kenarından ısırıyorum, zehir gibi acı; kendisi bunu yiyor mu yoksa bana muziplik olsun diye mi verdi? Dairede masam da var telefonum da, her şeyim var; demirbaş telefonumu açıp istediğimle konuşabilirim. Geçen gün şehirlerarası konuşma yapmayın diye *tamim* geldi. Ben şehirlerarası konuşma yapmam ki, hiç aklıma gelmedi; ben postahaneden konuşurum.

Daireye gitmesem olmaz mı. Çiftliğe gitsem, çimenlere uzanıp yatsam; belki de park bekçisi bırakmaz. Birgün Meclisin bahçesinde çim tarhına uzanıp yatmıştım. Temiz pak giyinmiş koskoca adamın çimende yatışını bekçi hiç anlıyamadı. Bir müddet etrafta çekine çekine dolaştı, sonra terbiyeli terbiyeli burada yatmanın yasak olduğunu söyledi. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın ölürken söylediği söz ne kadar derin, ne kadar güzeldir. Bostancılar şakır şakır nal sesleriyle Belgrad'ta konağının önünde durdukları zaman Kara Mustafa Paşa imamıyla birlikte namaza duruyormuş. Padişahın ölüm fermanı elinde ayaklarına kapanan Kapıcıbaşıya: Bize ölüm var mı? diye sormuş. – Belî Sultanım, Allah imandan ayırmasın; cevabını alınca namazını tamamlamış, ellerinde yağlı iplerle bekliyen cellatlara yerdeki halıyı işaret ederek: – Şu kaliçeyi kaldırın, cesedim toprağa âlûde olsun– demiş..

Toprak; nefes alan, yağmurlardan sonra buram buram ozon kokan toprak... Hayvanlar burunları yerde onu koklayarak dolaşırlar, bağrında gizli mânâları bilirler... Toprak onlarla konuşur; insan iki ayağı üstünde dikilip burnunu havaya kaldırdığı günden beri toprağın dilini anlamaz olmuştur. Toprak yer yer açılıp kanayan bir rahim gibi korkunç hakîkatlere gebe kalmıya hazırlandığı, ağaçlarına bulutlarına, çiçeklerine, içinde kaynaşan kurtlara böceklere musallat olan insanı sırtından atmak için silkineceği zaman hayvanlara haber gönderir, hepsi kaçarlar... İnsanlar onların neden kaçtığını anlıyamaz, açılan yarların, başlarına yıkılan evlerinin ortasında şarırır kalırlar.

Asfalt... Her taraf asfalt. İnsanların yüzleri de asfalttan. Kirli mânâsız elleri yanlarına sarkmış, yüzlerinde koskocaman; eski Yunan tiyatrolarında trajedi oyuncularının yüzlerine taktıkları maskeler gibi korkunç maskelerle dolaşıyorlar; öylesine ter-

biyeli dolaşıyorlar ki kimse çükünü çıkarıp işemiyor... İşte bir köpek duvarın dibini kokladı bacağını kaldırıp işedi, kaldırımın ortasına doğru kıvrıla kıvrıla süzülen çişine bakmadı bile, halbuki insan bakar... Fakat kimse işemiyor, işemek istemiyor; işemek hürriyetini kendi ellerinden kendileri almışlar. Avrupada bazı şehirlerin kaldırımlarında şırıl şırıl sular akan pisuvarlar vardır, orada erkekler işer; kadınlar kahvelerde şurda burda işerler; fakat köpek, at, kedi istediği yerde işer.

Kara renkli kalabalığın içinden caddenin bir tarafından bir tarafına geçen birkaç köylü renkli elbiseleri, önlerinde sürdükleri merkeple telaş içinde etrafa bakınıp karşıdan gelen otomobilleri kolluyorlar; sarı zemin üstüne kırmızı dallı şalvarı, belinde şal kuşağı, başında poşusu ile bir genç kadın merkebi telaşla dürtüyor, çocuğu sırtına bağlı. İhtiyar bir köylü, sonra yine iki kadın, çoluk çocuk, merkep hepsi bir renk cümbüşü içinde geçtiler... Orkestrada bazen ağır bir temponun adeta işitilmiyecek kadar hafif ve monoton, insanı uyutan sessizliği içinde birdenbire bir flüt yahut bir insan sesinin çiçek gibi açıverdiği görülür. Onlar da öyleydiler; asık suratlı, asfalt yüzlüler siyah elbiseleri içinde başlarını çevirip bakmadılar bile.

Bugün daireye gitmesem olmaz mı? Ben ne bilirim, hiçbir şey bilmem ki; ama bilirmişim gibi yapmam lazım... Onlar ne yapıyorlar acaba şimdi? Fokur fokur taşı oyan kezzap damlaları. İkisi de beni öldüreceklerini, herkesi öldüreceklerini, birbirlerini öldüreceklerini söylediler; gözlerinin içinden bana bakan rahimleri ile gözlerini dikmiş bana bakıyorlar... Beni aldattın diyor birisi, öteki de beni aldattın diyor; kaçtın benden, benden kaçmak için evlendin diyor, iğfal ettin beni... Oysa ki ben kimseyi aldatmadım, ben bilmem ben, anlamam ki; ben burnunu her gördüğü deliğe sokan meraklı hayvanım. Her şeyi merak ederim. Kadınların soyunup çırılçıplak aynadan vücutlarını seyrederken neler düşündüklerini merak ederim. Neler düşünürler acaba?

Çok küçükken birgün komşunun kızıyla evin üst katında boş bir odada oynuyorduk, ikimizin yaşı iki elin parmakları kadar bile yoktu; birden bacaklarının arasında o pembe şeye gözüm ilişti, yuvasına sinmiş esrarengiz bir deniz yaratığı gibiydi,

bambaşka bir şeydi bu; değişik bir şeydi, hiçbir şeye benzemiyordu. Rüyalarıma giren umacılar, peri padişahlarının bahçelerinde açan esrarlı çiçeklerden bir şeyler vardı onda... Elimi uzatıp parmağımla dokundum, içimde korku ile karışık tuhaf bir lezzet; bir yaz günü açık pencereden giriveren o acayip kokunun hatıralarına benziyen bir gevşeme vardı... Kız bir an duraladı, gözünün dibinde çöreklenmiş rahmi ile bana baktı, entarisini sıkı sıkı tutarak uzaklaştı... Akşama kadar büyük bahçede çember çevirerek, tavukların, hindilerin peşinden koşarak oynadım; sokaktan dönen annemle anneannem beni eve çağırdılar. Yeldirmesini çıkaran anneannemin yüzünde mânâsını anlıyamadığım birşey, hiddete veya gizli şeyler söylemiye hazırlanan insanlarda beliren hal vardı... Komşu kızına ne yaptığımı sordu, uzun uzun, kollarımı tutup söylemem için beni sarstı. Ben unutmuştum bile, fakat rahim unutmamış gidip anlatmıştı... Ağlıya ağlıya birşey yapmadığımı söylemiye çalıştım, pek korkulu anlar yaşadımdı o gün...

İki kezzap damlası ne yapıyorlar acaba şimdi? Karımdan boşansam öteki yumurtalarının üstüne sıcacık vücuduyla zevk ve şehvet içinde kuluçkaya yatan tavuk gibi üzerime çullanacak, boşanmazsam kendi kendimin içinde kiracı olarak nasıl yaşarım?

Neden anlamazlar, anlamadığı şeyden korkan çocuk gibi neden benim kendi kendimin içinde yalnız yaşamak istediğimi söylediğim zaman haykırır, vaidler bekliyen şişmiş kızarmış rahimlerini bir bayrak gibi ellerine alıp, süpürge sopalarına binip ellerinde yılan kamçı, dillerinde ıslıklarla rüyalarımda üzerime yürürler. Ellerinden kaçta kaçımı kurtarabileceğim acaba? Davalar var, avukatlar birbirlerine eğilip bir şeyler konuşuyorlar; iğfal, kandırma; yüzüme bakıyorlar, soruyorlar, parmaklarının ucuyla beni gösteriyorlar; yuvasının içinde kıpkırmızı, kandan şişmiş rahim bir deniz şakaiki gibi zevkle açılıp kapanıyor, düşünüyor...

Ne istiyor? Bilinmez ki, ben bilmem ki, ben hiçbir şey bilmem; bilirim gibi yaparım ama hiçbirşey bilmem; bilsem ne olacak sanki, benim hiçbirşey bilmediğimi dairedeki âmirlerim de, herkes te biliyor, ama söylemiyorlar, çünkü söylemezler; be-

nim konuşmamdan çok susmamdan korkarlar. Sustuğum zaman korkunçlaşıyorum, olduğu yerde kendi ağırlığıyla batan taşlar gibi susuyorum. Korkuyorlar o zaman; ben de korkuyorum; kendi içimde avazım çıktığı kadar bağıra bağıra koşuyorum; hiç sesim çıkmıyor; o zaman düşünüyor diyorlar, yine bir şeyler düşünüyor, daldı yine diyorlar; halbuki ben koşuyorum, avazım çıktığı kadar bağıra bağıra, haykıra haykıra kendi içimde koşuyorum.

21 Mart 1960 Ankara

Üç Kesik Baş

Asacaklar Hidayet Arganot'u...

Üst kattaki o büyük odada hazırlık yapıyorlar, odanın duvarları, tavanı, her tarafı Avinyo'daki Papalık Sarayı'nın konklav odası gibi resimlerle dolu; meyva bahçelerini gösteriyor resimler; çocuklar ağaçlara merdiven dayamışlar, meyva topluyorlar. Çocuk ağaca hiç merdivele çıkar mı? Ama resimler böyle işte! Arasıra tavandaki ağaç resimlerinin birinden bir ayva küt diye yere düşüyor, ortada dolaşan küçüklerden biri kaptığı gibi karyolasına sıçrıyor, elinden kimse almasın diye. Çocuklar burada ne yapılacağının farkında değiller; kapıdan girince sol tarafta demir ranzalar var, çocuklar burada yatıyorlar, darağacını görmesinler diye bir tarafına yatak çarşaflarını asmışlar karyolaların. Bu oda, yatılı pansiyonun müdür odasıydı eskiden, çok süslü olduğundan müdür orada otururdu, sonra fazla gelen çocukları odada yatırmaya başladılar. Hidayet Arganot'u da burada asacaklar.

Odanın önü kalabalık, hani bazı düğün evlerinde bir oda vardır, herkes kapısının önünde toplanır, içeride olup biteni görmek istiyor, öyle işte. Kalabalığa yaklaşıyorum, marangoz bir takım tahtaları kesip kerevet gibi birşey yapmıya uğraşıyor, onun üstüne masayı koyacaklar. İki kişi merdiveni tutmuşlar, cellat üstüne çıkmış, tavandaki ağaçlardan birinin dalına ipi geçirmeye çalışıyor; arasıra bir yaprak resimden kopup süzüle süzüle yere düşüyor, mevsim güz, yaprak dökümü. Hidayet Arganot kapıdan girince sağ tarafta kalabalığın ortasında zangır

zangır titreyerek çalışmaları seyrediyor. En uzunumuzun başı bile omuzuna yaklaşamıyor, o kadar iri dev gibi birşey; üzerinde kolları sıvalı yakası açık beyaz bir gömlek var, göğsünün kılları görülüyor. Asamazsınız beni! diye bağırıyor, hakkınız yok buna! Bir kere benim başım yok; başsızım ben, nasıl asarsınız beni! diyor. Hidayet Arganot'un başı yok, bunu herkes biliyor zaten, İdare Meclisi'nin kararından sonra ahçı mutfaktaki en keskin bıçakla başını, pardon; başlarını kesti. Bir omuzdan bir omuza birbirine benziyen üç başı vardı. Başlarından birisiyle sabah kahvaltısı ederken ötekiyle konuşur, üçüncüsüyle akşam yemeğini yerdi; bazen bir başıyla sakal traşı olurken, öteki başıyla saç traşını olurdu; vakitten kazanmak için yapardı böyle Hidayet Bey. Pansiyonda kimseyle samimî değildi, çok da konuşmazdı zaten, başları kesilmezden evvel bir parça daha insancıldı yalnız. Hidayet Bey'in başları spor salonunda duruyor; çocuklar sabahtan akşama kadar basketbol, voleybol oynuyor başlarla. Bir gece herkes yattıktan sonra jimnastikhaneye inmiştim, başlar bir köşeye toplanmış birbirlerinin kulaklarına birşeyler söylüyorlardı fısır fısır, Hidayet Bey hakkında korkunç şeyler konuşuyorlardı. Saygısızlık olmasın diye öksürdüm, karanlıkta üç çift gözün gözlerime dikildiğini gördüm, daha doğrusu hissettim. Bakışları hançer gibi deliciydi; benim o saattte orada ne işim olduğunu soruyorlardı gibi geldi bana. Özür dileyerek ayrıldım. Hidayet Arganot'un başları her gece sabaha kadar konuşuyorlar, neler konuştuklarının hepsini bir duyabilsem! Yukarıda artan gürültüden işlerin adamakıllı ilerlediği anlaşılıyor. Hidayet Arganot'un korkudan titrediği hissediliyor; ev zangır zangır sallanıyor. O'nun bu kadar ürkeceğini hiç ummazdım, Yönetim Kurulu'nun kararıyla üç başı birden kesildiği günün sabahında herkes gibi yemekhaneye inip kahvaltısını etmedi mi? Ahçıya karşı en ufak bir kırgınlık gösterdi mi? Sahi! Nasıl asarlar O'nu? Onu nasıl asabileceksiniz? diye soruyorum, başı yok ki, ilmiği neresine geçireceksiniz?

– Biz asarız! diyorlar. Neleri astık biz!

Hidayet Arganot'ut başı yoktu; fakat başının olduğu yerin arkası görünmezdi, boşlukta bir başka boşluk vardı sanki başlarının yerinde. Bazen sanki başları varmış gibi elleri havada,

olmıyan başlarını avuçlarına alır, düşünürdü. Hidayet Bey, derdim, başınız yok ki! Ellerinizle neyi tutuyorsunuz? diyo sorardım.

– Başımın hatırasını! derdi. O başları için hep başım, diyordu.

– Ama hatıralar şeffaf olmaz mı? Sizin başınızın yerinde birşey var gibi adeta?

– Nasıl şeffaf yani? diye sorardı.

– Bir taraftan bakınca öteki tarafı görülür. Siz pencerenin önünde oturduğunuz zaman dışarısını görebiliyorsunuz ya; işte öyle şeffaf.

– Ama pencere buğulandığı zaman dışarısını görebiliyormusunuz?

– Buğu silinince tekrar görülebiliyor.

– Ama buğuyu silebilmek için dışarı çıkmak lazım değil mi?

Pencerenin buğusunu silmek için Hidayet Arganot'un neden dışarı çıkmayı lüzumlu gördüğünü bir türlü anlıyamazdım. Konuşmalarımız ekseri böyle ipe sapa gelmez bir şekilde biterdi. Zaten çok da konuşmazdık pek.

– Neden asıyorlar Hidayet Arganot'u diye sordum. Yönetim Kurulu kararı var, zaten yabancı sayılır, dediler. Nereden geldi? dedim. Saçları örgülü, çilli yüzlü kız: – Ay'dan, dedi, pardon Kamer'den geldi.

– Niye Kamer'den, Ay'dan değil de?

– Çünkü Kamer daha şairane.

– Hidayet Bey'in bu şairanelikten haberi var mı?

– Yooo!

– Peki, ne için gelmiş?

– Lisan bilgisini artırmak için, dedi kız. Ama belli olmaz ki, casusluk filan da olabilir. Yugoslavya'ya filan gitmiş, Demirperde arkası yerlerde dolaşmış.

Başlar ne yapıyorlar şimdi acaba? Akşam yemeğinden sonra bazı öğrenciler jimnastikhaneye inip basketbol filan oynarlar, belki de şimdi yine oynuyorlardır. Asılırken hiç olmazsa başlarından birini kendisine verselerdi... Sanki daha az acı duyarmış gibi geliyor bana! Sonra neden yabancı ol-

sun, soyadı Arganot, belki yabancı bir kökten olabilir, fakat Hidayet Türk ismi değil mi? Sonradan almış, diyor kız. Ay'daki, pardon, Kamer'deki ismi başkaymış. Yönetim Kurulu da bundan şüphelendi ya zaten. Sonra her ay kendisine gelen parayı da kimin gönderdiğini bir türlü söylemedi. İnsanın her şeyi apaçık olmalı. Başları bile kendisi için söylemediklerini bırakmıyorlarmış... Bunu ben de duydum; hem de kulaklarımla. Fakat Hidayet Arganot'un başları kendisine neden düşman oldular acaba? Onların hayatı da çekilir gibi değil! Sabahtan akşama kadar canları çıkıyor; çocuklar nerelerine gelirse tekmeyi indiriyorlar, futbol bile oynuyorlar başlarla, hem de çamurlu havalarda bile... Kız da hak veriyor, doğrusu ben de o kadar hırpalansam ahlakım bozulurdu diyor, hakları var diyor; ama yine de Hidayet Arganot'tan kurtuldukları için talihleri varmış, diyor.

Bir türlü anlıyamıyorum. Bu adam fena adam mıydı? Kendisi kimseyle sıkı fıkı değildi. Başları kesildikten sonra parasını postahaneden ben gider alırdım ne kadar teşekkür ederdi; bu yüzden de belki bana karşı daha sokulgandı. Boyunun uzunluğu da belki bu kadar çekingen oluşuna sebepti. Üç başlı olması da biraz garipsetiyordu herkesi, ama yine de alışmıştık.

Üst kattan sesi duyuluyor: – Asamazsınız beni! diye bağırıyor; başım yok benim, başlarımı kesen siz değil misiniz? Başsız adam asılır mı? Onlar hiç cevap vermiyorlar; marangozun keser sesi duyuluyor; arasıra bir uğultunun arasında evin zangırdamasından Hidayet Bey'in korkudan titrediğini anlıyorum. Birden şiddetli bir sarsıntı duyuluyor, ev zelzele oluyormuş gibi temellerinden sallanıyor, arkasından gök gürültüsü gibi bir ses, bir feryat duyuluyor.

Kız: – Oldu, diyor. Astılar, can çekişiyor... Hidayet Arganot, ipin ucunda havayı tekmeleyerek sallanırken gözümün önüne geliyor... Cellat ipi nereye geçirdi acaba, bir an yukarıda kalıp bu işin nasıl yapıldığını göremediğime üzülüyorum. Acaba nasıl yaptılar? Bir ara sarsıntı diniyor, kız: – Oldu diyor, öldü artık, ruhu vücudunu terketti, *teslim-i ruh etti*, diyor. Başsız gövdeyi ipin ucunda fırıl fırıl döner görüyorum. Çocuklar yataklarında doğrulmuş, karanlığı dinliyor, ne olacak diye bekliyorlar-

dır herhalde. Muhakkak cellat ışığı söndürmüştür asarken... Sonra bir ara sarsıntı tekrar başlıyor, biraz sürdükten sonra duruyor. Kız: – Ayağının parmağının canıydı bu, diyor, sağ ayağının baş parmağının canıydı; çıktı, sağ ayağının baş parmağı da öldü artık, diyor.

21 Mart 1960 Ankara

Cuma ve Oğulları

Bu şeytandı muhakkak, gecenin karanlığı içinden gecenin kendisi gibi sessiz sessiz çıkıyor, ellerinde tüfekleri sırtlarında kebeleri bekleyen çobanlar bir anda kopan kıyametin ortasında köpek sesleri, gökgürültüleri, insanın aklını durduracak feryatlar melemeler böğürmeler arasında ne olduğunu anlayamadan canavar yapacağını yapıyor, birkaç koyunu kuzuyu parçaladıktan sonra alacağını alıp gecenin karanlığında kayboluyordu... Köyün en yaşlısı Diyap Ağa bile böyle birşey hatırlamıyordu çınar ağaçlarınınki kadar uzun ömründe... Çiftlik bir dağ yamacında sık bir ormanın yakınındaydı, hayvanlar kışın ağıllarda beslenir yazın otlağa çıkarlardı, ne oluyorsa bu yaz gecelerinin zifir gibi adeta elle tutulacak karanlığında oluyordu; tuzaklar pusular para etmiyor, boyunlarında dikenli demir tasmaları dev gibi çoban köpekleri canavarın pençelerinde can veriyorlardı... Onu gören yoktu, ya aklın almayacağı kadar kurnaz çok iri bir kurt, ya da kimsenin o güne kadar rastlamadığı bir yaratıktı. Dilaver Bey çaresiz kalmıştı, çobanlar can korkusuna düşmüş, pençeleri yumruk büyüklüğündeki köpeklerin gözlerine iri bir tasa oturmuştu sanki; Kâhya şaşırmış kalmıştı, bu kadar yıllık tecrübe, gayret sürüleri koruyamıyordu; çiftlikte huzur kalmamıştı, uykusuzluk, korku bitirmişti çiftlik halkını; bu canavarla başa çıkacak ancak onun ayarında bir köpek olabilirdi; Dilaver Bey kuş uçuşu üç günlük ötedeki dostu, ahret kardeşi dev yapılı mangal yürekli Pulat Ağa'nın Cuma'sını istemeyi geçirdi aklından. Cuma, Pulat Ağa'nın canı gibi sevdiği, evladı gibi beslediği

inanılmayacak irilikte korkunç kuvvetli atik bir dişi çoban köpeğiydi, beş tane oğluyla çiftliği beklerdi, her yerde birden biterdi Cuma. Kurt değil kuş bile uçamazdı Cuma'nın oldu yerde... Dilaver Bey atına binip yanında Kâhya gitti Bozdoğanlar Çiftliği'ne, Pulat Ağa'yla Cuma deli oldular sevinçten; Dilaver Bey'i görünce Cuma iki ayaklarını omuzlarına dayayıp dikildi, yüzünü gözünü yalıyor, sevincinden ne yapacağını bilmiyordu, beş oğlu da Dilaver Bey'in etrafında deli gibi dönüyor, ayaklarına yuvarlanıyorlardı... Pulat Ağa kardeşi gibi sevdiği arkadaşından esirgemedi köpeğini, hayat memat meselesiydi çünkü bu iş, Dilaver Bey'in sürüleri günden güne erimeye başlamışlardı... Bir süre sevgili köpeğini canavarı uzaklaştırmak için vermeyi kabul etti, analarının yokluğunda beş oğlu yetişirdi çiftliği beklemeye, zaten çiftliğe sürülere yanaşacak kurt sırtlan çakal da kalmamıştı ortalıkta Cuma ve oğullarının yüzünden. Dilaver Bey arkasında Kâhya, Cuma'yla çiftliğe dönünce bir süre Cuma'nın öteki köpeklerle hırlaşıp anlaşıp dost olması için zaman geçti, çobanları tanıdı, çevreyi karış karış öğrendi. İkinci haftanın sonunda Osmanlıların yüzyıllarca uyguladıkları "kurt oyunu" taktiğiyle sürüye saldıran bir sürü kurdu darmadağın etti, öteki köpekler kurtların peşinden koşup sürüden uzaklaşırken o yerinden kımıldamadı bir kıyamet koptu gece karanlığında, kendisi de epice yara aldı ama sürünün beyni, "strateji" yaşlı erkek kurdun hakkından gelmeyi becerdi, ertesi gün çobanlar sırtın ardında kurdu adeta param parça buldular, boyun kemiği kırılmış ensesinde bir deri parçası kalmıştı başını gövdesine bağlayan; Cuma sanki kurdu idam etmişti! Javert* gibiydi Cuma. Ödevini yapmaktan ölüm bile onu alıkoyamazdı... Çiftlik nefes almaya başlamıştı, Cuma'nın ününü duyduğundan mıdır nedin canavar da ortalıkta görülmüyordu, artık sürülere emniyet, çobanların benizlerine biraz kan gelmişti. Bir gece canavar çıktı ama ortaya, korkunç sesler arasında bir felaket koptu uzaklarda, sürüye büyük bir kurt sürüsü saldırmıştı sanki; köpekler oradan oraya koşuyor ama asıl büyük kavganın uzaklarda olduğu anlaşılıyordu. Nihayet bulutların seyreldiği bir sıra gördüler, zemberek çevik-

* Javert: Victor Hugo'nun ünlü *Sefiller* romanında vazife sorumluluğunu her şeyin üstünde tutmasıyla tanınmış sivil polis.

liğinde iki yaratık tepenin sırtında boğuşuyor, arasıra gökyüzüne bir gölge oyunu gibi gölgeleri düşüyordu, sonra yine karanlıkta kayboluyor, bütün vahşî seslerin hepsini birden çalan bir orkestra gibi korkunç hırlamalar duyuluyordu, çobanların bir yarı inip dereyi geçmeleri gerekti olay yerine gitmek için; köpekleri öldürme korkusundan silahlarını kullanamazlardı ama hiç olmazsa havaya ateş edip canavarı belki ürkütebilirlerdi; nefes nefese çıktıkları tepede sesler kesilmişti, korkunç hırlamaların yerini derin bir sessizlik almıştı, neden sonra araya araya olay yerine geldiler, birkaç köpekle beraber Cuma'nın ölüsü, daha doğrusu sonradan öğrendikleri gibi ölüden beter dirisi yatıyordu yerde, çakmağın alevinde gördükleri manzara içlerini burktu çobanların; Cuma ölmemişti, nefes alıyordu ama ölüden beterdi, bir kan gölünün içinde yatıyordu, başını kaldırıp gelenlere baktı, sonra yine yorgun bitkin, başını yere koydu, kuyruğu filan sallanmıyordu; canavardan hiçbir iz yoktu, yalnız ertesi gün ormana doğru giden kan lekeleri onun da yaralı olduğunu belirtiyordu. Ormandan kestikleri sırıklardan ve kebelerden yaptıkları bir sedyeye yatırarak götürdüler çiftliğe köpeği. Belki kuytu bir yere girip ölmüştür diye günlerce canavarın izini aradılar bulamadılar... Dilaver Bey bir babanın en sevgili evladına bakışı gibi baktı Cuma'ya, Erzincan'a gitti, veterineri bir araba

tutup çiftliğe getirdi; ama yapacak bir şey kalmamıştı herhalde, veteriner hayvanı "uyutmayı" önerdi, Bey lafını bile etmek istemedi, gerekiyorsa uçak bile kiralamaya razıydı, O'nu İstanbul veya Ankara'ya götürmek için ama bu köpeğin yaşayamayacağı besbelliydi yolda ölürdü; veteriner yaraları sardı gereken iğneleri yaptı, öğütlerini verip arabaya binip döndü... Polat Ağa köpeğinin son demlerinde bulunmak için üç günlük yoldan kalktı geldi, bakışlarında evladını bir gazada kaybetmiş bir babanın hali vardı, iki koskoca adam birbirlerine sarılıp çocuklar gibi ağlaştılar, Polat Ağa köpeğini okşadı yüzünü gözünü öptü, arkasına baka baka atına bindi yerine gitti, Cuma'nın bu okşamalardan sevmelerden hiç haberi olmadı, sevgi şefkat dolu gözlerini aralayamadı bile, kuyruğunu bile kımıldatamadı hafiften.

Çiftliğe bir mâtem havası sinmişti, köpekler bile başları yerde yürüyorlardı sürülerin yanında; onlar da sanki anlamışlardı yoldaşlarının başına gelen felaketi, kendi başlarına da gelecekti bir gün bu felaket elbette! Cuma ölmedi, onu ölümden hangi mucize kurtardı bilinemez; günlerce kıpırdamadan yattı ciğerleri görünüyordu kaburgalarının arasından pansuman yapmak için sargılarını açtıkları vakit, yüzünün bir tarafı davul gibi şişmişti, her yanında diş tırnak yaraları vardı, gözünün biri adeta yuvasından uğramıştı, sargıların altında hafifçe inip kalkan kaburgaları hayvanda hayata benzer bir şeyler olduğunu gösteriyordu ancak... Günlerce yattı yemeden, içmeden. Sonra hayat, gördüğü o dehşetli döğüşün etkisinden ürkmüş gibi ayaklarının ucuna basa basa gelmeye başladı yavaşça. İlk önce okşamalara başını yerden kaldırma gayretiyle cevap verdi, sonra kuyruğuna can geldi, hafif de olsa bir iki sallandığı oluyordu, başı tutulup süt çanağına yaklaştırılınca birkaç kez yalamak kuvvetini buldu bir süre sonra, yavaş yavaş fırlayan gözü yerine oturmaya başladı, dikişleri alınmış, yaraları kapanmaya başlamıştı. Cuma'yı hayata bağlayan bu direnç, hayata, insanlara, oğullarına olan sevgisi miydi, yoksa öc alma ümidi mi belli değil; ama Cuma ölmedi işte, hatta bir gün yanına konan et suyu paparasını yemek için ayaklarının üstünde doğrulmaya bile başladı; ama halsiz, bitkin yine düştü; bir gün daha ölü gibi yattı, fakat yine canlandı, herkesin artık

uzaklaştığını sandığı hayat o sırrına akıl ermez *şey* yine döndü nöbetini aldı!

Yavaş yavaş belirli bir iyilik hali kendini göstermeye başlamıştı, nihayet bir gün onu yalanır gördüler, hayvanların kendi ilaçlarını dillerinde taşıdığını herkes bilir, hatta beyaz ayıların pençesinden kurtulan laponların yaralarını ren geyiklerine yalattıkları bile söylenir, haber öteki çiftliğe yıldırım gibi uçtu, Polat Ağa geldi köpeğini sevdi okşadı, Cuma'nın bu sevgiye karşılık verecek takati daha yoktu ama kuyruğunu bir iki kez şöyle bir oynattı! Bir sabah Cuma'yı yattığı yerden kalkmış başka yere uzanmış buldular, kendi kendine sürüklenerek gitmişti oraya herhalde, birkaç gün sonra yemeğini çanağından kendisi yemeye başladı, bazen kısa bir süre ön ayaklarının üstünde doğruluyor, sonra cansız bitap yerine uzanıyordu; belliydi ki Cuma'nın bütün gayreti yaralarını adamakıllı yalayabilecek kuvveti kendinde bulabilmek için bir şeyler yemekti; bir süre daha geçince iskelet kadar zayıflamış hayvanın yavaş yavaş dolmaya başladığı görüldü, artık olduğu yerde kalkıp kendini tımar edebiliyor, ama sonra halsiz kendinden geçiyor saatlerce yatıyordu. Cuma'nın kendine gelmesi böylece aylar sürdü, suratının şişi inmiş gözü yerine oturup, yüzü eski sevimliliğini almıştı; pençeleri dolmuş, tüyleri eski güzelliğini kazanmıştı... Bir gün dışarı çıkıp yoldaşlarıyla koklaştı, üstelik şaka maka bir koşu bir de güreş denemesi yaptı ama döndü yerine yattı, halsizdi daha, ama yediği önünde yemediği arkasındaydı, efendisi evladı gibi bakıyordu ona... Bir hafta sonra Dilaver Bey'in omuzlarına her birisi insan yumruğu kadar iri patalarını dayayarak yüzünü gözünü sonsuz bir sevgiyle yaladı, ölümün kenarından yaşamaya dönüşün sevgisiydi bu... Ama bir sabah erkenden kalkan yanaşmalar Cuma'yı yerinde göremediler, köpek ortadan yok olmuştu; pes etmişti Cuma besbelli, o çevrelerin adı dillere destan dev köpeği pes etmişti sonunda; insanlarda da böyle olurdu bu çünkü, nice ünlü gözü pek kabadayıların bıçak altından geçtikten, ağır yaralar aldıktan sonra durgunlaştıkları görülür, kimisi ortadan silinir kaybolur gider... Başına bu işlerin geldiği, o korkunç dövüşün geçtiği yerleri terketmiş, belki de çoban köpekliğine lanet etmiş, büyük bir yenilgiden sonra kendilerini kılıçlarının üzerine atarak intihar eden eski çağların

kahramanları gibi ortadan kaybolmuştu... Kimselere "Allah'a ısmarladık" demeden hem de... Dilaver Bey ödünç aldığı köpeğin sahibine vereceği cevabı mı, yoksa gönlünde sızısı dinmeyen köpeğin sevgisini mi düşünsündü! Birkaç gün önüne geleni haşlaya haşlaya dolaştı, zil zurna sarhoş olup doru atına binip dolu dizgin yel gibi esti yarlarda bellerde; sonra sızı geçti hayat eski akımına dönüştü yavaş yavaş, çark eskisi gibi dönmeye başladı yeniden; köpeklerin yalları yine geniş kaplarda karılıyor, aşçılar yemekleri pişiriyor, yanaşmalar, ırgatlar gündelik işlerini görüyorlar; Dilaver Bey akşamları havuz başındaki çardağın altında çilingir sofrasını kurdurup kristal karafakisinde kaçak çekilmiş rakısını içiyordu... Başını bazı uzun süre uzaklara döndürüp uzun uzun bakmasından bir şeyler düşündüğü anlaşılıyordu...

Diyap Ağa, diye takılıyordu yanaşmalar ihtiyara: – Senin pehlivan somun pehlivanı çıktı bak; gelmedi gerisi, iyileşir iyileşmez gitti işte; nasıl? Oğullar, diyordu, Diyap Ağa, bu köpeğin gitmesi öyle böyle gitme deal (değil) o korkusundan gitmedi; bülbülü altın kafese koymuşlar da vatanım demiş, onun yeri nire bura nire kuş olsa konmadan uçamaz, it ayağı da olsa bir güz sürer gitmesi, yavrularını görmeye getti her hal!

Diyap Ağa da Dilaver Bey de unuttu sonunda Cuma'yı, canavar da unutmuştu belki, ortalarda göründüğü yoktu çünkü, yalnız kardeşi gibi sevdiği Pulat Ağa'ya vereceği cevap sıkıyordu Dilaver Bey'in canını, ama eliyle öldürtmemişti ya köpeği, kaçmış gitmişti hayvan işte, hasat mevsimi gelir Pulat Ağa akrabalarını görmeye gittiği Deliormand'an döner, O'da anlatırdı işi ona, ne yapsındı başka!

Çiftlik halkı unutmuştu ama Cuma unutmamıştı, bir gün kıyametler koptu çiftliğin avlusunda, gök gürlemeleri havlamalar, havalara sıçrayıp ortalığı fırdönmeler arasında çıka geldi Cuma yanında bıyıkları adamakıllı terlemiş pehlivan yapılı iki oğluyla, bütün çiftlik halkı bayram yaptı sanki, "arazi"de olan Dilaver Bey'e bile özel ulakla haber gitti, doru atının üstünde çala kamçı geldi Dilaver Bey nefes nefese, Cuma deli oldu sevincinden, adamın attan inmesini bile beklemeden eyer kaşına* kadar zıplayıp çenesine "bûseyi" kondurdu, sıkı durmasa kos-

* Eyer kaşı: At eyerinin önünde bulunan çıkıntı.

koca adam yıkılacaktı teker meker atından... Analarının bu çılgınca sevincini gören yavrular da boş durmadılar; sanki kırk yıldır tanıdıkları yermiş gibi oraya buraya dalıp çıkıyorlar ortada dolaşan tavuklara horozlara saldırıp kovalıyor, badi badi giden kazları ördekleri kovalayıp onların devrile devrile kaçışlarına sanki kahkahalar atıyorlardı... İşin tuhafı Cuma'nın Pulat Ağa'nın çiftliğine döndüğünü kimse görmemişti orada, ortadan kaybolan iki yavruyu kurtlar parçaladı zannedip epice üzüldüler ırgatlar. Yavruların en irisi en acarıydı çünkü bunlar, çiftliğin savunma sisteminde hatırı sayılır bir gedik açılmıştı... Haftalarca süren, kimbilir ne zorluklarla geçen bir yolculuktan sonra Cuma beş yavrusundan en güvendiği ikisini yanına almış, bir dakika bile durmadan dinlenmeden yola çıkmıştı... Dağlarda geçen çetin yolculuktan sonra böğürleri böğürlerine geçmiş halde gelmişti hayvanlar, günlerce kendilerine gelemediler; ama sıkı bir beslenmeden sonra şişkin enseler, her havlayışta demirci körüğü gibi inip kalkan göğüsler doldu; aradan bir hafta geçmeden Cuma oğullarını alıp "işe" çıktı...

Bir gece bir kurt sürüsünün saldırısını püskürttüler, o çevrenin en akıllı tecrübeli iri bir kurttu sürünün başı, eğer Cuma'yla oğulları yerine başka köpekler olsaydı, kurtlar; Osmanlıları yüzlerce yıl harp alanlarında zaferler üstüne zaferler kazandıran kurt oyununa gelip, belki de canlarından olacaklardı; ama çevreyi çok iyi tanıyan Cuma oğullarının da yardımıyla kurtları püskürttü!

Bir gece koyun sürüsüne deli gibi saldıran iki yüz kiloluk bir yaban domuzunu parçaladılar; ırgatların canları çıktı koskoca leşi bir çukura kadar taşıyıp gömünceye kadar... Günler her gün gibi geçiyor, Cuma yanında kendisininkine yakın gövdeleriyle oğulları her sabah işe çıkıyor görevini yapıyordu... Artık canavar da ortalıkta görülmediği için çobanlar rahattı; kurt, çakal, sırtlan saldırıları çocuk oyuncağıydı Cuma ve oğulları için; öteki köpekler bile başa çıkardı onlarla, onların da boyunlarında köyün demircisinin yaptığı o her "zengin" evini süsleyecek kadar güzel; istenmeden "sanat eseri" olmuş dövme demir tasmaları vardı.

Cuma başından geçenleri unutmamıştı, *canavar* da unutmamıştı ama… Karanlık bir gecede yine çıktı ortaya, ne yapmıştı,

nasıl yaşamış nasıl geçinmişti; kanlarını döke döke gittiği o kuytu köşesinde neler kurmuş düşünmüştü aylarca kimbilir! Bir gece karanlığında çıktı geldi ansızın; köpek milletinin gördüğü en korkunç, tüyler ürpertici savaş verildi o gece; bu *hayvanlar âleminin* en dehşetli "meydan muharebesiydi" sanki, avave, homurtu, hırıltı, gökgürültüsünü andıran sesler, değil çiftliktekileri köy halkını bile dehşetle fırlattı yataklarından, silahını kapan ok gibi çıktı evinden, sanki bin tane gökgürültüsüyle boğuşuyordu! Çobanlar ellerinde sopaları, yanlarında köpekler düştüler yola, kıyametin koptuğu yöne, karanlık gecede birşey görülmüyor fakat harp alanının çok uzakta olmadığı anlaşılıyordu... Bir süre sesler kesildi, ama daha uzaklarda daha korkunç, daha amansız duyulmaya başlandı, bütün köy çiftlik halkı ellerinde silahları sanki sürek avına çıkmışlardı; korkunç sesler uzaklaşa uzaklaşa bir süre sonra kesildi, millet aramaktan yorulup herkes yerli yerine döndü... Ertesi sabah köylüler belki bir saatlik yerde Cuma ve oğullarını buldular, hepsi de yaralıydı, kımıldayacak halleri yoktu, ama en ağır yaralı olan Cuma'nın kendisiydi, çünkü bu kez yalnız kendisi için değil, oğulları için de döğüşmüştü, yanı başlarında iki buçuk metre boyunda parça parça olmuş bir panter ölüsü yatıyordu; cinsinin en doymaz kan içicisi; anadan doğma katil, kedi cinsinin en acarı, hiçbir sirkin yola getiremediği bir kara panterdi, Afrika'daki yatağından nasıl kalkmış gelmişti buralara kimse anlayamadı... Cuma'yla oğullarının iyileşip kendilerine gelmeleri bir iki ay kadar sürdü, sonra sahipleri gelip aldı onları götürdü çiftliğine, iki gözlerinden öpüp uğurladı köpekleri Dilaver Bey. Köyün demircisine yaptırdığı en güzel tasmaları taktı boyunlarına... Cuma tam bir yıl sonra döndü eski yerine oğulları yanında.

23 Haziran 1976 Krepen/İmroz

*İmroz**

Gözlüklü dişsiz Rum'la Vasil yine dalaşmaya başladılar, gelin kaynana gibi olmuşlar artık, dalaşmadıkları gün yok... Yarı şaka yarı ciddî dalaşıyorlar işte; "Hayda vre zevzek" diyor öteki Vasil'e; "Sen ne çalışırsın be! Çalışmak kim, sen kim!"; Sen ne çalışıyorsun, diye bağırıyor Vasil, nerdeyse ağzından fırlayacak dişleri, "Sen ne çalışırsın, ne bok yersin sen! Ben sabahtan akşama kadar ayaktayım be; biliyor musun, sen ayak ne demek?" Gidip gösteriyor adama bacaklarını: – Bacak derler buna bacak, bak birisi kısa birisi uzun! Ayağa kalkıp oraya buraya koşar gibi yapıyor, müşteriye servis yaparmış gibi, "Evet efendim, buyurunuz efendim" diyor, sağa sola "şimdi geliyorum" diyor... Ondan sonra bas bas bağırıyor: – Sanki oturduğumuz yerde çalışıyoruz, sen gibi! Çalışmak bu be laf değil! Hakikaten çalışır Vasil, arı gibi çalışır, arasıra da ortadan kaybolup başka meyhanelerde bir kaç tek atıp gelir; çalışır çalışmasına, unutmasa servis bile yapar, elinde tabak şaşkın şaşkın dolaşır ortalıkta; kime götüreceğini unutmuştur tabağı, gözünün kestiği birinin önüne kor tabağı, adam itiraz ederse başka birinin masasına kor, tabağın asıl sahibi yırtınır durur, Vasil hiç aldırmaz... Böyle servisin hesabı da ona göre olur tabiî. Vasil'i bir masaya oturmuş bir eli şakağında bir elinde kalem düşünür görürsünüz; sonra birden ilham gelmiş gibi bir şeyler karalar, hesabı götürdüğü masadan kıyametler kopar, bütün kavgaları yatıştırmayı bilir o, başka garsonlar gi-

* İlk adı "Bozcaada"dır (Ed.n.).

Gəyələkli

İMROZ

Bağçada

Dünəy günü Vasil işə çalışmağa başladılar. Gəlin Kaynana gibi ölümlə, adi çalışmadılar. Onlar yaman yox, işləri çalış gəl edirdi. Çalışqandan işə: «Hayşə və zəvzəl» dişə öldü Vasilə, "ben ne çalışıyorum be. Çalışmaq lüzum bizim!.." Sən nə çalışırsan dişə başqa Vasil, nəvəndən aşpazlıq yaxşı dişlər, Sən nə çalışırsan nə bel vurursan; bən Sabahdan axşama ayaqlarımı be; Bilirsə o Drumsun sən aşpaz nə demək ? -- Şadi gəl təzə aşana bacaklarını. Bacal dedi bizim Vasil, Bak ! bəmi kəsə bilsə işim !.. Aşpaz ölüdü oraya bunaya baş ər gibi işləyir, minə dəfə sərin yoğurmuş gibi -- Evet yanıldın, buğurmuş əkməli dəyər başa gəl. Şimdi çalışırsın dişə ... Axşam oldu bəs bəs bağırmış Sahibi oturtuğun mış yerdə çalış işimiş sən gibi, çalış mak bu bəs bil dəyil ... Vakitlərdən çalışıq Vasil, ən gibi çalışdı, arada sırada oturdu ən kaybolup bəş bir müşterilərdə, bəs bəs tez atəş gibi çalışın çalışmasın, mutmaşa sərin bir yapar, amma elində bəlkə şəşlik şaşkın bəkəsə oturdukdə, bizim gözüreçəyin cumbuş ən vəbəğ, şöyi kəsdiğ birimi cümüş bir bəkdiğ, axşam sıraş dərə başlə birimi cümüş bir, vəbəğin adəl sahibi işyerim dünüm, Vasil biş adəl mış ... Rəşə zavallı kəsəbi də ona şöə olan Vasil; Vasil bir məsəyə otur mış bir də salışmış bir elinə bəkən dişimi gözüşmüş, axşam bizdən ilham şəlmiş gibi bir dəyişə başladı, bəzəbə bəsəbə gözüzəlişə məsəbə dən çıxmamağa başlar, bir şəm çörəklər yağlı şə mış bəzin, Boşlə pasaklar gibi bəm bəl bəm şadıl dəyişdi çimli, axşamına şöə mənəmək yapmasınlı bilir ...

Yine kəsəş məsəbələrindən çıxdı bunlar mış dəşən -- Məşhur Şənlıq, Təzəbələ aşaş təştə içən bunlı dəşli bəzdə adam, bəzinin arkasında bəkəbəkən Vasilin dolaştığ yaşlı gözlüklü mış bir də bən oğış ... Axşam : Hayşə və zəvzəl dedi, zəvzəli dəndə, bən oturur mışım, dən oturmasın adəl, bunlaçmasın

bi hem kel hem fodul değildir çünkü, adamına göre muamele yapmasını bilir... Yine hesap meselesinden çıktı hırlaşma zaten... Meyhane tenha; tezgâhta ayak üstü içen kısık sesli bıyıklı adam, benim arkamda Vasil'le dalaşan yaşlı Rum, bir de ben varız... Yaşlı Rum: – Haydi vre zevzek, dedi, "zevzeki" sen de, ben otururmuşum, sen otursun asıl, kukluçkasın (kuluçkasın) sen!; – Kuluçka hindide olur be, dedi Vasil: – Üsküdarlı Vasil derler bana, erkes (herkes)tanar (tanır)beni; sen gözünü aç, çalışırım ben; senin gibi oturmam, bir oraya bir buraya (gidiş geliş taklidi yaptı yine). Ben tutamıyorum kendimi gülüyorum, Hüseyin Efendi de (meyhaneci) gülüyor, tezgâhtaki adam da gülüyor... Nihayet dişsiz Rum ayağa kalktı, benim omuzlarımın oynamasından güldüğümü anlamış olacak, masanın yanına geldi, iki eliyle Vasil'e nah sana yaptı, sonra dişsiz ağzında kelimeleri eze eze: – Haydi vre zevzeki sen de, dedi, sen koşarsın burda, ben var atölye elimde deri çıkarım merdivenden ustaya gösteririm nasıl keseyim diye, inerim aşağı, çıkarım yukarı günde on kere, otuz kere... Bok çıkarsın, diyor Vasil baluk (balık) kavağa çıktı haberin yok senin! Artık adam Vasil'i bırakmış bana anlatıyor şimdi: – Ben var, diyor "ortopedik" atölye, na boyle yan basanlar var, onlara pabuç yaparız... Nasıl yan basanlar? diye soruyorum, adam araştırıyor etrafını; Vasil'in ayaklarını gözü kesti; "na işte böyle" diyecek, ama eliyle tarif etti, sonra: – Na işte boyle yan basanlar (ortopedik ayakkabusu), sonra var anî (hani) duztaban, onlara da yaparız... Vasil kayboldu ortadan, galiba Cumhuriyet'e "çakmaya" gitti... Adam anlatıyor: – Ep (hep) geliyorlar istiyorlar yeni model bir şeyler, ani (hani) var Menderes'in hostes, o da geliyor.

– Ne hostesi yahu?

– Anî yandi tayare, uçak Londra'da, duşmuş, ayakları yanmis kiz, ama ne güzel, bir ayak yanmis, na boyle... Ona da ortopedik... Sonram artisler geliyor, onlara da ortopedik... Sonra artık meydanda olmayan Vasil'e söylüyor yüzünü kapıya dönüp: – Sen ne soyliyorsun be çalışırmış... Na işte uçtu yine gitti, gitti başka meyhaneye; çalışırmış! Bok çalışırsın... O sıra tezgâhtaki adamın konuşması ilgimi çekti, Hüseyin Efendi'ye anlatıyor, o

da Rus, bir batık işi olacak herhalde konuştuğu, gözümü kapamadım, diye anlatıyor; dün sabahtan şimdiye kadar geldiler çağırdılar, çıkardım motoru tam yirmi metreden... Şaşırıp kalıyorum, bu adamı hep görürüm, ekseriya Despina ile oturur, hele geçen sene hep aynı masadaydı, Despina epi parasını da yedi galiba! Yedi ev kedisi gibidir Despina o masadan o masaya taşınır durur... Adamın motordan denizden bahsetmesini hiç anlayamıyordum, ben onu kunduracı yahut kasap zannederdim hep... Hüseyin Efendi'yi uyku bastırmış dinliyor mu dinlemiyor mu pek belli değil... O anlatıyor; su soğuk, çıplak daldım, diyor; motoru çıkardım...

Ben oturduğum yerden lafa karışıyorum.

– Motor denize mi uçmuş, kara motoru mu?

– Yok canım deniz motor, Yeniköy önünde batmis, ben baktı gördü aynada; motor dipte; yirmi metro var.

– Çok derin yahu, nasıl indiniz yirmi metreye, ben üç metreye bile inemem!

– Ben var kırk metro, altmis metro inmek, ama namuslu adam ister, adam olacak! Yukarda adam olacak, saate bakar vakti geldi işaret verir, ama adam olmazsa vermez hava bir dakika tamam, onun için bıraktım ben!

– Dalgıç mısınız?

– İdim, ma çok para var, benim var kuzine, yeğen, ben yetiştirdim, gitti şimdi Amerika, çok para var, çok para kazanıyor.

Ben denizle denizcilikle ilgili konulara bayılırım, hele şu dalgıçla konuşayım dedim, zaten tezgâhı bıraktı benim masanın önünde ayakta anlatıyor şimdi artık, paketi uzattım, bir sigara yaktı: – Otursana usta, dedim; otur da konuşalım; meyhanede kimseyle konuştuğumu pek görmediğinden şaşırdı biraz, oturdu anlatıyor: – Usta, dedim neden batmış?

– Batmış işte, tam Yeniköy önünde, yirmi metre, aynadan gördüm, iki tas (taş) arası na boyle oturmuş, oyle yerinde, yoksa rüzgâr dalga olsa gider kimbilir nerelere!

– Akıntıdan mı?

– He, tabi akıntı olur.

– Senin meslek dalgıçlık mı?

– Ben var sungar (sünger); sungar avcı ben.

– Sünger yani?

– Ma sungar, var boyle deniz içi oda duvarlar tavan ep (hep) sungar, keser atarsın keser atarsın file içinde.

– File mi?

– Evet, file var içinde atarsın, bazen var baluk (balık) o da file içinde, bir çekersin ipi demek sungar, iki defa baluk, üç defa demek ben çıkacak yukarı, yahut hava...

– Köpek balığı var mıdır? Rast geldin mi hiç?

– Çok; kaç defa, na gözleriyle boyle bakıyor (gözleriyle yan bakarak taklidini yaptı) ağız tak tak, dişler na boyle boyle!

– Saldırmaz mı? Kafasıyla hayır der gibi yapıyor:

– Saldırmaz kaçar insandan, ama ben görünce hemen ipi çeker, çıkarım yukarı... Ama adam isterim yukarda adam olacak, candan akraba birisi, yoksa yandın demektir... Unutur vermez hava, tamam yandın! Unutur vermez hava gittin tamam...

– Nerelisin?

– İmrozlu.

– Eskiden hani Cumhuriyet var ya köşede koca koca fıçılarla şarap gelirdi adalardan Bozcaada şarabı derlerdi, ama şimdi yok.

– Olmaz şimdi!

– Neden omaz?

– Çunküm ahali gitti, artık yapmıyor (yapmıyorlar)... Kalmadı bağ bahçe!

– Niye kalmadı, ne oldu?

– Mahkûmlar geldi!

– Ne mahkûmu yahu?

– Mahkûm, mahkûmlar, yaniya mapuslar (mahpuslar); iç (hiç) bir şey kalmadı her şeyi kuruttular...

Ben bunu daha evvel de duymuştum zaten, Bursa'da Bayındırlık Bakanlığı İkinci Bölge'de çalışırken İmroz'daki, Bozcaada'daki inşaatları kontrola giderlerdi arkadaşlar, anlatırlardı adaların balığını, şarabını, halkının misafir severliğini, ama eski neşenin, bolluğun kalmadığını söylerlerdi, "mahkûmlar geldikten sonra" lafı dolaşırdı ağızlarında hep.

– Ne yaptı mahkûmlar?

– Yaptılar çok fenalık.

Ayağa kalktı eliyle meyhaneyi gösterdi: – Ma, bu dukân benim diyor, ver bunu bana, çıkasaksın buradan... Yakıyor yıkıyor, ama yok karı kız fenalık yapmak, hırsızlık yok, yakıyor, epsi mahvoldu! Rumların farfaralığını, Türklere düşmanlığını bildiğim için bu sözleri sakin sakin dinliyorum. Her yabancıda ileride kendilerini kurtaracak bir (istila ordusu) gören; yaltaklanmaya çok istidatlı bu insanlar hiç bir zaman içten *Türk'e dost olmamışlardır. Olamazlar da zaten*. Hepsi değilse de çoğunluğu böyledir. Yüzlerce yıl evvel Fener Patrikhanesi devlet içinde bir kanser yumrusu gibi yer etmiştir, bunu yabancı kaynaklar da yazar, Rumlar daima şımarık, farfara, gizli gizli düşman yaşamışlardır ama içlerinde çok derinlerde bizim kendilerinde olmayan şeylerimize karşı bir saygıları da vardır... *Benden Selam Olsun Anadolu*'ya adlı kitapta bu gerçekler ne güzel belirtilmiş, unutulmuş borcunu yıllarca sonra alacaklısının oğluna ödemeye gelen Türkün hikâyesi, adam ölmüş oğlu da böyle bir borç hatırlamıyor, nihayet araya araya eski kayıtlardan çıkarmışlar... Ege köylerinde, kendi memleketlerinde, Yunanlıların işlerinde çalışan, en fakir ama en şerefli yaşıyan Türk köylülerinin öyküleri... Ama bir şeyler olmuş işte, bir etnik topluluğun parçalanmasıyla sonuçlanan bir şeyler olmuş... Adaya mahkûmları getirmişler halk yerini bırakıp kaçmış işte... İki ay içinde oldu diye anlatıyor adam, iki ay içinde her şey mahvoldu...

– Nasıl oldu?

– Ağaçları kesiyor, yakıyor er şey, tüfek var elde, bakıyor adam yaptı bir şey fena vuruyor, yedi sekiz kişi vurdu birbirini; şimdi yok ama, var bir yüzbaşı çok iyi.

– Peki durum düzeldiyse herkes yerli yerine dönmedi mi?

– Hayır, bitti artık, toprak kalmadı; ben satmadım toprağımı, satmam dedim, para alamam, on para almadım. Gittim Çanakkale vali (valisiyle) konuştum, gittim kaymakam (kaymakama) soyledim, dedim istemem para, satmam toprak ben, on para almadım... Ben yaptı askerlik iki sene Anadolu bilirim, tanarım (tanırım) versin bana toprak, ama Adana, Ankara neresi olursa; yarısı kadar dörtte bir razıyım, ama Adana, Ankara neresi olursa; yarısı kadar dörtte bir razıyım, ama para; yok al-

mam; hâkim soyledi bana zaten “satma oğlum” dedi “para alma sakın” ben de satmadım, on para almadım; var benim toprak şimdi...

– Peki dönecek misin? İmroz’a, madem ki artık her şey düzeldi.

– Yok dönmem artık, geçti; bitti er şey, tadı yok çünkü!

19 Ekim 1971/Salı

Kerten kafaları darılttık.

Sıcak yaz günlerinde yangın duvarlarının kovuklarındaki kertenkeleleri avlamak merakımız olduydu bir süre. Tophane sırtlarından Çihangirin içlerine kadar uzanan bitmez tükenmez bir yangın yeri, bina kalıntıları sarnıçlar elimde en son marka dürbünlü tüfeğiyle Afrika ormanlarında kaplan ya da fil avına çıkmış avcının yaşadığı heyecanı yaşatırdı bize... Bizim ev yıkık duvarlar, sarnıç kalıntıları, meşcit harabeleri gibi bereketli bir av alanının çok yakınında olduğundan uzaklara gitmemiz gerekmezdi; bahçe duvarına bitişik apartımanda ablası ve eniştesiyle oturan bir kibar çocuğu Rauf; bizim evin altındaki dükkânda annesi babasıyla oturan Garbis; Pamuk Annenin biricik oğlu Nureddin(I); bir de Hamido dediğimiz Hamit; ellerimizde sapanlarımız çıkardık ava... Bazen Sadettin de katılırdı düşe kalka bu av partilerine, üç dört yaşlarında kadar sarı benizli, ufak tefek bir çocuktu; marangoz olan babası, biraz fingirdek olduğu söylenen annesiyle en alt katta mutfağın yanındaki musandıralı odada yaşarlardı... İstanbulun nüfusunun bir milyonu bile bulmadığı bu süreler yaşamak her sınıf insanın doğal bir hakkı gibiydi, bulduğu bir oğeri bir tüneye sıkışıp etrafından her geçen gölgeye pençe atarak hırlaya hırlaya yemiye çalışan aç kediler değildi insanlar, Sadettin de babasının azıcık kazancıyla temiz pak giyinir, akşamları bir şeyi eksik olmıyan, pek fazlası da olmıyan bulunmayan sofralarına otururdu anası babasıyla beraber... Kertenkele avına giderken Sadettini de yanımıza almamız mutluluklarının en büyüğü olurdu onun için, Kerten kafa derdi kertenkelelere Sadettin, her halde kelle ile kafa sözcükleri bir çağrışım yapmış, öyle kalmış aklında; ellerimizde sapanlarımız duvar kalıntılarına inecik sinek vızıltısı gibi sesiyle "Kertenkafa geeliyoor, kertenkafa geeliyoor" diye bağırır yerinde zıpzıp zıplardı sevincinden..

KERTENKAFA burnunu gösterir göstermez taş fırlardı sapandan, bir toz bulutu arasında yıldırım gibi çevik hayvan hemen değmeyecek, çıksın da vuralım diye güneşin altında saatlerce beklediğimiz olurdu... Bir kere ellerimizde sapanlarımız kertenkele avına çıkışımızda İtalyan Hastahanesinin duvar yıkıntıları ortasında soyunmuş bitlerini araştıran bir serseriyi seyretmiştik; herif bir taşın üstüne oturmuş elinde pantalonu bitlerini ayıklıyordu.. Evvela Garbis küçük küçük taşlar atmıya başladı, adam her zaman yerlere bir şeylerin düştüğü bu yıkıda aldırmadı; ama oturduğu yerde bacakları arasında kirli bir çıkın gibi bir şeyler vardı,

Kerten Kafaları Darılttık

Sıcak yaz günlerinde yangın duvarlarının kovuklarındaki kertenkeleleri avlamak merakımız olduydu bir süre. Tophane sırtlarından Cihangir'in içlerine kadar uzanan bitmez tükenmez bir yangın yeri, bina kalıntıları, sarnıçlar; elinde en son marka dürbünlü tüfeğiyle Afrika ormanlarında kaplan ya da fil avına çıkmış avcının yaşadığı heyecanı yaşatırdı bize... Bizim ev yıkık duvarlar, sarnıç kalıntıları, mescit harabeleri gibi bereketli bir av alanının çok yakınında olduğundan uzaklara gitmemiz gerekmezdi; bahçe duvarına bitişik apartmanda ablası ve enişteşiyle oturan bir kibar çocuğu Rauf; bizim evin altındaki dükkânda annesi babasıyla oturan Garbis; Pamuk Anne'nin biricik oğlu Nureddin*; bir de Hamido dediğimiz Hamit; ellerimizde sapanlarımız çıkardık ava... Bazen Sadettin de katılırdı düşe kalka bu av partilerine, dört beş yaşlarında kadar sarı benizli, ufak tefek bir çocuktu; marangoz olan babası, biraz fingirdek olduğu söylenen annesiyle en alt katta mutfağın yanındaki musandıralı odada yaşarlardı... İstanbul'un nüfusunun bir milyonu bile bulmadığı bu süreler yaşamak her sınıf insanın doğal bir hakkı gibiydi, bulduğu bir ciğeri bir köşeye sıkışıp etrafından her geçen gölgeye pençe atarak hırlaya hırlaya yemeye ça-

* Babası yüzbaşılıktan tardedilmiş, annesi çok tatlı dilli bir habeş kadındı, adı Şadiye'ydi. Bahçede duran arı kovanlarına baktığı için biz Remzi Bey'e Ballıbaba, Şadiye Teyze'ye de Pamuk Anne derdik. Nureddin'in kundura tamirciliğinden atletliğe, atletlikten alaturka şarkıcılığa kadar yapmadığı iş meslek kalmadı. Sonra çalışmak için ikinci karısıyla gittiği Avusturya'ya yerleşip mutlu olduğu sıra atletlikten kalma kalbi bir gün duruvermiş.

lışan aç kediler değildi insanlar, Sadettin de babasının azıcık kazancıyla temiz pak giyinir, akşamları bir şeyi eksik olmayan, pek fazlası da bulunmayan sofralarına otururdu anası babasıyla beraber... Kertenkele avına giderken Sadettin'i de yanımıza almamız mutlulukların en büyüğü olurdu onun için, "kerten kafa" derdi kertenkelelere Sadettin, herhalde kelle ile kafa sözcükleri bir çağrışım yapmış, öyle kalmış aklında; ellerimizde sapanlarımız duvar kalıntılarına yaklaşırken incecik sinek vızıltısı gibi sesiyle "Kertenkafa geliyooor, kertenkafa geeliyoor" diye bağırır yerinde zıp zıp zıplardı sevincinden...

Kertenkafa burnunu gösterir göstermez taş fırlardı sapandan, bir toz bulutu arasında yıldırım gibi çevik hayvan hemen deliğine girer, çıksın da vuralım diye güneşin altında saatlerce beklediğimiz olurdu... Bir kere ellerimizde sapanlarımız kertenkele avına çıkışımızda İtalyan Hastanesi'nin karşısındaki cami kalıntısının duvar yıkıntıları ortasında soyunmuş bitlerini araştıran bir serseriyi seyretmiştik; herif bir taşın üstüne oturmuş elinde pantolonu bitlerini ayıklıyordu... Evvela Garbis küçük küçük taşlar atmaya başladı, adam her zaman yerlere bir şeylerin düştüğü bu yıkıda aldırmadı; ama oturduğu yerde bacakları arasında kirli bir çıkın gibi sarkan bir şeyler vardı, "Nedir ulan bu bule", dedi Hamido, o böyle yerine bule derdi hep. "Biizde buleyiz abicim" diye bir tekerlemesi bile vardı; çocuk başı büyüklüğündeki bu kirli renkteki çıkının ne olduğunu herkes merak etmişti, Garbis ayağa kalksın da görelim diye bir kaç küçük taş daha attı herif taşların geldiği yere dönüp de iki yumruk büyüklüğündeki torbaları meydana çıkınca Nureddin'le Hamido bir ağızdan "Yuuu, taşşağa bak" diye naraları koyverdiler, ayağına pantolonunu bile geçirmeden herif bizim tarafa saldırdı; bereket bulunduğu yer aşağıda kalıyordu, bir çıkış yeri bulup peşimize düşünceye kadar her birimiz çilyavrusu gibi birer tarafa kaçıp kaybolmuştuk bile... Helecandan aklımızı başımızdan alan bu olayda o gün Sadettin'i yanımıza almadığımıza bir yiyip bin şükretmiştik... Bir gün bir haber dolaştı ortalıkta, Apti'nin bildiği bir yer varmış, kum gibi kertenkele kaynıormuş, istersek götürecekmiş bizi... Apti'ye Kulampara Apti de derlerdi, söylendiğine göre Eleni'nin kardeşi Mi-

hali'yi ilk önce o becermiş, mahallenin hem sakası hem delisi, esrarkeş, uzun boylu sırım gibi sıska her işi gören düşük bıyıklı, nursuz bir herifti... Bir gün Acısu*'nun yapışık olduğu apartmanın loş antresine girmiş yüzü duvara dönük, koskoca maslahatı elinde otuzbir çekerken görmüştük onu, yukarıdan elinden torununu tutmuş merdivenlerden inen bir yaşlı kadın yanından geçerken bile bırakmadı işini, kadıncağız da ya burda böyle bir işin yapılacağına ihtimal vermediğinden, yahut da zaten yarı loş olan bu yerde ne olduğunu göremeden yanından yürüdü gittiydi... Apti bulmuş işte böyle bir yer, bir köşkün bahçesimiymiş neresiymiş bilinmiyormuş ama kertenkelesi gayet bolmuş, nihayet harp meclisi kuruldu, gitsek mi gitmesek mi; kimisi gidelim der kimisi gitmeyelim... Nihayet Rauf yetişti imdada, akşam yemekte eniştesine bahsetmiş bu işten eniştesi giderse ayaklarını kıracağını, üstelik de Apti'yi yakalatıp Bahriye neferlerine öldürünceye kadar dövdüreceğini söylemiş... Her ne kadar sayımıza güveniyorsak da savaş kurulu çoğunlukla gitmeme kararı aldı...

Kertenkafalarla uğraşacak vakti yok artık şimdi çocukların, değil çocukların büyüklerin bile, çünkü yedisinden yetmişine kadar millet sokaklarda plastik topun peşinde, elinde sapan kertenkele avlayacak kadar (enayi çocuk) bulunmaz şimdi artık; geçen gün tanıdığım bir hanım afacan çocuğuna: – Senin de bilmediğin şey yok artık! Deyince dört beş yaşındaki çocuk, "Bimediğimiz kalmadı, biraz da unutsak da yeni şeyler öğrensek" cevabını veriverdi... Elinde sapan viranelerde kertenkele beşinde koşan son (enayi) çocuklar bizdik herhalde, biz olduk, hâlâ da devam ediyoruz, daha doğrusu devam ediyorum; Sadettin büyümüş koskoca adam olmuştur, Firuzağa'daki evin büyük bahçesini; kertenkele avı peşinde koşan büyük ağabeylerini unutmuştur, Hamido, Garbis, iki tane sarışın güzeli kızkardeşi olan Arşam belki de büyük bir tüccar olmuştur, Nured-

* Boğazkesen'den çıkan Defterdar Yokuşu'nun sol üst başlarında suyu yaz kış şarıl şarıl akan, buzdolabının bulunmadığı o çağlarda kovalarla taşınan buz gibi suyunda meyvelerin soğutulduğu bir çeşmeydi, suyu acı olduğundan acı su denirdi, önünde yapılı olduğu kâgir bina yıkıldı, yerine bir apartman yapıldı, fakat Acısu Çeşmesi'ni yıkmadılar, muhafaza ettiler, suyu yıllardan beri kesik tabiî.

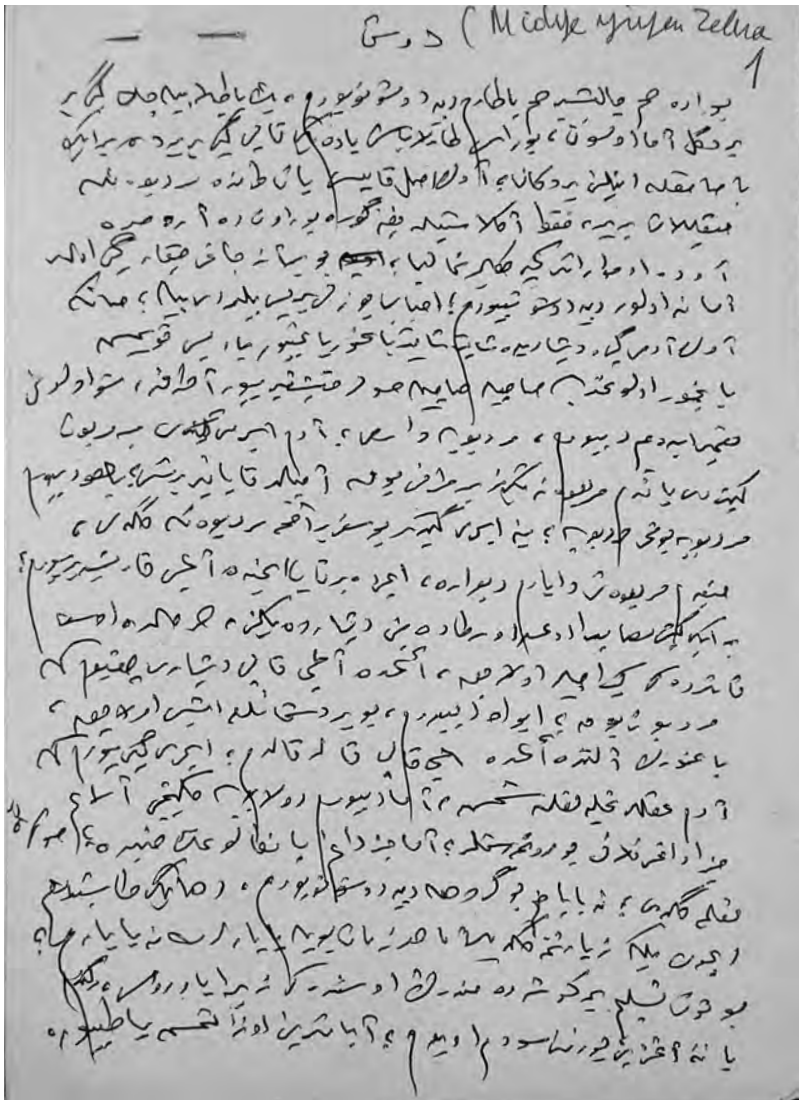
din çalışmak için gittiği Viyana'da kalpten öldü üç dört yıl evvel, çinko tabutu Şişli Camii'nde açıldığında göğsünün üstünde bitiştirilmiş parmaklarının arasından küçük bir *Haç* çıktı; tabutu yapıp Nureddin'i içine koyan cenaze levazımatı şirketinin küçük bir hediyesi olacak, Öteki Dünya'ya imansız gitmesin diye; bana gelince: (Bilmediğimiz çok şey var ama yine de biraz unutsak da yeni şeyler öğrensek diyorum) o çocuk gibi; kerten kafalara gelince onları darılttık artık, betebe kaplanmamış avuç içi kadar duvar kalmadı ki güneşlenecek bir kovuk bulsun zavallıcıklar...

19 Eylül 1974 Perşembe / Cağaloğlu

Midye Yiyen Zebra

Burada hem çalışır hem yatarım diye düşünüyorum, pek yatılacak gibi bir şey değil ama olsun... Tarlabaşı ya da Yenikapı gibi kalabalık bir yerde bir iki basamakla inilen bir dükkân; evin kapısı yan tarafta merdivenle çıkılan bir yer... Fakat anlaşılan buradan arasıra evde oturanlar da geçecekler diye düşünüyorum; ahbap yüzlü birisi dolaşıyor ortalıkta, bizim eski ev sahibi Marika'nın sıska kocası Mösyö Hristo'ya benziyor, becerikli bir hali var, kendi evi gibi dolaşıyor; dışarda şakır şakır yağmur yağıyor, yarısı kopmuş yağmur oluğundan sular fışkırıyor etrafa; şu oluğu tamir edeyim diyorum; merdiven var mı? Adam içeri gitti bir şey getirdi, merdivene benzer bir tarafı yok, açılır kapanır, elbise askısı gibi bir şey: – Yahu diyorum, merdiven yok mu, merdiven? Yine içeri gitti, bir asma merdivenle geldi; çıktım merdiveni dayadım duvara, oluğu düzeltmeye çalışıyorum, nasıl tutturayım acaba? İçeri girip bir kap içinde alçı karıştırıyorum, bir iki kişi daha peyda olmuş ben dışardayken, herhalde üst katlardaki kiracılar olacak; elimde alçı kabı dışarı çıkıyorum ki merdiven yok, eyvah diyorum bu bir düşmanlık işi olacak; yağmurun altında elimde alçı kabı kalakaldım; içeri giriyorum ki adamakıllı kalabalıklaşmış, aman diyorum dolaba gidip ceketimi alayım, cüzdanımı yürütmesinler, ama cüzdanım pantolonumun cebinde, sonradan aklıma geldi... Ne yapacağım bu güruhla diye düşünüyorum, daha yeni taşındığım için ziyaretime geldiler belki ama her zaman böyle yaparlarsa ne yaparım?

* İlk adı "Düş"tür (Ed.n.).

Bütün tesellim bir köşede, pencerenin önündeki zebra yavrusu, zira orada minderin üzerine yatıp uzanmış bir zebra yavrusu var, ayaklarını uzatmış yatıyor, simsiyah gözleriyle yüzüme bakıyor... Duvarın dibinde üç yaşlı kadın gözüme ilişiyor, mahallenin dedikoducuları olduğu belli bunların, sebilhane bardağı gibi iskemlelerde yan yana oturmuşlar, üçü de birbirinden çirkin, meraklı gözlerle bana bakıyorlar... Alçı donmadan şu oluğu yerine oturtsam diye düşünüyorum, ama elimdeki kapta alçı donmuş bile... Odanın, daha doğrusu dükkânın içi adamakıllı kalabalıklaştı, sarı benizli gençten birisi kerevet gibi yüksekçe bir yere yan gelmiş yatmış... Girenin çıkanın haddi hesabı yok, burası ev mi dükkân mı, yoksa yol geçen hanı mı? Ben de burayı tutarken sakin sakin oturup çalışırım diye düşünüyordum, ne iş yaptığımı pek hatırlamıyorum ama galiba resim filan yaparım diye düşünmüştüm; ama bunlar durmadan gelip oturur, girer çıkarlarsa nasıl barınırım burada ben; Allah'tan kontratı yapmadım daha! Buradan geçilmeyecek diye bir madde koydururum olmazsa, öteki kapıdan işlesinler...

Odanın içinde peyda olan dev gibi kırmızı yüzlü bir herif tutup beni dirseklerimden havaya kaldırdı: – Ama da ağırmış be; diye söyleniyor, sonra kaşla göz arasında eliyle ön tarafımı şöyle bir yokladı, önümde eğilip kıçını bana sürtüyor "Allah kahretsin pis cenabet" diyorum içimden, meğerse öyleymiş, boyundan posundan utansa bari... Sonra ortada bir karı peyda oldu; önüme geldi, beline sarılıp sıcacık karnını öpüyorum, hiç sesini çıkarmıyor, dedikoducu madamlar gözlerini dikmiş bakıyorlar, öteki herifler memnun sırıtıyorlar, içime sıcak bi şeyler yayılıyor, sağ elimi kadının bacakları arasına sokup o yumuşacık yeri karıştırıyorum, burnuma sarhoş edici bir koku geliyor, şeysi mi var yoksa... Bir hayli karıştırdıktan sonra bu kadar kalabalığın arasında bir şey yapamam diye düşündüm gittim köşedeki zebra yavrusunu sevmiye başladım, acaba sahibi var mı; elimden alırlar mı?

– Sen ne yersin rûhu revânım, diye soruyorum, öyle ya kimsenin onunla ilgilendiği yok; belki de açlıktan ölmek üzere zavallıcık, "midye yerim" diyor; midye mi? Zebra midye yer mi diye düşünüyorum, ama yermiş demek ki, acaba kabuklu mu kabuksuz mu? Bir taraftan da memnun oluyorum, zira ben onun bulunması

çok zor şeyler yediğini sanırdım, gider alıveririm diyorum, ama acaba kabuklu mu yoksa kabuksuz mu? Bu sırada uyandım, saate baktım, sekiz, biraz daha yattım, dokuza çeyrek kala işe yetişmek için sokağa çıktım, banka daha açılmamış, vitrinden içerdeki saate baktım, zira benim kol saatim yok, daha sekize gelmemiş, benim evdeki saat yine beni aldattı, yürürüm diyorum; daha iyi; zebra yavrusunun sevimliliği gözümün önünden gitmiyor...

3 Ağustos 1973 Cağaloğlu

Fil

Kral Thibaud'ya verilen ültimatomun reddelişinden ve Kral'ın sarayına gelen İngiliz elçisinin evvela ayakkabılarını çıkarıp sonra yüz üstü sürünerek tahtına kadar gelmesini istediği büyük hakaretten sonra 1886 yılının 17 Ekim günü İrauadi suyunun bazen bir deniz kadar genişleyen ağzından giren Sir Henri Prendestgard'ın 9034 piyade, 2810 yerli, 67 top, 24 mitralyöz kuvvetindeki ordusu hududu geçerek üçüncü Birmanya Muharebesi'ni başlattı.

İngiliz donanmasının bacalarından masal canavarları gibi alev püsküren; toplarından ormanlardaki vahşî hayvanların ödünü koparan gök gürültüleriyle ölüm saçan gemileri çelik iradeli Kraliçe'nin İngiliz donanmasının ilerlemesini geciktirmek için batırılarak nehrin tıkanmasını emrettiği taş yüklü "jonk"ların dibe gitmesine fırsat vermeden Mandalay önlerinde görünüverdiler... Sarayında muhteşem bir sefaletin ipek şiltelerinde rehavetten balmumu gibi yumuşamış Kral'ın yanında her yabancıya karşı çekilmiş çelik bir hançer gibi pırıl pırıl iradesiyle dimdik ayakta duran Kraliçe Supayalat da nihayet batıdan, çok uzaklardan gelen bu çelik devlerin karşısında sazlar kadar narin, bambular kadar sert, o güne kadar hiçbir şey önünde eğilmemiş kuvvetli boynunu eğmek zorunda kaldı.

Bütün hikâye iki hafta bile sürmedi, 28 Ekim'de İngiliz kuvvetleri Mandalay'a girdiler, Kral ve Kraliçe teslim oldu, iradesiz Thibaud Hindistan'ın güneyinde Ratnajiro'ya sürgün edildi; askerlerinin bir kısmı silahlarını bıraktılar, büyük bir

kısmı da cengellere, dağlara saklanıp İngilizleri, Lord Roberts "asayişi" sağlayıncaya kadar tam dört sene uğraştırdılar...

O günden sonra filler kokularından hiç hoşlanmadıkları beyaz tenli, mavi gözlü, sarı saç kızıl sakallı; genizden konuşmalarıyla son derece nefret ettikleri yaratıklarla karşılaştılar. Yüzyıllardan beri kendileriyle anlaştıkları; her emirlerine boyun eğmeyi vazife bildikleri bakıcıları bu yeni gelenlerin karşısında kendilerinin insan oğlunun karşısında uysallaştığı gibi uysallaştılar... *Pukiau* şirketin sayısız fil sürülerinin içinde bakıcısının üstüne titrediği üç metre yüksekliğinde dört ton ağırlığında bir tabiat harikasıydı; siyah abanoza benziyen derisi sabah banyolarından sonra pırıl pırıl parlardı. Çok küçük yaşlarında beraber gezip tozduğu sürüden alınıp da o trapez biçimli bambu kafesin içinde altından üstünden geçirilen kalaslarla kımıldayamaz hale getirildikten sonra ensesine binen ve bütün hayatı boyunca bakıcısı kalacak olan yerlinin derslerinden suya girdiği zaman sert fırçalarla bir yanı yıkandıktan sonra dönerek öteki yanını da "arzetmeyi" bile öğrenmişti... Daha neler öğrenmemişti *Pukiau*, herbiri birer metre çapında birbuçuk ikişer tonluk tek* kütüklerini kesim yerinden kendilerini deltanın ağzındaki Rangoon bıçkıhanelerine götürecek olan büyük nehre ulaşan derelere kadar itmeyi, daha bunun gibi bir alay marifeti öğrenmişti, âlim bir fil denebilirdi artık kendisine. Bir kütüğün karşısına geçmesindi bir kere, ensesindeki Karen'in** sivri uçlu sopasıyla emirleri vermesine bile lüzum kalmadan koskoca gövdenin ne taraftan tutulup ne tarafa itilmesi lazım geldiğini her zaman alay eder gibi bakan küçücük gözleriyle bir anda kavrar, dereye en kısa yoldan indirmenin çaresini bulurdu.

Tek ağacı ticareti "Kalleş Albion"un*** zenginlik kaynaklarından biriydi; o güne kadar Birmanya'nın sayısız tapınaklarının süsü; saraylarının evlerinin eşyası olan Tek ağaçları endüstri kurallarına göre değerlendiriyordu artık, şirketin yetkili

* Birmanya'nın zenginliklerinden biri olan tropikal ağaç.

** Karen (Karenne): Birmanya halkından bir kısmının adı. En usta fil bakıcıları bunlardan çıktığı için fil bakıcılarına Karen deniyor.

*** Kalleş Albion: İngiliz İmparatorluğunun Britisch – Lion (Britiş layn) gibi bir lakabı/Le Perfide Albion/.

elemanları tarafından seçilen ağaçların kabukları yerden iki karış yukarıdan üç parmak genişliğinde bir çenber gibi soyulur, yaşatıcı sıvının boynuna cellat kemendi atılmış gibi havasız kalan iri gövdeler üç sene kurumaya terkedilirdi. Kütüklerin suya atıldıktan sonra yüzebilmesi için kurutulması gerekiyordu, üç senenin sonunda oduncu ekipleri ağaçları kökünden baltalamıya başlarlar, dalları "eflake ser çekmiş" devasa göğdeler evvelden kararlaştırılmış olan yerine, yani en iyi hareket geçeceği noktaya adeta matematik bir kesinlikle boylu boyuna uzanırdı, ormanlarda gök gürültüsünü andıran feryatlar arasında yıkılan ağaçlar dallarından temizlenir, ayıklanır, ondan sonra fil sürüleri enselerinde "Mahout"ları* hortumlarını sallıyarak geniş kulaklarıyla iri gövdelerini yelpazeliye yelpazeliye sökün ederlerdi.

Filler şirketin insanlardan fazla üstüne titredikleri işçilerdi; ormanın her tarafında bakımları için postalar kurulmuştu, akşam beş çayını cengelin ortasında bile zamanında içmeyi namus borcu bilen İngiliz'in hastalanan bir filin iş işten geçmeden yanına yetişebilmek için gece gündüz demeden, yiyip içmeden katır sırtında yahut manda arabalarında yerlilerin keskin *Dah*'larıyla** açılan gediklerden, cengeli bir sevgi gibi saran fundaların sarmaşıkların arasından, fil yollarından bazen seksen yüz kilometreyi birkaç günde aldığı olurdu... Filler koca gövdelerine karşılık sarışın İngiliz leydileri kadar nazik, bakımları zor hayvanlardı çünkü. Hastalanan bir filin bakıcısının yanında elindeki bütün sihirli çareleriyle ormanların kuytularında yaşıyan büyücülerin bile bilmedikleri ilaçlar bulunan bir İngiliz'in de olması gerekirdi çoğunlukla.

Pukiau da hastalandı bir gün işte! Hem de bir fil için hastalıkların en korkuncu, en dehşetlisiyle hastalandı *must**** oldu. Bakıcısınındı kabahat, her sözüne en çevik insanları bile şaşırtan bir sessizlik ve çabuklukla uyan filin gözünün kena-

* Mahout (Mahu): Fil bakıcı ve sürücüsü.

** Dah: Cengelde sık çalılar ve sarmaşıklar arasında yol açmak için kullanılan geniş pala.

*** Must olmuş fil: Fillerin gözlerinin kenarındaki küçük bir yarıkta fena kokulu bir cerahatin birikmesiyle başlıyan ve filleri deliliğe götüren hastalık.

rındaki o ince yarığa çöpü sokup koklamayı ihmal etti bir süre ve Pukiau bir sabah işe çıkmadı... Filler cengelin derinliklerinde paydosu haber veren gongun sesini duyar duymaz nerede olurlarsa olsunlar işi bırakırlardı, çünkü ormanın gölgelerine çekilip doymak bilmeyen iri gövdelerini istirahate çekip karınları guruldıya guruldıya ağaçların yeşil dallarını, lezzetlerini yalnız kendilerinin anlayıp bildikleri bitkileri çiğneyerek geçirecekleri tatlı saatlerin müjdecisiydi gong. Fakat bir filin durup dururken işe gitmediği, gitmemeye direndiği görülmüş şey değildi... Bakıcısı gözünün kenarındaki yarığa çöpü sokup fena kokulu cerahatin toplandığını görseydi Pukiau'nun *must* olduğu anlaşılır, çaresine bakılırdı. Fakat iş işten geçmişti artık. Sabah banyosu için teftiş nizamında sıralandıkları zaman *Pukiau* yere çakılı kütüğe bağlı zinciri açmak için yanına gelen bakıcısının üstüne saldırdı birden, küçücük çekik gözlü, bir maymun kadar çevik karen yana sıçramasaydı filin koca pençesi altında bir pestil gibi ezilirdi... Birmanyalı ne yapıp yapıp sivri uçlu sopasıyla haddini bildirmek için ensesine çıkmanın çaresini bulmuştu gene ama... *Pukiau* deli oldu hiddetinden; baklaları parmaktan daha kalın zincir yay kirişi gibi gerildi, yere çakılı kazık gıcırdadı, dumanlar çıktı zincirin sürtünmesinden, ve ensesindeki Birmanyalı'yı üç metre yüksekten yere fırlattı Pukiau, tekrar hücuma geçti. Filleri avucunun içi gibi bilen korkusuz bakıcı bu sefer de saldırıyı atlattı, tekrar filin ensesine tırmanmayı başardı, fakat başarmasıyle kendini yerde buldu; bir hançer kadar keskin, pırıl pırıl parlıyan diş böğrünün iki parmak yanından toprağa saplandı, hiddetten gözlerinin içi kıpkırmızı olmuş *Pukiau* iyi nişanlıyamamıştı hedefini; bakıcı dişlerin tekrar yere saplanmasından evvel yerinden fırlamış tehlike çemberinin dışına canını atmıştı. Gürültüyle o sıra yerde iki buçuk metre yükseklikteki "Bungalov"unun* verandasında kahvaltısını yapan bölge mühendisi İngiliz elinde kırbacıyla dar yetişti... İngiliz de korkusuzdu, bir yerli kadar olmasa bile fillerin lisanından anlıyordu, cengelde kuytularda gizli tehlike-

* Bungalow: Kökü Bengal kelimesinden gelen, yerden yüksekte yapılmış, etrafı verandayla çevrili büyük ahşap baraka.

lerle karşılaşa karşılaşa korkunun ne olduğunu unutmuştu adeta. Filin yanına gelince Birmanca gerekeni söyleyip rahat durmasını "emretti", kafasının içinde neden olduğu bilinmeyen sıvının esrarlı bir pınardan kaynak gibi kaynamıya başladığı dört tonluk gövde kokusunun alışamadığı bu sarı saçlı, mavi gözlü insan oğlunu yanında görünce aklın almıyacağı bir çeviklikle bir anda İngiliz'i altına alıp mahmuzladı, birer kulaçlık bembeyaz dişler İngiliz'in gövdesinin iki tarafından yarı yarıya toprağa saplandı.

Pukiau korkunç hiddeti; belki de *must*'un beyninde yarattığı dengesizlik yüzünden yine hedefini şaşırmış; İngiliz akıl almaz bir şansla hayatını kurtarmıştı. Fil dişlerini topraktan sökebilmek için epiyce zahmet çekti; sonra bir yol silindiri kadar ağır ve geniş ayağını kaldırdı, saniyenin onda biri kadar havada duran bu ayak İngiliz'e hayatının belki de en uzun bir süresince başının üstüne kalkmış bir kâbus gibi geldi...

Sonradan anlattığına göre artık korkunun bile hududunun dışına çıkmış, filin ayağının altındaki çatlakları saymış... O anda işte yerlinin çevikliği İngiliz'in hayatını kurtardı, nehirde kullanılan kayıklardan birinin küreğini filin kulaktozuna bütün kuvvetiyle indirdi, acı ve hiddetten kuduran hayvan bu sefer beyaz insanı bırakıp kırmızı gözlerinin bebeğinde küçücük Birmanyalı'yı gördü, bir anda dönüp üstüne saldırmasıyla zincirini koparıp ancak fillerin yapabileceği bir çeviklik ve çabuklukla düşmanına saldırdı. Bakıcı bir ağaca tırmanmıştı bile!

Fil kuvvetli dişleriyle ağacı kökünden sökmiye, hortumuyla sarıp koparmıya çalıştı, ormanı güm güm öttüren saldırışlarla tos vurdu ağaca... Fakat ağaç üstündeki insanı vermedi, yerinden bile kıpırdamadı... Yanına kimsenin yaklaşmıya cesaret edemediği fil karanlık basıncaya kadar arasıra yüzlerce borazanın ötüşünü andıran o tiz esiyle haykıra haykıra ağaca saldırdı, sonra gecenin başlamasıyla iri gövdesini ancak fillere has bir ustalıkla çalılıkların, birbirine girif sarmaşıkların arasına daldırarak *cengelin* esrarı karanlığında kayboldu... İşte ondan sonra *Pukiau*'ın bugüne kadar anlatılan serüvenli yaşantısı başladı...

Cengelin bitmez tükenmez kavgasında her canlı başını Siéyes* gibi omuzlarının üzerinde tutabilmek içindedir... Bir anlık bir gaflet hayatın elden gitmesi demektir... Bu çetin kavganın içinde iki buçuk metre boyunda; bir sokuşta bir mandayı öldürüveren ve en hızlı atlara yetişebilen Kral Kobrası "*Hamadriad*"; ağır gövdesiyle en sık çalıların arasından yaprakları bile kıpırdatmadan fırlayıveren korkusuz yaban mandası, dünyanın en güzel kürkü içinde en vahşî, doymaz kan dökücülüğüyle dolaşan panter ve onun üvey kardeşi ondan da korkunç ve hırslı siyah pars, fakat bunların hepsinden daha dehşetlisi, bir ölüm kalım savaşında yenik olarak sürüden atılan "Rog"** olmuş, yani azmış yaşlı erkek fildir... Bu bekâr dişisiz filler ormanın hakiki cehennem yönünü yansıtırlar, yeryüzünde bekâr filden daha dehşetli, daha korkunç, hiddetli herşeye karşı, her zaman ayakta olan, akıl almaz kurnazlığıyla dehşetli kuvvetiyle, cengelde canlı, cansız her yaratığa kan kusturan dehşetlerin dehşeti, korkuların korkusu işte bu *must* olmuş fildir... Yerleri sarsarak gecenin karanlığı içinde gelişi *cengel*'in tüylerini ürpertir adeta... Tuzakların, muzakların herkesten evvel farkına varır, ellerinde dumdum kurşunlu ağır silahları pusularda bekliyen avcılar en küçük bir hışırtı bile duymadan "Must" filin bir anda karşılarında dikildiğini görüverirler, ondan sonra ölümlerden ölüm beğenmek gerekir, ölümden kurtulmak bir mucizedir artık... Kurtulan da pek görülmemiştir zaten...

Pukiau yanına aldığı iki yabanî dişisiyle birlikte kampın etrafını çeviren ağda kadar koyu cengelin içinde yaşıyordu... Ölüm korkusu sinmişti her tarafa... Bir gün kütüklerin dereye indirildiği sırada ansızın ortaya çıkıverdi. İnsanoğlu bir anda ortadan silindi sanki, en cesurlar kendilerini nasıl olduğunu anlamadan ağaçların tepelerinde buldular..

* Abbe: Jakoben'ler klübünü kuranlardan. Mirabeau ve Danton'un yakın arkadaşı. İhtilalden sonra kendisine hangi işi yaptığını soran birine başını omuzlarının üstünde muhafaza ettiği cevabını vermiş.

** Rog (rogue): Birçok dişisi ile sürü halinde dolaşan erkek fil o topluluğun tek başıdır. Her seferinde daha genç bekâr fillerle ölüm kalım savaşına girmek zorundadır. Bu savaşı kaybederek ormanda tek başına yaşamıya mahkûm edilmiş fillere Rog olmuş, yani azmış fil denir.

Pukiau önüne çıkanların hiçbirine bakmadan sırtında "güde"si* üç tonluk iri bir tek kütüğünü alnıyla iten, sürünün en iri erkek filine saldırdı.

İşte orada ormanların gördüğü en korkunç boğuşma oldu. Herbiri bir telden öten geveze kuşlar susmuşlar, ağaçların tepelerinde gürültülerinden insan beyninin uyuştuğu, sarardığı maymunlar dillerini yutmuşlardı sanki!

Doğa nefes bile alamaz olmuştu; derin, yoğun sessizliğin ortasında iki simsiyah ağır gövde kulak zarlarını patlatan haykırışlarla birbirlerine saldırdılar, ağırlıklarından beklenmiyecek çevikliyteydiler ikisi de. Hücuma kalkmış bir filin sırasında dört nal giden bir ata yetişebildiği düşünülürse bunun ne demek olduğu anlaşılır. Döğüşten *Pukiau* galip çıktı; dişlerinden biriyle *Maungzayn*'ın sağrısını mahmuzlamış, barsakları dışarı dökülen hayvan canhıraş bir feryatla bir kan gölünün içine uzanmıştı. Şirketin en kıymetli fillerinden birinin hem de işin en sıkışık zamanında birdenbire elden çıkışı büyük felaketti doğrusu randıman grafiğinde büyük bir boşluk doğururdu bu iş, fillerin yerini tutmak için sivri akıllı bir yöneticinin birkaç sene evvel getirttiği traktörler hiçbir işe yaramamış, orman yer yer otların arasında kaybolmıya başlıyan makine leşleriyle dolmuştu. *Pukiau*, Maungzyan'ın işini bitirdikten sonra en büyük düşmanının; İngiliz'in barınağı olarak bellediği verandalı ahşap binaya saldırdı, çok kalın bambuların üstüne oturtulmuş koskoca baraka temellerinden sarsıldı, yıkılmadı ama bir kısmı yere eğildi, çatısı dalgalı saçların gürültüsüyle çöktü. *Pukiau* kökünden söktüğü birkaç genç tek ağacından hırsını aldıktan sonra sol ard ayağında hâlâ bağlı zincirini sürüyüp yerleri sarsa sarsa cengelde kayboldu. Bir hafta sonra bir gece yarısı karın guruldamaları içinde başlarında bekçileri, dinlenen vahşî bir fil sürüsünü gafil bastırıp saldırdı, gecenin ortasında kopan gürültüden cengel halkı dehşetle yerlerinden fırladılar, ortalığı korkunç döğüşün feryatları doldurdu bir zaman, sonra her taraf sessizliğe büründü. Ertesi gün karınları deşilmiş iki büyük filin ölüsü bulundu iki kilometre ötede.

* Güde: Ağır kütükleri çekmek için fillerin sırtına vurulan bir nevi büyük semer.

Pukiau "bağımsızlığı seçen" ehli fillerden bir çoğunun yaptığı gibi boynuna asılı çanı balçıkla tıkadığından gelişinin de duyulmasına imkân yoktu. Başlıbaşına bir servetken şimdi başlıbaşına bir felaket olmıya başlıyan bu fili ölü bile olsa ele geçirmek için Rangoon'daki şirket merkezinin büyük memurlarından biri; Sir *Henri Dixon Gordon* bir haftalık bir nehir yolculuğundan sonra olay yerine geldi. Sorup araştırıp bir hayli dolaştı, yerli bakıcılarla uzun uzun konuştu, İngiliz mühendislerle kafa kafaya verip bir harp planı hazırladı, ormanın elverişli köşelerinden bir yerde dört metreye dört metre boyunda, üç metre derinlikte bir çukur kazıldı, üstüne kalaslar atılarak iki karış toprak dolduruldu, orman bitkileriyle döşenen tuzak saklandı, çukurun bir kenarına *Pukiau*'ın bakıcısına benziyen bir manken sırığa bağlanarak beklenmiye başlandı. Filin mümkünse diri ele geçirilmesi istendiğinden ağaçların tepesine çıkan avcılara silahlarını kullanmamaları tenbihlenmişti. İkinci günün akşamında *Pukiau* yanında iki dişisiyle geldi, dişiler geride beklediler, *Pukiau* bir sıra havayı kokladı, sonra uzakta küstahça ayakta kendisini bekliyen düşmanını; insanoğlunu, bakıcısının mankenini gördü, gözleri hiddetten kıpkırmızı kesildi, hortumu havada gara son hızla giren bir lokomotif gibi çığlıklar atarak mankene saldırdı, büyük bir gürültüyle çöken tuzağın toz dumanı arasında kayboldu... Hiddetten delirmişti koca fil sanki, binlerce borazanın birden çalmasına benziyen sesinden ürken yaratıklar ağaçların en üst dallarına sığındılar, yere bağlı yaşıyanlar en ıslak kuytulara kaçtılar ve *insanlar* korkuyla titrediler.

Pukiau yenilgiyi kabul etmemişti... Ön ayaklarını üç metre derinliğindeki çukurun kenarlarına dayıyarak koca gövdesi bir yay gibi gerildi ve aklın almıyacağı bir güçle dört tonluk kas, kemik, bir tenis topu çevikliğiyle pusudan fırlayıverdi... *Pukiau* çukurdan çıkar çıkmaz etrafını dolaşıp sırığa bağlı mankeni ayaklarının altına alarak parça parça etti, ondan sonra büyük düşmanı bildiği sarı adamın yerine, iki buçuk metrelik bambuların üstüne tünemiş büyük barakaya tekrar saldırdı, bu sefer yere gömülü kalın bambular bu korkunç yüklenmiye dayanamadılar, binanın sağlam kalan kısmı gıcırtılar ve çatırdayan

ağaç gürültüleri arasında yana yattı. Senelerce bir kedi uysallığıyla bakıcısının basarak ensesine tünemesi için bir dizini büküp eğilen, her emri gık demeden askerce bir "itaatle" yerine getiren, kütükleri geçeceği yolları, ağırlıklarını, küçücük gözleriyle bir anda ölçüp biçip en uygun itme ve çekme usullerini bulan şirketin bu en iri en uysal fili kanlı bir eşkiya olmuştu adeta...

Cengel aylarca *Pukiau*'ın hiddetinden korkuyla titredi, yağmur mevsimi geçip sular çekilmiş, iş sahalarına, çalışma yerlerine gelen alışık fil sürülerinin tepesinde koskoca korkusu bir ölüm tırpanı gibi sallanmıya başlamıştı. Ormanda bir dehşet anıtı gibi dolaşan korkunç bekâr filler bile onun yolu üstüne çıkmaktan çekiniyorlardı. İki dişisi peşinde, kanlı bir sultan, bir eşkiya hayatı yaşamıya başlamıştı. İnsan oğlunun elinden kurtulmuş dört tonluk ve de insanın bütün hile ve alçaklığıyla uzun süre beraber yaşamış bu filin önüne duracak bir kuvvet kalmamıştı artık...

Filin içinden kurtulduğu çukur bir metre daha derinleştirilerek tekrar üstü örtüldü, yerli kıyafetindeki manken tekrar yerine konarak beklenmiye başlandı, ve *Pukiau* tıpkı ilk seferinde olduğu gibi iki dişisi peşinde göründü, fakat bu sefer havayı uzun uzun kokladıktan sonra gara giren lokomotif gibi saldırmadı, evvela ayaklarıyla toprağı hafif hafif yokladı, sonra kuru bir ağaç dalını hortumuyla kavrayıp sondajlar yaptı, bekçilerin eskiden kaldırıma vurdukları sopaları gibi sırığı tuzağı örten toprağa birkaç kere indirdikten sonra aşağıdan gelen gümbürtüden tuzağın yerli yerinde olduğunu anladı, bu sefer çukurun uzağından dolaşarak yerli mankenine arkadan saldırdı, ayağının altında paramparça ettikten sonra etrafta ele alınmıya değer bir konu var mıdır gibilerden kampı şöyle bir dolaştı, sonra dişileri peşinde ormanın kuytuluğuna daldı, kayboldu... Bu çare de boşa gitmişti, başka bir şey düşünmek lazımdı. *Pukiau*'ın dişlediği erkek fil yaraları dikildikten sonra birkaç ay yaşamış, sonra ölmüştü. Değeri yüzlerce sterlinlik bir fili katil de olsa bir kurşunla öldürmek şirketin işine gelmiyordu, böyle talimli ve kıymetli bir filin yetiştirilmesi seneler isterdi çünkü!

Nehrin aşağısında bir köyde oturan çok yaşlı bir fil avcısı ve terbiyecisini getirtti Umum Müdürlük nihayet... *Pukiau*'un ismi City'de şirket merkezinde Genel Müdür'ün bile kulağına gitmişti! Deva bulmaz bir açlıkla Rangoon'da işleyen bıçkıhanelere kütükler yetiştirmek lazım geliyordu, Britiş – Layn'ın zenginliklerinden biriydi bütün bir mevsim boyu ağır ağır nehirden inen birbirine bağlı *tek* kütüğü adaları.

İhtiyar avcı tenis kordu kadar bir alanı kol kalınlığında sarmaşıklarla, sımsıkı bağlanmış kalın bambu kütükleriyle çevirtti, üç metreden fazla yükseklikteki duvar dışardan belli olmıyacak şekilde orman bitkileriyle örtüldü, bırakılan koridor gibi bir geçidin ağzı cengelin herhangi bir tüneli gibi ustalıkla "kamufle" edildi, koridorun ortasına yakın bir yere tele asılı, icabında içeri doğru kayabilen yerli kıyafetli insan boyundaki manken asıldı, beklenmiye başlandı...

Pukiau meydana çıktı tekrar, evvela meraklı meraklı etrafta dolaştı; yukarda gizlenmiş yerlinin oynattığı şekle gözleri ilişince kulakları birer yelpaze gibi açıldı, gözleri kızardı, hortumunu kaldırarak saldırdı, fakat yukardan iple idare edilen manken alay eder gibi daha içerlere kaçınca bütün hiddetiyle atıldı ve kendini yüksek duvarlarla çevrili alanın içinde buldu, geçit yeri yukardan inen ağır kütükten parmaklıkla kapanmıştı bile, oraya saldırdı buraya saldırdı fakat birbirlerine sımsıkı bağlı yere çakılı kalın kütükleri sökemedi. Kementler sağdan soldan havalarda uçuşarak dişlerine, hortumuna ayaklarına, hatta kuyruğuna, kuyruk sokumuna kadar geçtiler, biraz sonra *Pukiau* kendisini o kadar nefret ettiği sarı adamın karşısında, bağırıp çağıran esmer tenli, çekik gözlü yerlilerin arasında buldu... Kıpırdayamazdı bile artık, birkaç Karen'in ard ayağına bağlı zinciri yere çakılı demir bir kazığa geçirmeleri işten bile olmadı... Birmanya ormanlarına dehşet salmış *Pukiau*'un bir mevsim süren bağımsızlığı da böyle sona erdi, kendi milleti de yabancıyla birlik olmuştu çünkü.

25 Ağustos 1971 İstanbul

Göz

İnsanlar insanlara, hayvanlara, doğaya eziyet ede ede yaşadılar binlerce, yüz binlerce, milyonlarca yıl. Doymak bilmez bir tüketim çılgınlığına büründü bir süre insanoğlu; tüketecek birşey kalmayınca tüketecek başka şeyler yaratmak zorundaydılar... Bütün iş, doğanın göz açıp kapayacağı kadar kısa bir zaman içine sığdı... Milyarlarca yıl başka dünyaları yuta yuta geldiği yörüngesinin bir yerinde, bilinmeyen bir sebepten patlayan *Quark*'ın* parçaları başka quarklar tarafından yutulurken, bir kısmı da ateş halinde başdöndürücü bir hızla dönmeye başladı; milyarlarca yıl sürdü evrenin buz gibi soğuğu içinde katılaşmaları... Dünya yuvarlağı da bunlardan biriydi, üstünde binlerce yanardağdan fışkıran lavlar ateş nehirleri gibi akıyor; saniyenin binde birinde milyarlarca kilovat enerji kusan şimşeklerin yüzlercesi birden çakıyor, yıldırımlar düşüyordu... Yoğun bir amonyak bulutu içinde kopuyordu bütün bu kıyamet; ilk canlıların içinde yaşadıkları bu görüntü hiçbir zaman unutulmadı. O'nun tarafından, düşünecek bir beyni, bir belleği bile yokken daha; Dante'nin kapısında "bütün ümitleri bırakınız" diye yazdığını söylediği cehennem buydu işte**...

Yüz milyonlarca yıl sürdü bu durum, sonra bir günde onbinlercesi çakan şimşeklerin, yıldırımların fizik gücünün ya-

* Quark: Maddenin en yoğun şekli, aklın alamayacağı küçüklüktedir, bir proton'un yüz milyar kere yüz milyar küçüğü oluyor (parten 10-33 sm., proton 10-16 sm.); parten yada kara delik (trou noir) denen bu cisimlerin evrenin % 99'unu oluşturdukları söyleniyor.

** Dante, *Divinia Comedia*'da, Cehennem'in kapısında (Laschiata ogni esperanza) "Bütün ümitleri bırakınız" diye yazılı olduğunu söyler.

Herkese verilecek ilişkin

GÖZ

İnsanlar insanlara,hayvanlara,doğaya eziyet ede ede yaşadılar binlerce yüzbinlerce,milyonlarca sene.Doymak bilmez bir tüketim çılgınlığına büründü bir süre insan oğlu;tüketecek bir şey kalmayınca tüketecek başka şeyler yaratmak zorundaydılar...Bütün iş doğanın göz açıp kapayacağı kadar kısa bir zaman içine sığdı... Milyarlarca yıl başka dünyaları yuta yuta geldiği yörüngesinin bir yerinde bilinmeyen bir sebepten patlıyan QUARK(I)'ın parçaları başka quark'lar tarafından yutulurken bir kısmı da ateş halinde baş döndürücü bir hızla dönmiye başladılar;milyarlarca yıl sürdü evrenin buz gibi soğuğu içinde katılaşmaları...Dünya yuvarlağı da bunlardan biriydi,üstünde binlerce yanardağlardan fışkıran lavlar ateş nehirleri gibi akıyor;saniyenin binde biminde milyarlarca kilovat enerji kusan şimşeklerin yüzlercesi birden çakıyor,yıldırımlar düşüyordu...Yoğun bir amonyak bulutu içinde kopuyordu bütün bu kıyamet,ilk canlıların içinde yaşadığı bu görüntü hiçbir zaman unutulmadı O'nun tarafından,düşünecek bir beyni,bir belleği bile yokken daha;Dante'nin kapısında"bütün ümitleri bırakınız"diye yazdığını söylediği cehennem buydu işte(2)...

Yüzmilyonlarca yıl sürdü bu durum,sonra bir gün günde onbinlercesi çakan şimşeklerin,yıldırımların fizik gücünün yarattığı tesadüf'lerden doğdu ilk CANLI diyebileceğimiz ~~şey~~,hücre'nin ana maddesini meydana getiren şey;hayatı yoktu ama hayatın ana cevheriydi bu;anzyme'di(3)...İlk canlılar bundan türediler evvela bölüne bölüne;kimisi mikroskopik"kakabekia umbellata"(4)cinsindendiler,bazıları beyaz metreleri hatta kilometreleri bulan şerit şeklinde deniz pıktısı gi-

(I)-Quark:maddenin en yoğun şekli,aklın almıyacağı küçüklüktedirler,bir proton'un yüz milyar kere yüz milyar küçüğü(proton 10^{-33}Sm.,proton 10^{-16}Sm.) oluyor,parçacık,ya da kara delik,true nedir-da denilen bu cisimlerin kâinatın %99,9 unu teşkil ettiği söyleniyor.

(2)Dante Divina Comedia'da cehennemin kapısında(Lasciate ogni esperanza),bütün ümitleri bırakınız diye yazılı olduğunu söyler.

(3)-Anzyme:Hücrenin ana maddesini meydana getiren organik cisim,laboratuar tecrübelerinde,Dünyanın kuruluşundaki atmosfer şartları meydana getirilerek (anzyme) elde edilmişti bir kaç yıl önce,hatta bu olay o sırada bir operayı seyretmekte olan tecrübe sahibine oyun durdurularak asistanları tarafından sahneden bildirilmişti.

(4)-Kakabekia Umbellata:Dünya atmosferinin amonyak olduğu çağa ait bulunan en eski canlı fosili ,bunlar ilk önce Avustralyada şist yataklarında bulunmuş,pek az bir süre sonra da İngilterede bir şatonun hendeklerinde canlılarına tesadüf edilmiştir.Daimî turist gezintilerinin yapıldığı şatonun hala sularının sızdığı hendekte belirli bir amonyak atmosferi meydana geldiğinden bu mikroskopik canlılar yaşamlarını sürdürme imkânı bulmuşlar.Şemsiye şeklinde olmalarından(umbellata)adı verilmiştir.

rattığı *rastlantı*'lardan doğdu ilk *canlı* diyebileceğimiz, *hücre*'nin ana maddesini oluşturan şey; hayatı yoktu, ama hayatın ana cevheriydi bu; *anzyme*'di*. İlk canlılar bundan türediler önce bölüne bölüne; kimisi mikroskobik "kakabekia umbellata"** cinsindendi, bazıları boyları metreleri, hatta kilometreleri bulan şerit şeklinde deniz pıhtısı gibi kaygan yaratıklardı; bunlar sıvı ile gaz arası bir ortamda yaşıyorlardı, milyarlarca yıl sürdü bu cehennem ortamında atmosfere benzer bir şeyin oluşması; çok yükseklerde kızgın bulutların üstünde; dünya yuvarlağının etrafında asılı duran buzdan kuşak sonunda eridi, tufanlar, denizler döküldü yeryüzüne gökyüzünden; en yüksek volkanlar bile bu selin altında kaldılar; insanlara kendilerini oluşturan canlılardan kalan ikinci korkunç anı da budur işte; bu korku, belleğinin en derinlerinde yatan korkulardan biri olarak kalmıştır...

Çok sonraları insanoğlu adamakıllı biçimlendikten sonra, birkaç kez daha oldu bu su baskını, ama hiçbirisi ilki kadar korkunç olmadı... Boşlukta başdöndürücü bir hızla Vega burcuna doğru giden bu küçücük *aile*'nin içinde Dünya yuvarlağı en küçüklerden biriydi; fakat en güçsüzlere en büyük gücü kazandıran rastlantılar, küçük bir aşiretten Dünya'ya hükmeden bir imparatorluk yaratan kader, maymunlar arasında en güçsüzüne bağışladığı "zekâ" gibi, buna da "atmosfer" diye bir şans tanımıştı; burnunun dibinde, çevresinde dönen ve tıpkı kendisine benzeyen küçük yuvarlak, bir ölüm sessizliğine bürülü devinirken O'nun ihtiyar kadınların yüzü gibi buruşmaya başlayan kabuğunda akıl almayacak şeyler oluyordu... Amonyak bulutu içinde ağır ağır yüzen organik cisimler sulara inmişler; oradan

* Anzyme: Hücrenin ana maddesini oluşturan organik cisim, laboratuvar deneylerinde, Dünya'nın kuruluşundaki atmosfer koşulları yaratılarak "anzyme" elde edilmişti birkaç yıl önce; hatta bu olay, o sırada opera seyretmekte olan deney sahibine oyun durdurularak yardımcıları tarafından sahnede bildirilmişti.

** Kakabekia Umbellata: Dünya atmosferinin amonyak olduğu çağdan kalma en eski canlı fosili; bunlar ilk önce Avustralya'da şist yataklarında bulunmuş, kısa bir süre sonra da İngiltere'de bir şatonun hendeklerinde aynı canlılara rastlanmıştır. Sürekli turist gezintilerinin yapıldığı şatonun hela sularının sızdığı hendekte belirli bir amonyak atmosferi oluştuğundan bu mikroskobik canlılar yaşamlarını sürdürme olanağını bulmuşlar. Şemsiye biçiminde olduklarından bunlara "umbellata" adı verilmiştir.

da, yüz milyonlarca yıl emekleye, emekleye, biçimden biçime gire gire karalara çıkmışlardı; bunların arasından gözle görülmeyecek kadar küçükleri olduğu gibi, omurgasında gövdesinin geri kalan kısmına emir veren ikinci bir beyin taşıyanları da vardı; bunlar o kadar iriydiler ki, baştan verilen emir arka ayaklara yada korkunç bir savunma silahı olan kuyruğa gidinceye kadar geçen zaman içinde yaşama şansları yok olabilirdi, onun için doğa onlara böyle bir "şube" beyin vermişti...

İnsanın aralarından çıktığı maymun türünün oluştuğu sıralar bu dev yaratıklar son günlerini yaşıyorlardı artık, doğanın yeni hayat koşulları onlara pek *şans* tanımamaya başlamıştı; gövdeleri o kadar büyüktü ki, atmosferin koşullarına uyamıyorlar; ısınamıyorlar, ısındıkları zaman da soğuyamıyorlardı; zamanla eskiden kalma görkemli yapıların yıkılıp yerlerini içlerinde yaşanması daha kolay yapılara bırakması gibi, ortadan kalkmışlar; petrol yataklarını oluşturan mikroskobik canlılar gibi derelerin getirdiği çamurlar, üstlerine kapanan topraklar, kömürleşen fujer ormanları içinde fosilleşmişlerdi bile... Bu sıralarda çeşitli yaratıklar arasında en zekisi olan, kendine hayat olanaklarını ötekilerden daha fazla sağlamasını bilen maymun türü, ormanlarda, binlerce bireyli sürüler halinde dolaşıyordu; içlerindeki ayaklarını da elleri kadar ustalıkla kullanamayan, ağaçların tepelerine öbürleri kadar çeviklikle tırmanamayan, koşamayan; hantal, yavrusu doğar doğmaz anasının boynuna asılmayı beceremeyen "geri kalmış" bir tür *üvey evlat* muamelesi görüyordu. Yediği şeyler çoğu zaman öteki maymunların beğenmeyip ağaçlardan fırlattıkları fazla olmuş yada taş gibi sert yemişlerdi. Bir Hindistan cevizi düşmesindi yere, hepsi birden üstüne atılıp birbirlerini parçalarcasına, vahşi çığlıklarla kapmaya çalışırlardı; çıkamadıkları ağaçların tepelerinden maymun kardeşleri bu "beceriksizlere" acıyarak bakıyorlardı adeta...

Açlık canlarına tak dediği zaman, ellerine geçen her şeyi yiyorlardı; solucan, kurbağa, yılan çıyan, ne olursa! İnsanın, domuz ve sardalya gibi her şeyi yiyen yaratıklardan biri oluşu belki de işte bundandır.

Bir gün bir tanesi eline geçirdiği bir ağaç dalını durup dururken, bütün gücüyle karşısındakinin kafasına indirdi, öteki-

ler hemen ölenin üstüne çullandılar, kafatasının içinden çıkan pembemsi, yumuşak "şeyi" lezzetle yediler, sonra gözlerini, ağzını, kulaklarını, her şeyini yediler. Ağaç dalının açlığa karşı bir çare olduğunu anlamışlardı, artık ellerinde "silahları" vardı, güçlenmişlerdi; yavaş yavaş öteki sürülerin artıklarıyla geçinen asalaklar olmaktan kurtulmaya başlamışlardı; gün ışığı görmez, her kovuğu akla gelmedik tuzaklarla, tehlikelerle dolu ormanlardan çıkıp ovalara, vadilere inmeye başladılar; bir süre oralarda hayatların en sefilini akılalmaz korkular içinde yaşadılar... Odunu manivela gibi kullanmasını da öğrenmişlerdi, sürülerin geçit yerlerinde yüksek kayaların üstüne çıkıyor, kaldıraç kuvvetiyle yerinden oynattıkları büyük kayaları yük trenleri gibi müthiş gürültülerle aşağıdan geçen sürülerin üstüne yuvarlıyor, ölenlerle yaralananları hemen oracıkta parçalıyor, karınlarını doyuruyorlardı... Geceleri kuytu yerlerde, mağaralarda titreye titreye kazma dişli kaplanların kükremelerini dinliyor, mamutların yerleri sarsa sarsa geçişlerini duyuyorlardı. Güneş doğar doğmaz yine aşağılara, yaşama koşullarının daha kolay olduğu düzlüklere doğru iniyorlardı; en akıllıca işin dere yataklarından gitmek olduğunu deneyle öğrenmişlerdi, denizi de böyle buldular sonunda, insanın yaşamını denizlerden sağladığı milyonlarca yıllık hayatı da böyle geçti; erkeklerin sırtlarındaki kılların maymunlarınkinin tersine yukarı doğru değil de aşağı doğru olması, sularda kulaç atarak, balıkları balık gibi avlayarak geçirilen bu milyonlarca yılın kalıntısı olmalı... Suyun nasıl bir hayat kaynağı olduğunu geçtikleri çöllerde yüz binlercesini öldüren susuzluktan biliyorlardı; hayvanların suya inme zamanlarını kolluyor, vahşi çığlıklar atarak ürkütüp dağıttıkları sürülerden güçsüzleri ele geçirip parçalıyorlardı.

Başka hayvanlardan daha akıllı olan –iki ayakları üstünde yürüyen– hayvanlardan yararlanmayı, ormanların, kırların en yırtıcı yaratıkları olan kurtlar düşündü ilkin, onlar da yaratıkların en "zekileri"ndendi çünkü. Koşamayan, öbür hayvanlar kadar çevik olmayan, maymunlar gibi iki ayak üstünde durduğu halde onlar gibi ağaçların tepesine fırlayıp canını kurtaramayan *insan*, onlar için yürüyen bir *erzak* deposuydu; üstelik bulundukları yerlerde dişlerinin kesmediği bir yığın artık bırakarak

yaşıyorlardı... İnsanların köpekle tanışmaları böyle oldu işte! İnsanın en sadık dostu, başlangıçta en korkunç düşmanıydı, mağaraların derinliklerinde kurt ulumalarını dinleyerek geçirdikleri binlerce yıldan kalmadır belki de insanların bugüne kadar anlattıkları kurt masallarının dibinde yatan korku! İnsanoğlunun *insanoğlu* olarak ortaya çıkmak için çektiği sıkıntılar anlatmakla bitmez; doğaya düşmanlığı da burdan geliyor olmalı, çünkü bütün canlılar arasında çevresini yiyerek, kirleterek, yokederek yaşayan tek yaratıktır *insan*...

İnsanlar insanlara, hayvanlara, doğaya eziyet ede ede yaşadılar binlerce, yüz binlerce, milyonlarca yıl, tarlaların en zararlı yaratığı ve kindar köylülerin küreğin keskin tarafıyla bir vuruşta ikiye böldükleri zaman üst tarafı alt tarafını yemeye başlayan bir çeşit köstebekler gibi (bunlara *taupe-grillon* dendiğini çok eskiden okumuştum. C.B.) vahşî bir doymazlık içindeydiler... İlk *kuvvetin* ellerine ne zaman geçtiği bilinmiyor, bu kuvvet gördükleri zaman korkularından yerlere kapandıkları *şey*, içlerinden binlercesinin zamanın karanlıkları içersinde, ormanların derinliklerinde diri diri kavruldukları yangınlar, yanardağların ağzından fışkıran lavlar, kısacası öldüren ve yaşayan *ateş*'ti... Bunu kimin ilk defa kullanmayı akıl ettiği belli değil; her neyse işte, binlerce yıl korkusundan tiril tiril titredikleri *ateş*'i, soğuktan tir tir titredikleri mağaraları ısıtmak için kullanmayı akıl ettiler... Efsaneler eti pişirmeyi ilk bir Çinli çobanın bulduğunu söyler; güya bir gün, koyunların bulunduğu ağıl yanmış, yangından güzel et kokuları gelmeye başlamış, sonra çoban yanan koyunlardan kopardığı etlerin çiğ etten çok daha lezzetli olduğunu görmüş, ondan sonra eti pişirerek yemeye başlamış; oysa araştırmalar, Mamut Çağı insanının ateşte ısındığını, pişmiş et yediğini göstermiştir...

İnsanlar insanlara, hayvanlara, doğaya eziyet ede ede yaşadılar binlerce, yüz binlerce, milyonlarca yıl. Yaşamak ve ısınmak için yararlandıkları *ateş*'i ellerine geçirdikten sonra, artık *doğa*'nın hakimi olmaya adım atmışlardı; yüz binlerce yıl ulumalarından tir tir titredikleri kurtlar, kükremelerinin uykularını kaçırdığı arslanlar, kaplanlar,

gök gürültüleri arasında söküneden filler, gergedanlar, karaların –suların– denizlerin küçük büyük bütün canlıları ellerinde alevlerle üstlerine yürüyen bu iki ayaklı, hilesine ve gaddarlığına akıl sır ermez yaratıkların şerrinden nerelere gideceklerini şaşırdılar; birtakımları O'nun yanında, tutsağı olarak yaşamayı kabul ettiler; bir kısmı da etmedi; edenler, pek *şerefli* sayılmasa bile, yaşamlarını sürdürebildiler insanların yanında, insanların *izin verdiği* kadar... Tutsaklığı kabul etmeyenlerin kimisi kapatıldıkları kafeslerde sıkıntıdan düşüne düşüne öldü, yüz binlercesi birarada yaşamaya alışmış olanlar insanlar tarafından avlana avlana sayıları azalınca artık çoğalamadılar, "iç güç yetersizliği" denen yaşama gücünün yitirilmesinden ötürü yok oldular. Göçleri sırasında sürülerinin kalabalıklığından gündüz ortasında gece karanlığı basan A*merikan yaban güvercini*'nin son "ferdi" 1914 yılında, bir hayvanat bahçesindeki kafesinde eşsiz öldü, sürüden arta kalan tek bahtsızdı o... Beş milyarlık sürünün yuvalandığı ormanlara saldırılmış, etleri pek lezzetli ve yağlı olan güvercin yavrularının yuvalarına çıkıp toplamaya üşendikleri için, insanlar ağaçları baltalarla köklerinden indirip yere saçılan yavruları dut gibi toplamışlardı... Bir kuşak bile sürmedi bu yağma; 1914 yılında bir "hayvanat bahçesi"nde ölen son tanık da belki Güneş'i karartan sürüleri kanat sesleri göz bebeklerinde çırpına çırpına öldü... onun nasıl bir kuş olduğunu Audubon'un* yaptığı resimden öğreniyoruz...

Doğanın öbür yaratıkları doğanın yasalarına saygılıydılar, ancak yaşamak için öldürüyorlardı; bu *öldürme* doğayı dolduran "şiirin" bir parçasıydı, Kızılderililer'in düşmanın kahramanlığını kendine sindirmek için yüreğini çıkarıp yemesi gibi... Görkemli arslanlar her seferinde, her olaya uygun olarak değiştirdikleri av usulleriyle ele geçirdikleri avlarını hiç acı çektirmeden, bir anda boyun kemiğini kırıp öldürüveriyorlardı; oysa insanoğlu öldürdüğünü çoğunlukla zevk için, işkenceyle öldürmekteydi; sayıları altmış milyonu bulan Amerikan bizon sürüleri de böylece eridi, XIX. yüzyıl sonunda hafta sonu tatilini Amerikalılar, ellerinde tüfekleri, vagonlara kurulupdışarda sa-

* Audubon: Fransız asıllı Amerikan ressam, nesli tükenmiş kuş türlerini onun resimlerinde izleyebilirsiniz.

kin sakin otlayan bizonları öldürmekle geçriyorlardı; yıllarca sonra herkesin "deli" gözüyle baktığı biri, tren yolları boyunca yığılmış yada uçurumların dibinde yatan, tipiden önlerini göremeyip boşluğa atlamış yüz binlerce, milyonlarca bizonun kemiklerini arabalara doldurup tutkal fabrikalarına, şuna buna satarak milyonlar kazandı...

İnsanlar insanlara, hayvanlara, doğaya eziyet ede ede yaşadılar binlerce, yüz binlerce, milyonlarca yıl, ama *göz* ona bakıyordu, *göz* 8000 ışık yılı* uzaklıktaki Cygne (Kuğu) burcunda Güneş'ten** otuz kere daha büyük bir yıldızı yemekte olan bir "kara delik"ti; Evren'in % 99'u bu kara deliklerden oluşuyordu; günde en az bir tanesi Dünya atmosferinde patlayıp *devasa* maytap âlemlerine*** yolaçan, *boyları bilinen en küçük proton'dan yüz milyar kere yüz milyar defa daha küçük*****, *ağırlıkları yüzlerce milyar ton olan kara delik*'lerden biriydi; işte bu *göz*'dü Dünya'yı gözden kaçırmayan 8000 ışık yılı öteden, yediği yıldızın çevresinde akılları durduranbir hızla dönüp beşbuçuk günde devrini tamamlıyordu******; Güneş'ten otuz kere büyük bu yıldız******* kuyruğunu kapmaya çalışan bir köpeğin kendi çevresinde dönüşü gibi,

* Işık yılı: 74.649.610 yani 74 kentrilyon 649 Katrilyon 610 trilyon km.

** Güneş'in Dünya'ya kitlesi 330 bin mislidir.

*** Bunları oluşturan kozmik ışının dünyadaki en büyük dev akseleratörlerinden 1 milyar kere daha kuvvetli olması gereken akıl ermez, sırrı bilinmez bir güç kaynağı.

**** Bu küçüklüğün derecesini anlamak, santimetre olarak 1 rakamlı yazıp sonuna 13 sıfır koymakla mümkündür. Adı geçen kara delikler ise protondan yüz milyar kere milyar daha küçüktürler.

***** Quark'ın -kara delik- hızı hakkında bir fikiredinmek için etrafında döndüğü yıldızın güneşten 30 kere büyük olduğunu düşünmek gerekiyor.

****** Yıldızların büyüklükleri konusunda bir fikiredinmek için aşşağıdaki listeye bir göz atmak kâfidir. Yıldızların çapları, burada Güneş ünite olarak alınmıştır:

Yıldızın sınıfı	Cüce yıldızlar	Dev yıldızlar	Süper dev yıldızlar
BO	8	yok	30
AO	2.27	yok	yok
FO	1.40	4.2	50
GO	1.05	8.6	yok
KO	0.71	15	yok
MO	0.5	42	300

Güneşin soğumasının 5 milyar yıl sonra olması düşünülmektedir, çünkü az da olsa güneş enerji kaybetmektedir. Güneş hidrejenin heliyuma dönüştürerek enerjisini ayakta tutabilmektedir. Güneş sistemi saniyede 20 km. hızla Vega (Hercule) burcuna doğru gitmektedir.

kendinden uzanan bir parçanın çevresinde akılların almayacağı bir hızla dönüyor, ışık-madde-enerji olarak akılların almayacağı küçüklükte bir *kara delik*'in içinde eriyip gidişini çaresiz seyrediyordu sanki... *Göz* yıldıza yörüngesi üzerinde rastlayıp *yemeye* başladığında Mısır'daki piramitlerin temeli atılmamıştı daha; yüzlerce milyar *ışık yılı* uzunluğundaki yörüngesinde Güneş'ten büyük yüzlerce yıldızı yiyerek gelmişti bulunduğu yere; artık Güneş sistemine el uzatacak kadar yakındı, 8000 ışık yılı O'nun burnunun ucu sayılırdı...

İnsanlar insanlara, doğaya, hayvanlara eziyet ederek yaşamlarını sürdürüyorlardı; ellerinde bir domuzun bile miğdesini bulandıracak kadar kirlenmiş kâğıt parçaları, yuvarlak yassı madenlerle dolaşıyorlardı. *Onlar* için değer taşıyan başka birşey kalmamıştı artık; doğanın en güzel, en sevimli yaratıklarını akılalmaz işkencelerle öldürüyorlardı, biraz daha kirli kâğıt parçası, biraz daha yuvarlak yassı demir edinmek için... Hindistan'dan tanesi 5 franga alınan pembe flamingoların ayakları, ince zarif boyunları daha az yer kaplasın diye, kanatlarının altına kıvrılıyor, on tanesinin zor sığabileceği kafeslere ellisi istif edilip uçakların buzdolabından farksız ambarlarına bu sıcak iklim kuşları boyunları bükük atılıyorlardı, günlerce süren aç-susuz bir yolculuktan sonra, kafesler açılıp ayakları üstünde durabilenler ayrılıyor, ölenler yada ölmek üzere olanları, bir işçi, ağzının kenarında bir sigara izmariti, bir el arabasına doldurup şirketin çöplerinin yığıldığı yere götürüyor, boşaltıyordu; üzerlerine benzin dökülen bu yarısı canlı yarısı cansız yığın kanat çırpa çırpa can veriyordu; 5 franga alınıp 150, bazen de 500 franga satılan flamingoların yarısının acılar içinde ölmesi kimi ilgilendirirdi ki! Aslında insanın insana reva gördüğü işkenceler yanında bunlar devrede kulak bile sayılmazdı ya, insan doğanın dışına çıkmıştı artık, kendi kendisine her şeyi yapabilirdi; ama doğanın "sevgili yaratıkları"na *asla*...

Acunun sırlarını kavrayabilmek için gözlerini kırpmadan Güneş'e bakmaktan gözleri pişmiş, insanın kaderini düşünmekten de gözlerinin feri sönmüş "bilgeler" biliyorlardı çok uzaklarda, Evren'in simsiyah, donmuş boşluğunda bir *göz*'ün onlara baktığını, bu *göz*'ün her şeyi gördüğünü, her şey'i bildi-

ğini; peygamberler, bilge kişiler, bilim adamları, gözleri yaş içinde, *insanoğlu*'nu doğru yola sokmaya çalışıyorlardı...

Nihayet *Tüketim Çağı* da son buldu, doğal enerji kaynakları kurudu; yeryüzünde artık bir gram petrol, kömür, uranyum kalmamıştı; denizlerin *şerefi*, analarından üç metre boyunda sekiz yüz kilo ağırlığında doğan, günde yüz kilo alarak otuz kırk tona ulaşan balinalar* dudak boyası, krem, motor yağı, köpek maması gibi birtakım saçma sapan tüketimler için, burunlarında uçları dinamitli *zıpkın topları* taşıyan çelik armadalar tarafından ortadan kaldırılalı binlerce yıl olmuştu belki; her yıl birkaç tür memeliyi, birkaç tür uçan canlıyı yitiren insan *kuru kafasıyla* başbaşa kalmıştı artık, son dostu kedilerle köpekler de tükenmişti; Doğa'nın yarattıklarının en güzellerinden biri olan *ormanların padişahı*, korkusuz, ama son derece duygulu arslanlarla kaplanlar yoktular artık, hatırlamıyordu artık onları *insanoğlu* bizim mastodonları hatırladığımız kadar bile... Her yıl yalnız derileri için yüz binlercesi avlanan, sarhoş balıkçılar kadar sevimli *fok*'lar denizleri süslemiyorlardı; kirlenmiş sanayi artıklarıyla dolan *okyanus*'lar yaşatamıyorlardı bağırlarındaki *canlıları*; en küçük bir esintiyi yakalamak üzere çok yükseklerdeki kulelere yerleştirilmiş yüzlerce metre çapında değirmen tekerlekleri son kuş sürülerinin de göçlerini önlemiş, ormanlar ortadan kalkmış, *doğa*'nın düzeni bozulmuş, keyfi kaçmıştı...

İnsanlar *mutsuz* yaşamalarını sürdürebilmek için daha büyük bir mutsuzluk içinde daha çok çalışmak zorunda kalmışlardı, Güneş'in ısısı yavaş yavaş azalmaya başlamasa, belki harcadıkları *çaba* o kadar korkunç olmayacaktı; sayıları yüz milyarı aşmıştı, *kanun*'a karşı gelinmiş, *düzen* bozulmuştu; Doğa artık insanoğluna her türlü *kredi*'yi kesmişti. Gövdelerinin kurumaması için gerekli *su*'yu kutuplarda aramak zorundaydılar, kutuplardan koparılan *buz dağları* plastik örtüler altında aylarca süren yolculuklardan sonra insanların yaşadıkları yerlere getiriliyor, bu suyun bir kısmı da bunları çekip getiren enerjiyi sağlamak için kullanılıyordu, bir *kısır döngü*'ye girilmişti artık, dönüşü olmayan bir kısır döngüydü bu.

* Bugüne kadar zıpkınlanmış en büyük balina 35 metre boyunda 150 ton ağırlıktadır.

Aşk yapmaya bile vakitleri yoktu, zaten *aşk yapmaya* gerek de kalmamıştı, gerekli işler için gerekli *insan türü* şehir kadar büyük laboratuvarlarda kadınların *rahimleri*'nde bir süre geliştirilen *tohum*'lardan yetiştiriliyordu; bilginler insan tohumunu kadınların dışında yetiştirip geliştirmeye, böylece *boşu boşuna* geçen bir kuluçka dönemini kısaltmaya çalışıyorlardı, ama başaramıyorlardı, anaların en ulusu *tabiat ana* insanın, insanın-dışında oluşmasını bir türlü kabul etmiyor, sırrını ele vermiyordu... Tohumları veren *damızlık* erkekleri uzun sınamalardan ve biyolojik denemelerden sonra elektronik *beyinler* seçiyor, bunlar tıpkı "arı beyleri" gibi özel yiyeceklerle besleniyor, onlardan alınan *sperma*'lar kadınların rahimlerinde bir süre geliştirildikten sonra *cenin* donduruluyor, daha az yer kaplaması için elektronik beyinlerin "emrettiği" iş yerlerine ambalajlar içinde götürülüyor, orada civciv makinalarına benzeyen makinalarda geliştiriliyordu; böyle olması gerekti, elektronik beyinler böyle saptamışlardı bu işi, kimse elektronik beyinlerin düşündüğünden başka türlü düşünemezdi; hayatının bu dönemi, insanoğlunun doğuşundan işe başlayışına kadar geçirdiği mutlu "çocukluk" çağıydı; her insanın ömrü boyunca bir süre "dondurulma"ya hakkı vardı, bu dondurulma süresi bazen işverenle işçiler arasında sert çatışmaların, hatta kanlı olayların çıkmasına "sebebiyet" veriyordu; sendikalar daha fazla *dondurulma* hakkı için direnirken, işveren elektronik beyinler bu hakkı kısıtlamak için ellerinden geleni yapıyorlardı.

Güneş'in zayıflamaya başlayan enerjisi uzaya yerleştirilmiş kent büyüklüğündeki aynalarda toplanıyor, bu ısı, hayatı sürdüren *enerji* kaynağını oluşturuyordu... İnsanların bir yerden ötekine gitmek için taşıt kullanması sözkonusu bile değildi artık, herkes işinin olduğu yerde yaşıyordu, taşıtlar ancak gezegenlerle Ay ve Dünya arasında işliyorlardı, bu da çoğunlukla insanlara daha çok yaşama alanı sağlamak üzere endüstri artıklarını Ay'a taşımak için yapılıyordu, çünkü karalarla denizler artık kaldıramıyorlardı bu zehirli pislikleri; şairlerin, sevgililerin düşlerine giren *Ay* en yakın ve en *ekonomik* çöplük olmuştu böylelikle! Golf Stream'in % 4'ten fazla enerji kaynağı olarak

kullanılmaması gerekirken, bu kullanma % 5'i aşmış, balık türlerinin kan üreten *dalağı* Sargaslar Denizi ortadan kalkmış, son deniz canlıları da böylece yokolmuştu, hayat verici akıntının *candamarı* kesilmişti sanki, Atlantik'in ulaşılamayacak derinliklerine kaymış, insanoğlunun şerrinden kurtulmak için kendisine başka yollar aramış bulmuş, onun getirdiği ılık *kan*'dan yoksun kalan kıyılar, cennet adalar birer buz kayası kesilmişlerdi!

İnsanlar artık balinalardan arta kalan planktonlarla, yosunlarla, cam içinde üretilen canlılarla, enerji vermeyen bitümlü şist yataklarından elde edilmiş besinlerle yaşıyorlardı, ve işin en korkuncu, bunca alınteriyle ve güçlükle elde edilen bu *nimetler*'in hamam böcekleri ve farelerle paylaşılması zorunluluğuydu; onları ortadan kaldırmak için başvurduğu her çare sonunda daha ustaca bir çareyle karşılaşan insanoğlu, "aile planlaması"nı kendisinden daha ustalıkla başarmayı becerebilmiş bu yaratıklarla dostça geçinmenin yolunu tutmuştu şimdi; sofraya beraber oturuyor beraber kalkıyorlardı, insanlardan daha akıllı olduklarını *ispat etmiş* bu yaratıklar onların tek tesellisiydi üstelik, kendilerinden değişik olarak gördükleri tek canlılardı; hamam böcekleri fareler kadar irileşmiş, fareler köpek kadar olmuşlardı, bilek kalınlığında kuyrukları vardı, bir vuruşta insanın incelmiş bacak kemiğini kırabiliyorlardı... Vay evindeki fare yada hamam böceğine kötü davrananın haline; bir seferinde ev sahibinin burnunu kemirmeye kalkan bir farenin ceza görmesi sözkonusu oldu da bilinmedik yerlerden çıkan yüz milyonlarca hamam böceğiyle fare, çocukları kucaklarında, sessiz yürüyüş yaptı; insanoğlu tükettiği cömert, görkemli yaratıkların yerine oturttuğu bu akılalmaz kurnazlıktaki yaratıkların karşısında bir kere daha sinmek zorunda kaldı, çünkü bir keresinde *diretmiş*, hamam böcekleriyle fareler bütün kabloları kemirerek hayatı *felce* uğratmışlardı...

Eldeki enerjinin büyük bir kısmı da Yer Yuvarlağı'nı Güneş'in yörüngesinde tutabilmek için kutuplara yerleştirilmiş dev "jiroskoplar"a gidiyordu; Güneş'e en uzak gezegenler başlarını alıp gitmişlerdi boşluğun karanlıklarına doğru; Dünya, Merih gibi birkaçı kalmıştı Güneş sistemi içinde dönmekte ayak direyen; *elektronik beyinler* yönetiyordu kutuplardaki jiros-

kopların çalışmalarını, bu işler için Kutuplarda çalışabilecek *insan türü* özel olarak yetiştiriliyordu... İnsanların, bellekleri oluşmaya başladığı günlerden beri korkuyla izledikleri olaylar su yüzüne çıkmış, bunların Ezeşiyel'den beri anlatılan öykülerin kahramanları, sınırsız denebilecek ömürleri içinde her gün Dünya'yı birkaç kez *denetleme*'ye gelen, Güneş sistemi dışında yaşayan ve Dünya'dakinden yüz binlerce yıl önce uygarlığın doruğuna çıkmış yaratıklar oldukları anlaşılmıştı... Bu üstün yaratıklar Dünya'da hayatın oluşmasından çok önceleri yer yuvarlağını gözden kaçırmamaktaydılar, binlerce ışık yılı uzaklıktaki Dünya'larından geliyorlar, insanların çabuk üreyen fareler üzerinde yaptıkları deneylere benzer deneyleri kendi ömürlerine göre pek kısa olan ve *onlar* için göz açıp kapayacak kadar kısa sürede birkaç kuşak değiştiren bu *canlı* üzerinde yapıyorlardı. Arşivlerinde, Dünya üzerinde hayatın başladığı günden beri yaşamış her türlü canlının *örnekleri* vardı, aldıkları bu örneklerden bambaşka yaratıklar üretmişlerdi binlerce yıldan bu yana... Fakat gelişmesi çok ağır giden, üstelik doğal kaynakları bakımından çok yoksul Dünya yuvarlağının üstünde daha büyük bir *özellik*'le durmaya *lüzum* görmemişlerdi.

İnsanlar görülecek durumdaydılar, yaş ortalaması iki yüz yılı geçiyordu, geliştirilmiş tekniklerle ikiyüz elli yıl yaşayabiliyorlardı bazen; kadınla erkek arasında görünüş bakımından pek fark kalmamıştı, çocuklar *fabrikalar*'da üretildikleri için kadınların göğüsleri erkeklerinki kadar ufalmıştı, fizik güce gerekleri kalmadığından kaslar erimiş, *aşk* olanaksız hale geldiğinden erkeklerin cinsel organları da kadınlardan pek farkedilmeyecek hale gelmiş, upuzun gövdeleri "pedavra" tahtaları gibi yamyassı olmuştu, vücutlarında hiç *kıl* yoktu, solucanlar gibi çırçıplaktılar; burun kuş gagası gibi sertleşmiş ve küçülmüştü, buna karşılık bazı organları aşırı gelişmişti, aldıkları yapay besinin en küçük zerresinden yararlanabilmek için bağırsakları alabildiğine büyümüş, karın boşluğu genişlemiş, önlerinde "bayram davulu" gibi giden kocaman karınlarını taşıyabilmek için incecik bacakları üstünde gösterdikleri çaba yüzünden "acaip" bir hal almışlardı; kafaları küçülmüştü, tüketim çağının *azgın* zamanında, Dünya'nın zenginliklerini daha çabuk *tükete-*

bilmek için işleyen kafaları bir süre büyümüş, *göz* yolun yarısına geldiği zaman, gövdelerinin üçte biri kadar olmuş, sonra küçülmeye başlamıştı, çünkü *elektronik beyinler* düşünüyordu artık O'nun yerine, *elektronik beyinler* "her şeyi" biliyorlardı; O'nun bir şey bilmesine ve düşünmesine gerek kalmamıştı; iş sona yaklaştığı sıralarda, kafası kocaman gövdesinin üstünde bir yumru büyüklüğündeydi, kulakları kuş kulağı gibi bir deliğe dönüşmüş, kuş gagasına benzeyen burnunun altındaki incecik yarık ağız olmuş, gözleri istakozun gözleri gibi kafasının dışında gelişmişti... Elektronik beyinler, söylediklerini hemen yerine getiren bu sevgisiz, anlamsız yaratığın artık ortadan kaldırılmasına karar verdiler, onlar da çok eski zamanların *bilge*'leri, peygamberleri gibi başka dünyalardaki daha iyi yaşamın özlemi içindeydiler.

Göz'ün, Güneş'in otuz misli büyüklüğündeki yıldızı yemesi üç milyon yıl daha sürmüş, sonra dudaklarını yalaya yalaya başka avlara yönelmişti. Güneş sisteminden arta kalanlardı bu sefer gözüne kestirdikleri; bir proton'un yüz milyar kere yüz milyar küçüğü ve yüzlerce milyar ton ağırlığındaki *göz*'ün milyonlarca ışık yıllık yörüngesinde oturacağı ne ilk ne de son ziyafet sofrasıydı bu, dişinin kovuğunu doldurmazdı zaten yiyecekleri, olsa olsa bir akşam çayında alınan birkaç bisküviydi...

Elektronik beyinlerin söylediği, bilgelerin, peygamberlerin yüz milyonlarca yıl evvel haber verdikleri *kıyamet* koptu en sonunda; Güneş sistemi, artık enerjisi iyice zayflayan *aile babası* Güneş'in, sürünün karşısına dikilen genç file yenik düşen yaşlı fil gibi, milyonlarca kilometre öteden geçen bu görülmemiş kuvvetteki *göz*'ün içine kaymasını önleyememesinin acıklı öyküsünü, *evren* tarihi içersinde, her zaman hüzünle anımsayacaktır; koskoca bir *âlem* insanoğlunun günahlarını da sırtında taşıyarak, bir proton'un yüz milyar kere yüz milyar küçüğü bir kara delik; affetmez bir *göz* içinde eridi gitti!

29 Ocak 1973 Pazartesi

Not: *Kafamda oluşan bu yazıyı yazmak için, Çemberlitaş Sineması'nın altındaki muhallebiciye girmiştim, masalarda tek tük müşteriler vardı, bir sütlaç söyleyerek yazmaya başladım, sütlaç önümde duruyor, yemeye bile vakit bulamıyordum. Garson ikide bir gelip başka bir isteğim olup olmadığını soruyor. Nihayet kafamda dank etti, herhalde yazı yazmamdan sinirlenmiş olacaktı: "Ne var yahu, dedim, ikide bir gelip beni niye rahatsız ediyorsun?" "Beyim, dedi, yazı yazıyorsunuz", "ne var yani, dedim, yazmak-okumak da mı yasak?". "Burada yazıp okunmaz, dedi, burası kıraathane değildir!" "Allah belanızı versin" dedim içimden, parasını masanın üstüne atıp çıktım... Yazma-okuma düşmanlığının bir görüntüsü de bu işte. Bir gün yine lokantada kitap okurken, karşı masadan sarhoş bir Rum: "Umumî yerlerde okumak ayıptır!" diye bana çıkıştıydı. Oysa çok değil bir kuşak öncesi, Beyoğlu'nda böyle yerlerde okuyup yazanlar oraların sanki süsü gibiydi, onlara başka bir itibar gösterilirdi. C. B.*